RUSKE BAJKE

BISERI
45

RUMUNSKE NARODNE BAJKE

Izabrao i preveo :
Mirko Cvetkov
Ilustracije:
Nadežda Vitorović
Naslovna strana:
Ljubiša Odžaklijevski

NARODNA KNjIGA
BEOGRAD 1974

PITIKA

Bio nekad, u staro vreme, neki čovek pa imao jedinca sina, dečaka, kaji se zvao Pitika.(1)

Pitika je bio tako malen da čisto ne poveruješ kako je i on ljudski stvor: stasom ne viši od pola pedlja, to jest ništa veći no veliki prst.

Čoveku je bilo krivo što mu sin nije narastao, no šta je mogao.

Jednoga dana pođe čovek s plugom na njivu da uzore zemljište za setvu pšenice. Povede sa sobom i Pitiku. Uzorao je koliko je uzorao, dok odjednom poče da pljušti kiša.

Čovek odjarmi volove i pusti ih da pasu, a sam se podvuče pod kola, dok se Pitika, u strahu od strašne kiše, sakri pod jedan list i seđaše đuteći. Ali se slučajno dogodi da jedan vo, pasući, prođe upravo pored njega, zahvati jezikom list pod kojim je bio Pitika i proguta list zajedno sa Pitikom.

Kad je kiša prestala da pada, otac poče tražiti sina; tražio ga je i ovamo i onamo, ali uzalud, nigde da ga nađe. Dođe celo selo da ga traži; tražili ga ispod svakog lista, u svakoj brazdi, ali Pitike nema i nema, kao da ga je zemlja progutala.

Žao bilo čoveku, jer je samo tog sina imao; malen — malen, ali je njegov sin, a on se ipak nadao da će možda, možda dati bog da poraste.

Dok ga je tako tražio, začu odjednom glas koji kao da dopiraše izdaleka:

— Oče, ubij vola ako hoćeš da još vidiš svoga sina u životu!

Čovek je čuo ove reči, ali je mislio da to đavo hoće da mu se naruga, i tako ne ubi vola.

Jednoga dana izvede vola iz staje i ostavi ga da pase u bašti duž kuće. Vo je pasao i pasao.

Kad Pitika vide da mu u voloskom trbuhu neće više ostati mesta za šetnju, ozlojedi se i od jeda ne znađaše šta da radi. Onda steže bič — da, zaboravih vam reći da je imao uza se bič kad ga je vo progutao — i stade udarati bičem desno i levo. Vola spopadoše bolovi, prestade da pase, ode i stade uz kućni zid. Pitika začu očev glas u dvorištu i poče opet, što je jače mogao, vikati ocu da ubije vola.

Čovek beše u nedoumici šta da čini. Bilo mu žao da ubije vola, jer jedan vo nije mala stvar u kući siromašna čoveka. A da ga ne ubije, žao mu bilo Pitike, jer makar da je bio onako majušan, bio je njegov sin i srce ga je bolelo za njim; a bojao se i greha što bi ga navukao na sebe kad bi ostavio sina da umre kao pas.

Tako se odluči da ubije vola. Pozva neke ljude te ubiju, oderu i razude vola. Drob dade jednoj ženi da ode do reke i tamo ispere. Dok je ona u reci ispirala creva, Pitika odjednom iskoči iz buraga, uzviknuvši veselo:

— Ura! Evo me opet, na svetu!

Kad žena začu Pitikin uzvik i kad ga ugleda, pomisli da se pojavio sam nečastivi, ostavi sve i pobeže glavom bez obzira.

U istom času šunjao se onuda jedan vuk i kad smotri creva i škembe, pritrča i smesta proguta drob zajedno s Pitikom.

Pitika je sav kipteo od ljutnje što se, tek izišavši iz utrobe vola, našao u utrobi kurjaka.

„O gospode, kakvu li korist ima otac od toga što vola ubi, a mene ne dobi?“ reče sam sebi.

I ogorčen, kao što je bio, stade vikati u sav glas:

— Hej, pastiri! Pazite na stado, evo kurjaka!

Vuk je bio načisto s tim da vika potiče iz njegove utrobe, pa misleći da je to u njemu sam đavo, a ne šta drugo, poče bežati kroz šumu, i bežao je tako kao da mu za repom bukti vatra, sve dok se ne susrete s medvedom.

— Kuda to hitaš, vuče, rođače? — zapita ga medved.

— Ne hitam nikud, nego se u mene uvukao đavo i ne znam kako da se izbavim od njega.

— Ne boj se, vuče! Hajde sa mnom do teta-lije, velike vračare; ona će te svakako izbaviti.

Vuk pođe s medvedom, pa su išli kroz šumu sve do vračare lisice. Nađoše je kod kuće, jer nije mogla nikuda da izlazi pošto je bila ćorava. U tri noge bila je ćopava, a od četvrte noge pola joj bilo odlomljeno.

Kad uđoše, lisica ih ponudi da sednu i zapita šta žele. Vuk joj ispriča svoju nevolju, uvukao se, veli, đavo u njega.

— Tako šta nisam dosad doživela! — kaže lisica i nastavi: — Dede, zini, da vidim!

Vuk zinu, a lisica povika:

— Slušaj ti, nečastivi đavole, napolje iz vukove utrobe! Ko li mi te to natenta da se uvlačiš tamo gde ti nije mesto?

Vuk je bio okrenut prema suncu te mu u razjapljenu čeljust uđe svetlost. Pitika ugleda dan, iziđe do vukove guše, do korena jezika, pope se i uzjaha na jezik, pa reče:

— A ko ste vi da mi naređujete tako šta? Ovde sam ja gospodar i činim što me je volja. Ali da ne biste mislili da sam opak čovek, evo izaći ću, ako me vuk bude odneo do kuće lopova u šumi, s tim da ide donde ovako razjapljene čeljusti.

Vuk pristade da ide tako, te pođe, a s njim i medved.

Sedeći na vukovu jeziku kao u sedlu, gledao je Pitika na sve strane dok ne stigoše blizu kuće lopova, a tamo iskoči iz vukove gubice. Vuk i medved izraziše mu svoju zahvalnost i rekoše da samo zvizne ako mu kadgod njihova pomoć ustreba, a oni će odmah doći i pomoći mu. Potom vuk i medved odu.

Veselo je išao Pitika kroz šumu, koračajući tiho kao miš, ka lopovima koji su upravo večerali, na zelenoj travi, kraj velike vatre.

Pošto ga lopovi nisu mogli videti, prvo, što je bio malen, a drugo, što se kraj vatre nije u mrkloj noći videlo daleko — priđe im sasvim blizu, pope se po sari i zavuče u čizmu harambaše lopova, te odande slušaše njihov razgovor.

Lopovi su se baš dogovarali kako da te noći ukradu carevu kćer, jer se pričalo da je careva kći osobito lepa, a harambaša bio mlad i stasa za ženidbu.

Pitika je sve čuo, ali je ćutao, pa i sam smišljao nešto u svojoj maloj glavi.

0 ponoći lopovi pođoše i dospeše do careve kuće, otvoriše tamo sva vrata, jer su imali ključeve od svake ruke, i uđoše a da ih niko pije primetio. Careva kći je spavala sama samcata. Lopovi htedoše da je svežu i ponesu sa sobom, no u tom času iziđe Pitika iz harambašine čizme, gde se bio sakrio, i viknu piskavim glasom:

— Da se niste takli devojke, inače ću vas sve pobiti!

Čuvši to, lopovi se uplašiše i pojuriše iz devojčine sobe. Pitika, međutim, skide prsten s devojčina prsta, ode brzo u carevu sobu, pope mu se na krevet, uhvati cara obema rukama za bradu, poče da ga drma i poviče:

— Zaboga, care, ustaj, jer evo dođoše lopovi da te pokradu!

Na to car skoči brzo iz kreveta, zazvoni na uzbunu, svi stražari i čuvari pođipaše, pohvataše lopove i sve ih pobiše, nijedan ne ostade živ.

Ujutru potraži car svoga dobročinitelja da mu zahvali, ali ga nigde ne nađe, jer se Pitika bio sakrio na jedno mesto odakle je bolje mogao da vidi lepu carevu kćer.

Car se zakune pred mnogo ljudi da će spasiocu svoga doma, kad ga bude našao, ustupiti carski presto i dati mu kćer za ženu.

To je Pitiki i trebalo. Iziđe iz kuće, zazviždi, vuk i medved dođu preda n>, i on im reče:

— Ti ćeš, vuče, poći sa mnom do lopova u šumi, a ti, medvede, pođi napred i pribavi kola da odnesem njihovo blago.

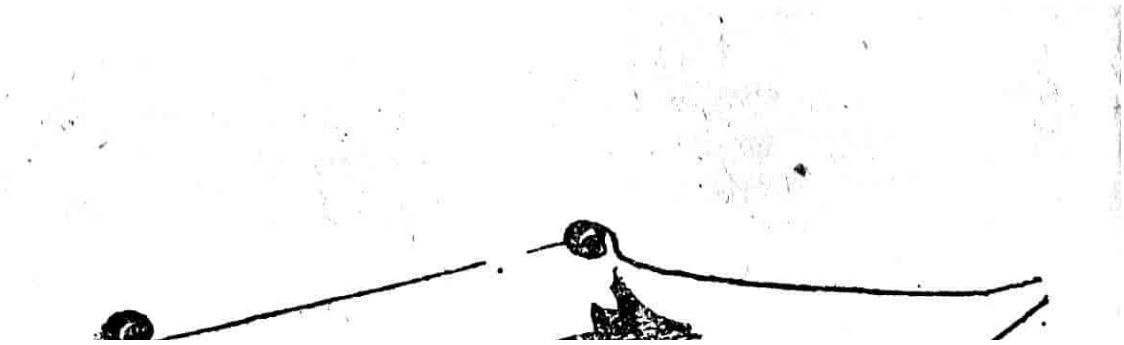

Medved odmah pođe, Pitika se, pak, pope vuku na leđa, uzjaha ga, pa điđi! — napred ka kući lopova. Kad stigoše tamo, videše kola natovarena zlatom i srebrom i šest medveda upregnutih u kola. Onda krenu s tovarom kroz šumu put Pitikine kuće, da njegovim roditeljima odnesu blago lopova.

O podne dospeše na neko visoko brdo i tamo, pored jedne strme stene koja se uzdizaše kao zid, zastaše da se odmore. Pitika je bio jako ožedneo te uze da traži neki izvor, ali uzalud. Onda pogleda onu veliku stenu i reče:

— Izbij, vodo iz kamena
da žedne nas napojiš!

I gle čuda nad čudima: iz stene poče šikljati voda kao iz kakva šmrka!

Pitika stade žudno da pije, no gle opet jedno čudo: sa svakim gutljajem te vode rastao je sve više i postajao sve veći, a kad je ugasio žeđ, bio je visok, krupan i koščat mladić, lep da ga progutaš u kašici vode, samo kad bi sad mogao!

S vodom koje se Pitika napio bilo je ovako: izvor je bio čaroban, a voda iz izvora čudotvorna. Svake devete godine, i samo jedanput, šiknula bi voda iz tog izvora, tekla od podne jedan čas, a onda stala. I onome ko bi se našao tamo u tome času i napio vode iz tog izvora ispunila bi se jedna njegova želja, bilo kakva da je.

Pitika je, pak, imao sreću da bude prvi koji se napio te vode, a njegova najveća želja bila je da bude i on odrastao i velik kao drugi ljudi, a ne kepec kao dotad.

Sad mu je želja bila ispunjena: bio je velik i snažan, prava momčina.

Tako potera medvede da krenu s tovarom, uzviknuvši:

‚Ajs, medonje,
đa, mrkonje,
krećite!“
Vuc'te složno do kuće!“

Kad je stigao kući i kazao se roditeljima, oni sprva ne htedoše verovati da je on Pitika, njihov sin. Ali videći blago što ga donese,

poverovaše, jer gde bi kakav tuđinac obdario tolikom imovinom njih, jadne, siromašne ljude.

Onda Pitika otpusti medvede i vuka da idu kud hoće.

Posle nekog vremena reče majci:

— Mati, došlo je vreme da se oženim. Idi caru i isprosi za mene njegovu kćer.

— Đuti, sine — kaže mu na to majka — ne govori tako šta! Kako ti samo pade na pamet da tražiš za ženu baš carevu kćer? Nego hajde da uzmemo tebi nevestu a nama snahu, devojku prema našem stanju. Ne penjimo se suviše visoko, jer što s višeg padneš tim se većma ugruvaš.

— Znaj, mati, da neću nikoju drugu devojku(nego upravo carevu kćer, jer sam je video i draga mi je toliko da se topim od žudnje za njom.

— Lepo, lepo, sine, dobro je što ti je ona draga, ali da li si ti njoj drag? Znaš kako se ono u pesmi kaže:

„Ja govorim, ona ne govori,
ja joj pružam ruku, ona nešto mrmlja,
dajem joj jabuke, ne prima ih,
dajem joj kruške, baca ih,
— i ništa joj od mene ne treba!"

— Ne, majko, neće ona tako reći, jer ja sada nisam Pitika kakav sam pre bio, nego se smatram čovekom dostojnim da postanem carev zet. Samo ti pođi i zaprosi mu kćer za mene!

Tako Pitikina majka ode u dvor, u prosidbu careve kćeri. Car joj reče:

— E, ženska glavo, ne mogu ti dati kćer za tvoga sina, jer sam se zakleo da ću je udati za čoveka koji mi je spasao od lopova i nju i moju imovinu.

Vrati se Pitikina majka kući i kaže sinu šta joj je car rekao.

Ne premišljajući mnogo, Pitika, koji je goreo od čežnje za carevom kćerkom, obučs najlepše odelo i ode u carski dvor.

Tamo reče caru:

— Uzvišeni care, ja sam taj koji ti je tresao bradu kad su ti lopovi bili u kući i došao sam da mi daš kćer za ženu, jer tako si tada obećao: da ćeš je dati tome čoveku kad saznaš ko je on.

— Zaista sam — reče car — tada tako obećao i zakleo se da ću je dati, i daću je, jer carska se ne poriče. No po čemu ti mogu verovati da si ti taj? Na gole reči i hvalisanje ne mogu da ti verujem, jer danas se svet pokvario i mnogima su puna usta laži. Pokaži mi štogod kao dokaz, pa da ti verujem.

Na to Pitika izvadi iz cepa prsten koji je tada skinuo carevoj kćeri s prsta, pokaza ga caru i njegovoj kćeri, koja odmah poznade svoj prsten, te se uveriše da je pred njima zaista njihov spasilac.

Tada car poljubi Pitiku u čelo i reče mu:

— Ti si moj zet!

A ona, careva kći, bila se zaljubila u Pitiku čim ga je videla.

Onda se tamo priredi veliki, veliki svatovski pir, koji trajaše neprekidno sedam dana i sedam noći. Car dade zetu pola carevine, a posle smrti ostavi mu presto i celu državu.

Tako je Pitika postao car.

JON MILEA

Tri čoveka pošla jednog letnjeg dana u kosidbu sena. Od teška rada na pripeci dobro se oznojili, i kad su u podne seli u hlad jednog drveta da se založe mršavim ručkom i malo predahnu,, jedan reče:

— Eh, kad bi se desilo da kod kuće nađem punu pećku kolača.

— Moja želja je mnogo veća — reče drugi. — Ja bih želeo da kod kuće nađem same dukate, pupu sobu dukata, svuda oko mene, gde god stanem i sednem, toliko da budem u nedoumici kud ću i šta ću s tolikim dukatima!

— L ja bih hteo — reče treći — da imam i kod kuće zatečem hiljadu sinova, hiljadu i jednog poviše!

I gle! Svoj trojici ispuniše se želje.

Prvi nađe kod kuće punu pećku kolača.

Drugi nađe punu sobu dukata: na stolu i pod stolom, na klupama i pod klupama, na krevetu i pod krevetom, i svugde gde god je u sobi kročio — šta da vam mnogo pričam, čovek nije prosto znao ni gde da sedne ni gde na legne — svuda su bili sami dukati.

Kad treći dođe kući, a tamo... majko mila! ... hiljadu sinova i jedan poviše, i ni jedan manje! Na koju stranu da se okrene? Nije to šala, kažem vam! Bilo je među njima mališana zlata vrednih. A onda — hiljadu i jedan! Ovde se drao jedan, tamo drugi, ovde se dvojica tukla, tamo dvojica pevala, odonud dvojica vriskala. Bilo je kao na vašaru. Da ste se tamo desili, mislili biste da ste dospeli u ludnicu.

Videvši ovaj metež, otac se prenerazi, okrete se i pobeže od kuće, pa se čak nijedanput ne osvrte za sobom.

Tako mu žena ostade sama sa decom, a nije, bogme, mala stvar za jednu majku othraniti bez oia i odnegovati hiljadu sinova. Hiljadu i jednog! Pitaćete kako je to mogla? Da, čovek se katkad zaista začudi kad vidi i čuje šta je sve majka kadra da učini.

*

Deca su rasla. I mada su često i gladovala, a katkad i zebla, nijedno nije umrlo od gladi niti se smrzlo. Sva su se razvila u valjane i krasne dečake, a kad su dečaci odrasli toliko da su i sami mogli da se prihvate posla, trebalo je videti kako su tekle stvari u domu.

Najmlađi među svima zvao se Jon Milea. On je bio pametniji, razboritiji i dosetljiviji od sve hiljade ostalih i među svom braćom imao najbistriju glavu.

jednoga dana upita Jon Milea majku:

— Kaži nam, mati, zar mi nemamo oca kao druga deca i dečaci? Mi uvek vidimo samo tebe — ti si nam majka, to znamo — a ko je naš otac, gde je on i kako izgleda, o tome nam nikad niko nije ništa rekao.

Majka na to uzdahnu.

— Da, čedo moje — odgovori mu — vaš je otac pobegao od kuće dok ste još bili mali. Zbog vas je otišao u svet; njemu vas je bilo premnogo i nije mogao da izdrži vašu dernjavu.

— A kud je otišao?

— To vam ne znam reći. Ja sam samo videla kako je otišao u veliku šumu i nestao.

Tada dečaci pođoše da traže oca.

Nisu, međutim, morali ići daleko, nit im je za traganje trebalo mnogo vremena, jer on se nalazio u šumi sakriven u jednoj pećini i živeo je od korenja i bilja kao kakav isposnik. A kad hiljadu momčića i k tome još jedan uzmu da pretražuju šumu, naći će onog koga traže, pa makar se taj zavukao u mišju rupu.

I tako nađu oca u pećini. On je već bio sasvim podivljao, odavno na njemu nije bilo nikakve odeće i sav je bio orutavio, a činilo se da je već upola i šenuo pameću.

Oni ga dovedu kući, žena ga pozna i činila mu je sva dobra kojih je tako zadugo bio lišen. Sad je opet imao krov nad glavom i topla jela, odelo da se obuče i da opet spava u postelji, te je polako dolazio k sebi.

Mladići mu nisu davali da radi nijedan teži posao, njegovo je bilo samo to da im svakog dana doveze kolima u polje ručak što im ga je majka skuvala.

Tako su mladići živeli od rada svojih ruku i rasli; naposletku je došlo vreme kad su svi hteli da se žene. Ali oženiti odjedanput hiljadu i jednog momka nije, bogme, prosta stvar. Gde da im nađeš toliko devojaka — hiljadu i jednu? Moraš obilaziti i obilaziti zemlju dok ih toliko nađeš zajedno.

Jednoga dana rekoše mladići ocu:

— Vreme nam je, oče, da se oženimo. Pođi u svet i potraži nevestu svakom od nas. Traži dok god ih ne nađeš.

— O, sinovi, a gde da nađem toliko devojaka? — zapita ih otac u najvećoj nedoumici.

— To je tvoja stvar! — odgovoriše mu sinovi.

Žena ispeče lepu proju, spremi je mužu u torbu i on pođe od kuće. Krene put juga. Išao je i išao tri duga dana, ali ne nađe ono što je tražio. A u koga, zaboga, i da nađe toliko kćeri udavača?

Čovek se vrati kući. No kad mu sinovi čuše da se vraća nesvršena posla, ne dadoše mu ni preko kućna praga preći.

— Traži i dalje — rekoše mu — traži dok god ih ne budeš našao!

Jadan otac okrete se i pođe sada put zapada. Išao je putevima i stazama, išao tri duga dana i opet uzalud. Ponovo se vratio kući, no sinovi mu ni tada ne dadoše mira. Može, rekoše, ići kud hoće, ali da se ne vraća kući nesvršena posla.

Onda pođe put severa, ali ni na toj strani ne nađe ništa.

Šta da radi? Muka je to lutati tako po svetu uzaman.

Još jednom ispeče žena lepu, veliku proju i on po četvrti put pođe da traži sinovima neveste. S palicom u ruci a torbom o ramenu, opet je išao putevima i stazama, išao bez odmora i danju i noću, raspitivao se svuda o devojkama udavačama, ali ne dobi nigde željeni odgovor.

No jednog jutra, u nedelju, dođe blizu nekakva sela i ugleda u polju jednog popa kako ore; u plug je bio upregao jednog petla i dva patka.

— Dobro jutro, prečasni oče! — reče čovek. — No kako to da si se danas, umesto da služiš u crkvi jutrenje, dao na oranje?

— Ah, sinko, odgovori pop — šta da radim! Ja sam ti jedan bedan čovek. Mojoj muci nema ravne, i ako samo na čas zastanem da predahnem, ode mi vreme koje posle ne mogu više naknaditi. Jer mene je bog obdario s hiljadu kćeri, hiljadu i još jednom poviše! Pa devojkama treba i hleba i haljina, i ovo i ono. A i kad bih hteo da nedeljom ne radim, kako bih onda uhvatio kraj s krajem? A naročito sad, kad su mi sve kćeri stasale za udaju?

Na to ocu hiljadu sinova i jednog preko hiljade zaigra srce u grudima.

— Da bog da, prečasni oče i dragi prijatelju, da dugo poživiš! — uzviknu radosno. — Tebe upravo i tražim! Znaj da ja imam isto toliko sinova i već su mi, evo, probile vlasi kroz šubaru otkako se lomim putujući i putujući, danima i noćima, sve tražeći nevestu svakom od njih. Sudba nam je dosudila da se sastanemo. Sad je mojem lutanju po svetu kraj!

— Hvala ti, dragi prijatelju, na dobroj reči! — odgovori mu pop.

I onda se očas sporazumeše da im se deca uzmu i da svaka devojka dobije svog momka, a svaki momak svoju devojku, pošto ih je upravo podjednako na broju.

Tako se dva oca oslobodiše svih briga i dogovoriše da momci dođu po devojke i odvedu ih.

Kad se čovek opet vratio kući, opazi Jon Mileu već izdaleka da im otac ovog puta nije uzalud hodao po svetu.

Onda prićoše svim potrebnim pripremama za odlazak po devojke. A kad je došao dan da se krene, Jon Milea reče:

— Ti, oče, pođi s braćom i dovedi mi moju nevestu, a ja ću ostati kod kuće da spremim sve što treba za svadbu. Samo ih nemo j voditi zaobilaznim putem, kojim si išao tamo i kojim si se vratio, nego udari najkraćim putem, koji vodi kroz Bakarnu šumu. Ali morate paziti da kroz tu šumu prolazite bez vike i buke, a najviše na to da u njoj ne otkinete ni jednu jedinu grančicu, jer to ne bi za vas bilo dobro.

Braća se s tim predlogom složiše i onda s ocem krenuše na put. Svi su se svojski starali da se ne ogreše o dobre pouke svoga najmlađeg brata: kroz Bakarnu šumu prođoše ćuteći i ne otkinuše sa drveća ni jednu jedinu grančicu.

Tako prispeše svojim nevestama zdravi i čili. Dočekali su ih s radošću, lepo počastili i ugostili i svakom momku priveli njegovu devojku: „Ova je tvoja, a ova tvoja!“ Najmlađa je namenjena Jonu Mileu, koji ju je čekao kod kuće.

Onda svaki momak uze svoju devojku za ruku i vesela družina krenu put zavičaja ženika.

To je bio neviđen prizor: hiljadu mladoženja s hiljadu nevesta — devojke u svojim najlepšim haljinama i krasno otkanim šarenim keceljama, s vrpcama i cvećem u kosi — i naočiti momci u kao sneg belim, dugačkim košuljama, koje su im visile ispod širokih pojaseva, i s kitama cveća za šeširima.

Tako su, pevajući i šaleći se, išli svojim putem, a kad su došli do Bakarne šume i zašli u n>u — nisu mislili na opomenu Jona Milea nego su pričali i glasno se smejali. Devojke su bile naročito živahne i sa bakarnog drveća kidale grančice, koje su na suncu blistale divnim sjajem, pa ih zadevale momcima za šešire.

Dok su tako išli kroz šumu s popevkom i ćeretanjem, žagorom i ijujukanjem, izniče odjednom oko njih visok zid i oni se naćoše u potpuno zatvorenom krugu: na koju god stranu da pođu, naiđu na zid, a izlaza nigde! Gore, pak, na zidu, sedeo je jedan star čovek s kamilavkom na glavi, a to nije bio niko drugi nego glavom skaraocki, knez đavola.

— Otvaraj put! — viknu mu pop.

— Nije mi ni na kraj pameti da vam ga otvorim — odgovori nečastivi. — Napravili ste u mojoj šumi štetu, kidali ste sa drveća

lišće i grane i bez otkupa neću vas pustiti da odete.

Tu se sad nije dalo ništa učiniti. Mogli bi tako ostati zatočeni do sudnjeg dana. Đavo je bio voljan otvoriti im put samo pod uslovom da mu preradu najmlađu devojku, nevestu Jona Milea.

Tako im ne ostade ništa drugo nego da pristanu na zahtev kneza đavola. Ugovor o tome moradoše potvrditi pop svojim potpisom, a ostali, koji su bili nepismeni, otiscima svojih prstiju. Onda skaraocki uze devojku za ruku i nestade, a s njim nestade i zida kojim su bili okruženi.

Sad su bili slobodni i mogli su da nastave put kući, ali njihovo putovanje nije više bilo veselo.

Jon Milea imao je dar vidovitosti i još pre nego što su išta rekli. znao je šta se sve dogodilo u Bakarnoj šumi. I kad su mu braća sa svojim nevestama prispela kući, on je već bio spreman za put.

— Venčajte se i odsvadbujte svadbu — reče im čim su stigli — a ja odoh najkraćim putem u pakao. Ili, zar mislite da ne znam šta je bilo u šumi i da ste moju nevestu predali đavolu? Ostajte u zdravlju! Odoh, pa ili ću se vratiti zajedno s mojom devojkom ili se uopšte neću vratiti.

Nečastivi se veoma začudio kad je video Jona Milea gde prolazi kroz kapiju pakla, jer još nikad nije doživeo da se koji čovek dobrovoljno k njemu zaputi.

Devojka, pak, koju je đavo doveo i koju je đavolova baba uzela u službu, nije pala na teme, nego je imala otvorene i oči i uši i u paklu već uvrebala priliku da nauči mnoge veštine. Tako je odmah znala da mladić koji je dobrovoljno došao u carstvo kojeg su se ljudi inače tako bojali — nije mogao biti niko drugi nego njen mladoženja, Jon Milea.

— Šta da radim s ovim mladićem? — zapita đavo svoju babu, na što mu ona odgovori:

— Zar ti je za to potreban moj savet? Pa učini nešto sasvim prosto: naredi mu da ti odvede konja na pojilo, pretvori se sam u ždrepca, i kad te bude uzjahao, poleti s njim visoko u oblake, a onda ga zbaci sa sebe — i nećeš više imati s njim kubure!

Devojka je, međutim, stajala kraj vrata, prisluškivala šta govore i sve čula. Onda ode brzo kovaču i — „po nalogu našeg gospodara skaraockog", kako reče — naruči jednu tešku gvožđem obloženu ćulu.

Kovač hitro obavi svoj posao, devojka uze ćulu, ode Jonu Mileu i reče:

— Budi na oprezu! Nečastivi hoće da ti dođe glave! On će se pretvoriti u konja, kojeg ćeš imati da odvedeš na pojilo. Kad ga budeš uzjahao, uzdići će se nebu pod oblake i zbaciće te s tolike visine da ćeš pasti i razmrskati se.

— Zato ti, evo, ova ćula, te kad budeš primetio da se ždrebac odbija od zemlje, udaraj ga snažno ćulom po glavi. Onda će postati sasvim krotak, moraće ići korakom i tebi se ništa neće moći dogoditi.

Mladić nije morao da pita ko je ta devojka — dokučio je na prvi pogled da je to njegova nevesta — i uze je za ruku. Bio je ushićen njezinom lepotom i pameću.

I onda se dogodi ono što đavo nije ni slutio. Upravo u času kad se s mladićem htede uzdići u vazdušne visine, dobi po čelu takav udarac ćulom da je čuo pevanje svih anđela, a to je đavolima naročito neugodno. Tako morade ići sasvim polako, korakom, i čim bi se makar malo ritnuo ili učinio bilo kakav sumnjiv pokret, ćula, koja mu je lebdela nad glavom, smesta bi mu zaigrala po čelu.

— O, babo moja, ala me taj udesi! — žalio se đavo uveče. — U glavi mi sve seva; zamalo, pa da mi ćulom rascopa lubanju.

— Vidim već — odvrati baba — da s njim moramo postupiti drukčije. — I onda se uzmu dogovarati kako da nasigurno dođu glave Jonu Mileu.

Devojka je opet prisluškivala i sve čula, te u noći ode krišom svome mladoženji i reče:

— Bežimo!

Kad su se đavo i njegova baba izjutra probudili, a dvoje mladih nigde ni od korova.

— Ovi pobegoše! — reče đavolova baba. — Kreni odmah za njima i ne daj da ti umaknu.

Jon i njegova devojka išli su brzim korakom i već su bili dobro odmakli, kad devojka reče:

— Osvrni se da vidiš šta je za nama; nešto me jako peku leđa.

— Vidim crven plamen od neba do zemlje — odgovori Jon.

— To je đavo! — uzviknu devojka. — Sad samo čini sve onako kako ti kažem. Ja ću skočiti preko glave i stvoriću se starom — prestarom crkvom od tri-četiri stotine godina, s krovom od natrule šindre, punom paučine u kojoj će visiti uginule muve.

— Skoči i ti u vazduhu preko glave i stvori se, isto tako, starim, prestarim kaluđerom od tri-četiri stotine godina i stalno poj crkvene pesme iz časlovca što ćeš ga imati u rukama.

— A kad bude stigao skaraocki i zapitao te da li si video da prođe ovud neka devojka s jednim mladićem, odgovori mu: „Video sam ih negda davno; to je bilo tada kad se ova crkva zidala, a ja bio dete. Da, biće da je to tada bilo.“

Tako i učiniše. Devojka se pretvori u staru — prestaru crkvu punu paučine s uginulim muvama, s natrulim krovom na kojem su, na mnogim mestima već bile pootpadale šindra. A kao star kaluđer dugačke sede brade, stojao je Jon Milea u crkvi i tiho i jednolično i tek jedva čujno pojao crkvene pesme.

Đavo uđe u crkvu.

— Slušaj, prečasni oče! — uzviknu kaluđeru, koji se pravio kao da ništa nije opazio, nego je pojao i pojao.

Đavo priđe bliže.

— Slušaj, prečasni oče! — viknu tako glasno da su se zaklatili zidovi.

Na to kaluđer podiže glavu.

— Šta želiš, sinko? — upita skaraockog.

— Reci mi, prečasni, nisi li video da malopre prođoše ovuda jedna devojka i jedan mladić?

— Ehee, heee, hehee, dragi moj, šta ti to pitaš? Ah, ja sam bio još malen, teško da mi je tada bilo i punih sedam godina — upravo u to vreme učio sam da čitam — kad videh da prođoše ovuda. Davno je

to bilo. Ljudi još nisu bili ni završili zidanje ove crkve. Da, da, sad se sećam, — to je bilo baš u ono doba.

— A zašto se ti još i sad raspituješ o njima? Bolje idi kući i gledaj svoja posla.

Kad je đavo to čuo, okrete se i smesta pohita natrag u pakao.

— No, jesi li ih stigao? — upita ga njegova baba.

— Ne, nisam ništa našao.

— Kako, ništa? Baš ništa?

— Nešto sam našao: jednu crkvu, staru kao svet, i u njoj jednog kaluđera sede brade, koji je pojao crkvene pesme. A na moje pitanje starac reče kako je devojku i mladića video gde prođoše onuda kad je njemu bilo sedam godina i kad se ona crkva još zidala.

— O, ti, šeprtljo i tupane jedan — uzviknu đavolova baba van sebe — nisam mislila da si tako glupav! Pa to su bili njih dvoje, baš oni: devojka — crkva, a mladić — pop u crkvi.

— A sada brzo opet za njima, žuri što više možeš i stigni ih još za vremena!

Devojka i mladić su, međutim, opet postali ljudi i već prešli dobar deo puta. Odjednom devojka opet reče:

— Jone, peku me leđa!

Jon se okrete.

— Vidim — reče — zelen plamen od neba do zemlje.

— To je opet đavo! — uzviknu devojka. — Sad pazi šta ti kažem. Pretvori se u kao gavran stara čobanina s frulom u ruci, a ja ću se pretvoriti u stado ovaca, tako veliko da se odavde ne uzmogne celo ni pregledati.

Čim se to dogodilo, dojuri već i đavo. Ugledavši čobanina, stade da predahne, a onda poviče:

— Hej, starče!

Ali se čobanin pravio kao da ništa ne čuje. Svirao je u frulu da se sve razlegalo po dolinama, svirao svirku za svirkom.

— Hej, starče, slušaj! — viknu skaraocki što je jače mogao.

Naposletku okrete čobanin glavu k đavolu.

— No, sinko — reče mu — šta tražiš od mene?

— Nisi li video jednu devojku i jednog mladića da prođoše ovuda? — zapita đavo.

— He, ehee, heee, dragi moj, prođoše, jest, prođoše kad je meni bilo tako sedamosam godina, kad sam učio da sviram u frulu. Tada smo imali samo jednu ovcu, pramajku ovog stada, i jednog ovna. Od tog doba mora da je prošlo tako tri-četiri stotine godina. Tada sam ih video da prođoše ovuda.

— A šta bi hteo od njih? Bolje idi kući i gledaj svoja posla nego da trčiš za nekim koga nećeš stići ni do sudnjeg dana!

Kad je đavo čuo šta kaže čobanin, bi mu dosta. Podvi rep i pohita natrag u pakao.

— No, sinko — reče mu njegova baba — zar nisi ni sad ništa postigao?

— A kako i da postignem nešto tamo gde nema šta da se postigne?

— Pa zar na svemu tvojem putu nisi ni na koga naišao?

— Naišao jesam! Naišao sam na veliko stado ovaca i čobanina kome je tričetiri stotine godina i koji mi reče da je još bio dete a stado se sastojalo od samo jedne ovce, pramajke sadašnjeg stada, i jednog ovna — kad je video da devojka i mladić prođoše onuda.

Na to đavolova baba stade od jeda čupati kosu.

— O, ti, nedotupavni smetenjače — vikala je — pa to su bili oni, baš oni: čobanin — mladić, a stado — devojka!

— Bilo kako bilo, ja sam već svega sit — odgovori skaraocki. — Sav sam se izgarao te jedva mogu da dišem. Po meni, nek idu u bestragiju!

— E, to je sasvim nalik na tebe, šmokljane! — uzviknu jetko ćavolova baba. — Prvo napraviš glupost, a posle dižeš ruke od svega! No sad ću ti pokazati šta ja mogu. Poći ću u poteru za njima, pa ako na putu ne budem našla ništa drugo doli jednu muvu — čak ću i nju progutati.

Tako reče đavolova baba i pođe u poteru za Jonovom devojkom i Jonom.

Za to vreme mladić i devojka su podobro odmakli. Onda odjedanput devojka opet reče:

— Obazri se, Jone, jer me strašno peku leđa!

— Vidim plav plamen od neba do zemlje — odgovori Joc.

— Oh! — uzviknu devojka — to je glavom so tonina žena, baba skaraockog. Ako toj umaknemo, onda znaj, Jone, da smo spaseni. Bude li drukčije, značiće da nam je drukčije suđeno.

— Nego da se sad brzo pripremimo. Ja ću se pretvoriti u jezerce slatka mleka, a ti se stvori patkom i plivaj sredinom jezerca.

Kad je đavolova baba stigla i videla jezerce i u njemu patka, znala je s kim ima posla. Leže na obalu i zape da popije jezerce — srkala je isrkala i srkala. Ali nije popila ni polovinu mleka, kad se toliko nadula da puče i raspade se, ostade mrtva, sasvim mrtva sve do današnjeg dana.

Devojka, pak, i Jon Milea pretvore se opet u ljude, a onda — put pod noge pa kući, te spremaj svadbu, pa jedi, pij, pevaj i igraj!

ČAROBNA KRAVA

Bio negda jedan čovek, pa mu žena umrla te ostao sam s malom kćerkom. Prošlo je neko vreme, i šta je udovac smislio? Ništa drugo nego da se oženi.

— Da nađem neku dobru dušu, da nam vodi kuću i brine se o nama — kaže čovek.

Tako nađe jednu udovicu i oženi se njom. I ona je s prvim mužem imala kćer.

Dok je njegova kći bila devojče, stvari u kući tekle su kako-tako, ali kad je odrasla i postala prava devojka, maćeha i njena kći počeše da joj zavide i zlobe, jer je bila vrlo vredna i vrlo lepa. Kad bi koji momak prolazio njihovim sokakom i video nju, krivio bi vrat osvrćući se i gledajući za njom. A kad bi video maćehinu rođenu kćer, brzo bi nestao, jer je, sirota, bila ružna i razroka.

Zloba maćehe i njene kćeri sve je više rasla i pastorka već više nije znala šta da čini da bi im ušla u volju, jer su je stalno grdile i tukle za sve što bi uradila, govoreći da je rađvo uradila.

Jednu utehu imala je i ona, jadna pastorka: kravu koja joj je ostala od majke. U svojem samrtnom času majka ju je pozvala k sebi i rekla joj:

— Kćeri moja, ja ću umreti, a ti se brini o kravi. Kad ti bude teško, izjadaj se kravi; ona će te razumeti i pomoći će ti onim čime bude mogla.

Krava se zvala Belka i samo ju je ona vodila na pašu. Kad bi bila ojađena srca, plakala bi i kazivala kravi svoje jade, a krava bi je

lizala, pa bi se i ona, jadna krava, ražalostila, da pomisliš: „E, poteći će joj suze iz očiju, kao u čoveka.“

Maćeha je primetila da joj pastorka, kad god. bi je izgrdila ili istukla, odlazila u kravlju staju, a i inače tamo pokatkad navraćala. A videla je i to da se krava nije dala musti ni od koga drugog nego samo od nje, pastorke, a nju i njenu kćer bola je i udarala nogama.

„Tu mora da je nešto posredi!" mislila je maćeha u sebi, zlobeći i kravi.

Jednoga dana, kad je sa kćerkom pošla u drugo selo da se vidi s jednom svojom sestrom, ostavi pastorki da uredi kuću, a povrh toga da do večeri, kad se one budu vratile, oprede punu veliku korpu vune. Reče joj da će je svu isprebijati ako taj posao ne svrši na vreme.

Šta da radi jadna devojka? Kako da za samo jedan dan oprede toliko vune? Plačući ode kravi i reče joj šta maćeha traži od nje.

— I kazala je — jadala se devojka — da će me isprebijati ako do večeri ne svršim sve šta mi je naredila.

Na to krava progovori ljudskim glasom i reče joj:

— Nemoj, dete moje, da se žalostiš; predi, samo predi, pa ćeš sve opresti, i još će ti ostati vremena da urediš kuću i spremiš večeru.

I devojka uze da prede, pa je prela i prela, tako brzo da su joj zajedno s vretenom i prsti zvrjali; pre nego što je sunce zašlo za brda, sva je vuna bila opredena, i ona se čudom čudila kako se tako šta moglo da dogodi.

Pošto je završila predenje, lati se posla da u kući sve uredi i skuva večeru; i kad je uveče došla maćeha sa kćerkom, imala je šta da vidi. Sve čisto, kuća uređena, stoka napojena, večera zgotovljena i sva vuna opredena.

Na maćehina pitanja ko joj je i na koji način opreo vunu, devojka odgovori da ju je sama oprela, a da ko bi drugi.

Nemajući šta da kaže maćeha je ćutala, ali je u sebi mislila kako ovde mora biti da je neko umešan, jer da to nisu čista posla. Pomišljala je na kravu.

Naredne nedelje spremi se maćeha da sa kreći ide na igranku. Pre no što će poći, pozove pastorku i reče joj:

— Evo ti ostavljam ovu mericu žita da mi prebereš zrno po zrno, svako zrno opereš i osušiš i da mi daš prebranu punu mericu.

Devojka ode opet kravi plačući.

Krava reče:

— Samo se ti, dete moje, lati posla, pa ćeš i izvršiti.

Tako ona uze da prebira žito, i kako su joj prsti radili ili ne radili, stigla je da pre sunčeva zalaska izvrši i sve što joj je maćeha odredila i da obavi redovne kućne poslove.

Maćeha je stalno odlazila na igranke u nadi da će tamo naći mladoženju za svoju kćer, i kad se naredne nedelje spremila da pođe, pozva pastorku i reče joj:

— Evo ti ova merica prosa da mi ga prebrojiš. Pravi gomilice od po sto i po hiljadu zrna, ali dobro broj, jer ću ih i ja brojati, pa ne bude li tačno, kurjuke ću ti odseći i oči ti iskopati!

Ovoga puta devojka nije plakala, jer se bila ohrabrila videvši kako joj krava pomaže da izvrši sve zadatke. Samo ode u staju i reče kravi šta maćeha sad traži od nje.

I, zaista, krava joj odgovori:

— Broj, dete moje, samo broj, jer ćeš do njihova povratka s igranke i to svršiti.

Kad se maćeha vratila i videla kako je i taj zadatak izvršila do kraja, veoma se ozlojedila. U sebi reče:

„Mora biti da je to uradila krava, jer ko bi drugi?"

I njena potajna mržnja na kravu izbi tada ,svom silinom.

Idućeg dana ode mužu i kaže mu:

— Slušaj, mužu, što mi još držimo tu našu kravu, što je ne zakoljemo? Za priplod ionako ne valja, a nije ni neka dobra mlekuša, nego samo džabe ždere. I tako je zla da joj niko ne može da priće.

Muž se poče izgovarati:

— Teško meni — reče — kako da zakoljem jadnu kravu koja mi je ostala od prve žene? Pa to je jedino što imam od nje.

— Tako? — reče žena jetko. — Imaš je od svoje prve žene? Ali kad je tako, onda idi i živi sa svojom prvom ženom!

I žena ode iskazavši još mnogo sličnih reči, uz ostalo i to da, ne bude li zaklao kravu, hleb i so neće više jesti s njom.

Može da se zamisli kako je devojka briznula u plač i stala da jadikuje kad je razumela maćehinu nameru. No šta da se radi kad joj je otac bio mek čovek, te je, posle nekoliko ženina zahteva da zakolje kravu, odlučio da je zakolje.

Tada ona ode kravi i kaže joj kako je maćeha smotala oca i navela ga na strašnu odluku.

Krava joj reče:

— Nemoj plakati i nemoj se brinuti — ja sam nazdravanka, čarobna krava, i neću propasti. Nego bolje poslušaj šta treba da uradiš kad me budu zaklali: pokupi mi kosti, papke i rogove, i noću, kad te niko ne vidi, zakopaj sve u smetlište. A kad ti budem od potrebe, dođi do tog mesta i kaži sve što budeš imala reći, jer ja u svojem desnom rogu imam veliku moć.

I otac zakla kravu, a kći uradi sve onako kako ju je krava naučila.

Maćeha je saznala da se momci stalno vrzmaju oko kuće kad ona nekud ode, a njoj je bilo mnogo stalo do toga da se pastorka ne uda pre njene kćeri. I na kakvu je misao došla? Naredne nedelje, pre nego što je sa kćeri pošla na igranku, pokvasi pastorki glavu pa joj na mokru kosu saspe pepela i trica, a oči zamaže čađu i tako je ostavi, zapretivši joj da se ne sme umiti, nego da je takvu zatekne kad se vrati, inače će je, reče, isprebijati na mrtvo ime.

Kad 1e maćeha sa kćerkom otišla, pođe devojka plačući smetlištu i na mestu gde je zakopala kosti svoje krave reče šta joj se desilo, pa zapita:

— Dokle ću morati ovako živeti?

Tada začu glas:

— Nemo j, dete moje, da plačeš i mučiš sebe, nego iskopaj moj desni rog i kaži mu da ti da lepe haljine i nakit i neka te nauči kako da se obučeš i ukrasiš, a zatim idi i ti na igranku.

Ona uradi tako kako ju je glas podučio i pred njom se stvoriše divne haljine, a kad ih je obukla, bila je lepa kao kakva carska kći. Ode na igranku, uhvati se u kolo i igraše tako lako kao da je bila

leptir. Svi su se divili gledajući je, i svi su, jedan za drugim, samo pitali:

— Ko može da bude ova devojka? Da li je ko poznaje?

Ali niko o njoj nije znao ništa reći.

Priča se kako je u ono vreme bio običaj da i carski sinovi i kćeri dolaze na igranku, hvataju se u kolo i igraju. Tako se dogodilo da sin cara onoga kraja dođe na igranku upravo istoga dana kojeg je došla i pastorka.

Kad ju je carević video, uhvati se u kolo pored nje. Pitao ju je i otvoreno i zaobilazno ko je ona, ali mu ona nije odgovarala. Ona je posle toga još triput igrala, a onda se pustila iz kola i učinila nevidljivom, kao da je nije ni bilo.

Ode kući, svuče se i ostavi haljine i nakit u rog, koji zakopa na isto mesto u smetlištu. U tome času lice i glava postanu joj opet zamazani kao pre, te ode da čeka kraj vatre, gde je maćeha i nađe kad se vratila.

Maćehina kći ispriča i njoj šta je videla, kako je, u krasnoj haljini, došla na igranku i jedna čudesno lepa carska kći, kako se uhvatila u kolo, kako se pored nje uhvatio u kolo i carev sin i kako je posle lepotica nestala.

— Kad nju nisi videla, onda znaj da nisi ništa videla! — reče na kraju maćehina kći, više zbog toga da je najedi time što je ona videla ono što pastorka nije.

Pastorka odgovori:

— Nisam imala haljine da pođem s vama pa da je i ja vidim.

Na to je maćeha osu grdnjom:

— Šta bi još htela? Zar prostakinja kao ti da gleda takve divote? Ti ćeš da ostaneš kod kuće u pepelu, a ne da se hvataš u kolo! Jesi li čula? Ne u kolo!

Nekoliko dana posle igranke, na kojoj je bila pastorka, pojaviše se iznenada ljudi s telalima, objavljujući u gradovima, po selima i katunima onoga kraja da carev sin u dvoru svoga oca priređuje iduće nedelje veliku svetkovinu s igrama i veseljem, pa ko je lepa lica, neka izvoli doći.

Priređujući takvu svetkovinu, carev sin se, izgleda nadao da će tom prilikom možda doći i divna devojka kraj koje se uhvatio u kolo i koja je nestala kao kakav duh a da niko nije znao ni kako je nestala ni kud je otišla.

I maćehina kći spremala se da ide na svečanu priredbu careva sina — ona se, sirota, smatrala lepom. Od nje je pastorka i doznala o svetkovini u carevu dvoru.

I kad je u nedelju maćeha sa svojom kćeri otišla, ona otrča k rogu i zatraži da joj da svečane haljine, zmajevita konja i jednog čoveka da joj pridrži konja dok ne bude izišla iz dvora, jer je i ona htela poći tamo da igra.

Rog joj dade što je tražila, i ona ode.

Kad je stigla do ulaza u dvor, iziđe pred nju carev sin, dočeka je i uzme da je o svemu pita, trudeći se da dozna o njoj sve što je želeo. Ona mu je odgovorila da ima moć da se učini nevidljivom, da ostaje koji čas gde hoće da ostane, pa ode.

Onda joj carev sin reče da je voli, a ona mu odgovori da još nije nikog zavolela. Ipak je igrala samo s njim i ni s kim drugim. Kad je htela da pođe, carević joj zatraži prsten s njezina prsta i ona mu ga dade.

Kako nije mogao da izdrži bez nje, carev sin pozva i sledeće nedelj>e mlad svet na svetkovanje. Ona dođe i tad, u još lepšim haljinama, i opet isto onako kao pre iščeznu ostavljajući carevića u velikoj nedoumici.

Šta je tada naumio carević? Naumio je da sledeće nedelje još jednom pozove mlad svet na svetkovanje pa u pogodnom času uzme devojci s noge cipelicu, a posle će već znati što će i kako će dalje.

Tako i učini. I kad ona, pošto je igrala koliko je igrala, naumi da ode, carević pođe za njom i, pomogavši joj da usedne na konja, skide joj cipelicu i ona odjezdi tako, jedne noge obuvene, druge bose.

Čim je idućeg dana ustao, ode carević i ispriča ocu sva ta zbitija, i još mu reče kako s cipelicom i prstenom devojke koja mu se sviđa ide da je traži i da se neće vratiti dok je ne bude našao.

Tako pođe, pa je, tražeći je, išao p išao, navraćao u gradove i sela cele države, dok pije došao u selo u kojem je živela ona s ocem, maćehom i maćehinom kćeri. Idući od kuće do kuće i tražeći, dođe naposletku i do kuće njena oca, pa zavirivši svuda, nađe njegovu kćer, zamazanu i s pepelom i tricama na glavi, jer ju je sada maćeha stalno držala tako. No kad joj je obuo cipelicu, a cipelica taman za njezinu nogu.

Tada je carević zapita je li ona ta devojka pored koje se uhvatio u kolo i s kojom je igrao u selu i triput u dvoru svoga oca. Ona odgovori da jeste. Na to je maćeha poče da grdi a careviću da govori kako to nije istina, da je ona lažljivica i prostakinja.

No devojka reče:

— Visočanstvo, ja sam ta. A ako mi ne veruješ, sačekaj malo, pa će te tvoje oči u to uveriti.

I onda ode do mesta gde je zakopala kosti svoje krave, izvadi rog i zatraži mu haljine što ih je imala na sebi kad ju je prvi put video carev sin, pa se vrati tako obučena. Zatim je triput odlazila i vraćala se obučena onim redom kako je bila obučena na svečanim priredbama u dvoru, te se carević potpuno uverio da je zaista ona ta devojka.

I tako je ponudi da se popne u njegova carska kola i povede je sa sobom u dvor, gde se obavi carska svadba, koja je trajala sedam dana i sedam noći. Njena maćeha svisnu od jeda, a maćehina kći osta da neudata plete sede kose. Oca dovede kći k sebi u dvor, gde je živeo dok nije umro.

NEŽELjENI NASLEDNIK

Bio negda jedan bogat bojar.(2) Umro je prekom smrću, pa vam i ne spominjem njegovo ime, dosta vam je da znate da je bio vrlo bogat i da se sve više bogatio trgujući volovima naveliko, odlazio bi na vašare i za koju hiljadu dukata kupovao volova, doterao bi kupljenu stoku na svoje pašnjake, držao tamo na dobroj paši, pa posle ugojenu skupo prodavao i na taj način sticao gomile novca. A imao je bojar i sreću u trgovanju, te tako za nekoliko godina postade truli bogataš.

Jednom je opet sa dvojicom pouzdanih slugu pošao na vašar negde daleko, on jašući, a sluge pešice, jer u ono vreme nije bilo železnice, pa čak ni dobrih kolskih puteva kao sada.

Tako su išli danima i jedne pozne večeri obreli se u nekom selu. Videvši svetlost u jednoj kući — a to je bio dom nekog siromašna čoveka — svrnuše tamo da zatraže prenoćište.

— Pusti nas unutra da se preko noći odmorimo — reče bojar domaćinu — jer eto nas uhvati mrak i ne vidimo kud idemo, a i kiša tek što nije počela, pa da ne ostanemo tako napolju. Budi dobar i pusti nas u kuću.

— Rado bih vas pustio — odgovori domaćin — no žena mi je u babinjama, upravo pre tri dana rodila mi je detence, muškarčića — neka ga bog poživi! — a sad i babica ima posla u kući; a ove noći doći će suđaje da detetu odrede put i sreću u životu i nema mesta u kući, mala je, šta ću kad sam, grešnik, siromašan čovek, inače bih vas rado primio, jer sam čovek gostoljubiv, kako nam propisuje naš stari zakon.

— Ta mi bismo bili zadovoljni i s malo mesta na doksatu, tu pod prozorom — reče bojar — samo da smo pod krovom, da nas ne bije vetar i da ne kisnemo; imamo pokrivače, neće nam biti hladno, samo nam je do toga da ne budemo pod otvorenim nebom.

— Kad je tako, ona uđite — reče domaćin — rado vas puštam, samo mi je žao što ste se namerili baš u vreme kad vas ne mogu da ugostim kako bi trebalo.

I čovek donese iz bašte ovsene slame za dva ležaja na doksatu, jedan za bojara, drugi za sluge, a konja odvede u staju i dade mu sena.

Zatim donese i prostre preko slame belu ponjavu i namesti svakom po jedan jastuk kao uzglavlje; bojar i sluge večeraše toplu mamaljugu s mlekom, kojom ih ponudi čovek dobra srca, te polegaše.

Sluge namah i zaspaše, jer su od duga puta bili umorni, dok bojar ne mogade brzo da zaspi. Hiljade misli vrzle su mu se po glavi, te ni do ponoći ne sklopi očiju.

Već su se bili javili i prvi petli, svi u kući spavahu, samo on, bojar, nikako da zaspi.

Odjednom se začu nekakvo lagano hujanje, kao od blaga ćarlijanja vetra, kao od lepršanja mekih ptičjih krila, i začuđeni bojar pogleda na prozor, jer mu se činilo da je šum dolazio odonud. Uto šuma nestade, a začuše se nekakvi tanani glasovi kao zvuci srebrnih praporaca.

S velikom pažnjom slušao je bojar te glasove.

„Biće“ — razmišljao je — „da su to došle suđaje da detetu odrede hod, sudbu i sreću u životu.“ — Slušao je dobro naćulivši uši.

Doista su to i bile suđaje, i prva od njih reče:

— Ovo će dete biti hrabar i lep, dobro građen, krotak i pametan čovek.

Druga reče:

— Ovo će dete biti bistar i spretan čovek, i pratiće ga sreća.

A treća suđaja reče:

— Ovo će dete naslediti sve imanje bojara koji spava tu pod prozorom.

Potom se opet začu lagano hujanje, kao ćarlijanje povetarca, kao lepršanje mekih ptičjih krila, a onda se sve stiša i suđaja nestade kao da ih nije ni bilo.

Bojara obuze srdžba; bio je ljut i uznemiren. „Šta! Zar da ovo škembe, stvor prostih ljudi, nasledi sve njegovo veliko imanje što ga je on s tako mnogo truda stekao?“

„Ne“ — reče u sebi — „to neće biti! Ja ću to sprečiti i neće biti tako kako su kazale proklete suđaje!“

I opet se bojar predade mislima i ne mogade da zaspi. Zora ga je zatekla pometena nespokojstvom i nesanicom. Ustade tako iznuren, zahvali čoveku dobra srca na gostoprimstvu i reče:

— Slušaj, dobri čoveče, ja sam veliki bojar, imam zemlje, njiva i šume koliko očima dogledati možeš; imam svega što mi treba, ali nemam sina. Ti, vidim, imaš gomilu dece, pa daj meni to novorođenče da mi bude kao sin, da ga odnegujem, učinim velikim bojarom i srećnim.

— Ne, bojare, to je nemoguće! — kaže čovek. — Mi smo ti, eto, siromašni ljudi, to je istina, i imamo punu kuću dece — neka su nam srećna! — ali tako šta ne može biti, jer mi smo hrišćani, a o tebi ne znam kojeg si zakona. Ne, bojare, tako nešto ne možemo. Velik je svet, pa potraži sebi dete među ljudima tvojeg reda.

— Dobro! — reče bojar. — A šta ima u tom ako mi date dete? Uz mene će postati veliki čovek, dok će uz vas umreti od gladi.

— Neka bude, bojare, kako bude — reče majka — no mi se ne možemo da pouzdamo ni u koga drugog i ne možemo da učinimo takvo delo.

— Ta možete, možete! — uzviknu bojar, pa izvadi iz nedara kesu punu dukata, izruči je na sto i zasjaše dukati po svemu stolu da ti oči zasene.

— Evo, neka ovaj novac bude vaš — reče bojar — ali da mi date to dete, jer mi je veoma drago.

Razrogačenih očiju gledali su roditelji novorođečeta u dukate na stolu. Oni nikad nisu videli dukate, a sad ih odjednom vide tako

mnogo. Stajali su misleći i bili u nedoumici šta da rade: da li da dadu dete ili da ga ne dadu. A zna se da je novac đavolovo oko, koje dovodi čoveka u iskušenje i koje omekšava i najtvrđa srca.

Tako je bilo i ovde.

Bojar je izišao i roditeljima novorođenčeta ostavio vremena da se sporazumeju.

Tada čovek reče:

— Slušaj, ženo! Hajde da damo dete, jer, valjda, ga ne predajemo smrti, već ga dajemo da ga učinimo srećnim, da, barem, on poživi bolje no mi, mi smo okusili dosta gorčine. Neka onda ovim novcem okusimo i mi nešto slatko, a biće dobro i za njega i za nas. Kad je i nama jednom sreća došla do ruku, ludo bi od nas bilo da je pustimo iz šaka.

— Dobro, mužu moj — reče žena — pristajem i ja, ali da najpre krstimo dete po našem zakonu a onda da mu ga damo.

Tako i učine. Pozovu seoskog sveštenika, koji krsti novorođenče imenom Bužor, a onda privežu detetu o vrat zapis s njegovim imenom, poviju ga i dadu ga bojaru. Ovaj preda dete jednom sluzi da ga nosi i, oprostivši se s njima, ode.

Zadovoljan u duši, reče tada bojar u sebi:

„Da vidim sada kako će to da se ispuni reč suđaja o ovom detetu i nasledstvu mojeg imanja.“

I prolazeći visokom planinom, uze dete i odnese ga u duplju jednog drveta, da jadno detence onde samo presvisne, jer ubiti ga ne smede — bojao se greha.

Tako ga ostavi tamo da umre od gladi, pa sa slugama ode svojim putem.

Bojar je, naravno, mislio da će dete onde, usred visoke gore, neminovno skončati od gladi i da se reč suđaja nikako neće obistiniti.

Dogodilo se da upravo toga dana kraj onog mesta prođe neki stariji čovek, ovčar, koji je u blizini, na jednom proplanku, imao stado ovaca. Bio je pošao u šumu po drva i učinilo mu se kao da odnekud čuje nekakvo cviljenje, kao kmečanje malog deteta. Pogleda na sve strane, ali u tom časku ne ču ništa. Kad htede da pođe dalje, opet mu se učini da nešto čuje. Bojeći se da to nečastivi hoće da ga

iskuša, čovek se prekrsti, no tada začu sasvim razgovetno kmečanje malog deteta.

Oslušnu još jednom i pođe očiju uprtih pravo u mesto odakle je, kako mu se činilo, dopirao glas. I gle čuda velja: u jednoj duplji nađe čovek povijeno detence koje je micalo jezikom i ustima kao da sisa, jer je bilo gladno.

Čovek se jako obradova videvši dete. Žena mu nije imala dece pa je mislio da ga uzme i odneguje kao svoje rođeno i da im to dete bude od pomoći kad sasvim ostare.

I uze čovek dete u ruke, odnese ga svojoj ženi i reče joj:

— Pogledaj, babo, šta nam je bog dao! — I ispriča joj kako je našao dete u šumi.

I žena se mnogo obradova detetu i uze da ga neguje kao da je njihovo rođeno.

Ne znajući da pročitaju ime na zapisu koji je nahodu bio na grudima, odu sa zapisom svome svešteniku i od njega doznaju kako je detetu ime i kad je rođeno i kršteno. Mnogo su se radovali i čiča i baba kad su čuli da je dete njihove vere i da mu je ime Bužor.

Posle se čiča ne mogade pomiriti s tim imenom i reče ženi:

— Dobro, babo, dobro što je detetu nadenuto to ime, no pošto sam ga našao tamo u šumi, ja bih rekao da bi mu više priličilo ime Nahod nego Bužor.

— Ta mani se, čiča, odkud tako šta? Da detetu nije nadenuto ime, još i ha1dede, ali kad ga već ima, i čak tako lepo ime, Bužor, šta onda hoćeš?

— Pa dobro — reče na to muž — ti ga zovi Bužor, a ja ću ga zvati Nahod.

— Ne, čiča — kaže žena — tako neće valjati. Nego da ga zovemo Nahod Bužor, pa ćemo imati i kozu i kupus, da ne bude ljutnje.

I otad ostade detetu ime Nahod Bužor.

Dete je raslo kao iz vode, baba ga je hranila ovčjim mlekom i kupala ga i čuvala kao oči u glavi. I razvi se Nahod Bužor u kršna mladića, pametna i spretna.

On je bio najveći starčev oslonac, kako u poljskim poslovima tako i u staranju oko ovaca, koje su se, od dana kad je doneo kući nahoče, množile i napredovale kao u priči. Sreća je odjednom s detetom došla u starčev dom.

I sad čiča nije mislio ni na šta drugo no samo na to da oženi mladića, da mu posinak dovede u kuću snahu, jer on i baba su ostareli i jednom nogom već u grobu. A snaha bi se lako dobila, jer za mladića tako lepa, snažna i bistra kakav je bio Nahod Bužor, ko ne bi dao kćer? Devojke, pak, u selu topile su se, sirote, od čežnje za njim, jer momka njemu ravna nećeš naći pa makar ga tražio u sedam atara.

Jednoga dana čiča i Nahod Bužor nalazili su se u bačiji, gde su sirili mleko, i taman — da malo predahnu — bili zastali s poslom.

Mladić ode i leže u hlad jedne velike bukve i uze da svira u frulu nekakvu tihu, otegnutu sevdalinku da su i ovce plakale, pa se i lišće šumskog drveća stišalo i sanjarilo slušajući slatku svirku. A mladić sviraše:

„U frulu od kosti
sevdalinke
, u frulu od bukve veselinke.

Odjednom se na drumu začu truskanje gospodskih kočija i Nahod Bužor skoči da bi oterao s druma ovce da ih konji i kočije ne pogaze, dok čiča, skinuvši s glave šubaru, pozdravljaše bojara na čijim je poljima napasao ovce.

Kočije se zaustaviše i bojar reče starcu:

— Kršna sina imaš, čičo, kako da ti ga ne uzeše u vojsku?

— Da živi tvoje gospodstvo — odgovori starac uvrćući u ruci šubaru — mlad je za vojsku, još dve godine i onda će ga, jer su i tamo takvi potrebni, možda i uzeti. No ja sam star, a i žepa mi je stara i nemamo nikog ko bi se brinuo o nama.

I poče starac da priča bojaru kako je svoga posinka pre osamnaest godina našao daleko u šumi, ostavljenog u duplji jedne bukve i skoro premrlog od gladi.

Bojar zadrhta čuvši starčevo pričanje: setio se da je upravo on ostavio tamo dete, ostavio ga da umre, i eto kako mu sad opet izlazi na put.

„Ali se sada neće spasti!“ — reče u sebi bojar, smislivši kako da mladiću dođe glave.

— Čičo — kaže starcu — ja sam, kao što vidiš, na putu. Krenuo sam od kuće na nedelju dana, a zaboravio da nešto kažem bojarki. Neka ti posinak ode do mojeg dvora i odnese gospođi bojarki jedno pismo.

— Učiniću kako naređuje tvoje gospodstvo — odgovori starac, jer nije mogao da odbije zahtev bojara — bio je s ovcama na njegovu imanju, pa je valjalo da ga posluša.

I bojar napisa što napisa, savi i zapečati pismo i dade ga mladiću, rekavši mu oštro:

— Odnesi ovo pismo u moj dvor i predaj ga gospođi bojarki u ruke. Ali kreni odmah, smesta, da stigneš do večeri.

Nahod Bužor brzo prihvati pismo, zadenu ga za šešir i pođe.

Bojarski dvor nalazio se daleko od onog mesta, čak u trećem selu, no neka, ne mari ništa — mladić je imao snažne noge.

Prešao je dobar deo puta, kad ga od velike vrućine poče jako da mori žeđ. Ubrzo naiđe na izvor bistre vode, ugasi žeđ i izvali se u hlad jednog drveta da malo predahne. Ali ga uhvati san.

Dogodilo se da baš tada prođe onuda bojarev učitelj. Bojar je imao kćer i doveo joj je za nastavnika jednog sposobnog učitelja. No kako učitelj htede da postane bojarev zet, bojar ga odbi — jer se uča nije svideo njegovoj kćeri — i otera ga iz dvora.

Videvši za šeširom usnulog mladića pismo, učitelj ga uze, pa poznavši bojarov rukopis, otpečati ga i pročita. Pismo je glasilo:

„Draga moja ženo, mladić koji ti donosi ovo pismo je naš smrtni neprijatelj. Zove se Nahod Bužor. Naređujem ti najstrože da ga zatvoriš u podrum i nateraš naše poljare da ga preko noći ubiju, iskomadaju i ukopaju, da ne ostane od njega ni traga. Jesi li me razumela? Učini tako i nikako drukčije. Ne učiniš li tako, teško tvojoj glavi — nemoj da me čekaš kod kuće.“

Pročitavši pismo, učitelj se sažali na mladog čoveka, jer vide kakav ga udes čeka, i brzo se reši te napisa drugo pismo, u kojem je stajalo:

„Draga moja ženo, mladića koji ti donosi ovo pismo izabrao sam da nam bude zet. Zove se Nahod Bužor i momak je kakav nam upravo treba. Ovim ti najstrože naređujem da ga, čim stigne, obučeš gospodski, kako priliči članu naše porodice, i pozoveš jednog sveštenika da ga venča s našom kćeri. Znam da će se mladić svideti Garofici(3) Tako ti naređujem, tako učini.“

Pismo završi učitelj potpisom bojarevim i pečatom što ga je bio ukrao odlazeći iz dvora.

Onda zatvori i zapečati pismo i mladiću, koji je još spavao, zadenu za šešir, a prvo pismo iscepa da mladog čoveka spase neminovne smrti. Potom ode svojim putem.

Na taj način hteo je učitelj da se osveti bojarskoj porodici zato što ga je bojar oterao iz dvora.

Kad se mladić probudio, opipa pismo za šeširom pa, zvižducući, pođe dalje. Stiže u bojarski dvor i predade pismo gospođi bojarki.

Pročitavši pismo, bojarka i Garofica pozvaše mladića unutra i rekoše mu šta piše u pismu i da je on odsad zet bojarev. Nahod Bužor se obradova neočekivanoj sreći a naročito kad vide lepu kao ruža Garoficu, koja ga tako gledaše da misliš: — e guta ga svojim toplim očima. Pozvaše brzo seoskog sveštenika, koji ih idućeg dana venča u crkvi. Lepše i bolje sastavljene mladence retko bi kad i malo gde mogli naći.

Mladenci su provodili dane kao golub i golubica, u ljubavi i sreći, a bojarka u najvećem zadovoljstvu što joj se kći i zet tako vole.

Ali kad bojar stiže kući i saznade šta se dogodilo, reče ženi u najvećem gnevu:

— Kako si mogla da učiniš tako nešto s našom kćeri?

Bojarka mu pokaza pismo s njegovim potpisom i pečatom.

— Evo, pogledaj ovo! — odgovori mu. — Kako si mi pisao tako sam učinila. Šta sam ja kriva?

Bojar pročita pismo, ugrize se od besa za usnu i reče u sebi:

„Sad mi je zet, i ono što je učinjeno ne može se više pokvariti. Ali mi, ipak, neće naslediti imanje.“

I ljutit kao što je bio, ode u jedan od svojih vrtova pun stabala sa zrelim, krupnim, lepim trešnjama, i sav svoj jed sruči na čoveka koji je čuvao trešnje i stanovao u kući usred vrta.

— Ti, Nico, neverna slugo — dreknu na njega — kako ti to čuvaš moje trešnje kad vidim da ih je iz dana u dan sve manje? Naređujem ti sada, jedanput za svagda, da dobro paziš na trešnje. Vidiš li kojeg od lopova, makar se samo i vrzmao blizu vrta, opali, pucaj na njega, jer čemu ti drugom služi puška što je imaš kod sebe? Ne poštedi ni rođenog oca, jer zašto te plaćam nego da imam od tebe koristi? Inače teško tvojoj glavi!

— Sutra ću opet doći ovamo i ako nađem manje trešanja a ti mi ne budeš mogao dati u ruke lopova, nemoj da me dočekaš, jer neće biti dobro s tobom. Jesi li razumeo? Ne štedi nnkog, čuješ li, nikog!

I ode ljutit.

I šta bojaru pade na pamet dok su večerali?

— Hteo bih — reče — da jedem trešanja. Idi, zete, i naberi mi malo.

Garofica, međutim, primeti:

— Pa, evo ovde trešanja, danas su uzabrane. — Pih! — reče bojar — nisu sasvim sveže. Na to Garofica opet reče:

— Pa da pošaljem koga drugog da nabere trešanja. Zašto da ide baš Nahod Bužor?

— Hoću tako — kaže bojar. — U njega imam poverenja.

— Onda idem i ja s njim — reče Garofica.

— Ne! — veli bojar. — Šta će mu pratilja, nije dete.

I Nahod Bužor poće po trešnje.

Bojar mu reče:

— Bužore, sinko, uzaberi ih s onih voćaka koje se nalaze naspram vrata čuvareve kuće. Tamo su trešnje najlepše.

— Dobro, oče — kaže zet — uradiću tako.

Zadovoljan, reče bojar u sebi:

„Sad mi se, bogme, nećeš spasti!"

Ali posle jedno pola časa eto Nahoda Bužora gde se vraća s punom kotaricom svežih trešanja, krupnih i lepih da ih jedeš očima.

Kad ga vide, bojar se toliko naljuti na čuvara da se ne mogade savladati već ode do njega da ga kazni zbog nebrige.

Ali kad uđe u vrt, čuvar ga smotri i verujući da to neki lopov dolazi u krađu trešanja, uze pušku, nanišani, opali, i bojar pade.

Njegovi ga ujutro nađoše ukočena — mrtva.

A Nahod Bužor nasledi, po reči suđaja, bojarovo imanje i sa svojom Garoficom požive kao u božjem raju. Čiča i baba su imali otada dovoljno pašnjaka za svoje ovce.

PEPELjUŠ PETRU

Bio negda jedan vrlo siromašan čovek, imao šest nejakih sinova i na jedvite jade stizao da ih othrani.

Kad su mu sinovi ojačali toliko da su mogli da rade, zamoli čovek kneza (predsednika opštine) za odobrenje da na opštinskoj utrini, na kraju sela, ogradi nešto zemljišta pa obrađuje kao baštu. Tamo će zasejati malo kukuruza, malo pasulja ili krompira, leju-dve luka i druga povrća te tako olaškati sebi život.

To odobrenje je dobio.

Njegovi sinovi latiše se tada ašova i motika i prionuše svojski na posao, jer je bašta bila oveća.

Siromašni čovek se radovao što su mu deca tako vredna i uživao je u krasnim plodovima njihova rada. Svi su mu sinovi bili spretni i hitri kao mravi, a jedino najmlađi, koji se zvao Petru, beše drukčiji. Taj je po prirodi bio trom i lenj i nijedan posao nije mu se sviđao — vas dan je sedeo u kutu kraj ognjišta, razgrtao pepeo, pa iz pepela vadio i jeo nedogorele ostatke uglja.

U prvoj, drugoj i trećoj godini zasejavali su kukuruz, pasulj, bundeve, konoplju, luk, salatu, krompir, a četvrte godine zasejaše detelinu, jer čovek beše pribavio jednu kravicu i dva juneta, pa je za stoku bila potrebna zelena pića.

Njihova detelina rasla je neobično lepo i brzo, kao iz vode, i s velikim zadovoljstvom mogao si naslađivati oči gledajući taj zeleni ćilim, tu mladu detelinu što se prema vetru povijala udesno i ulevo kao talasi kakvog velikog jezera.

Čovek nije propustio nijedan dan a da se nije pojavio u bašti — bojao se, siromah, da ne dođe kogod i pokrade ga, jer takve deteline nije bilo u celom ataru.

Jednom, tamo posle Uskrsa, oko Ćurđeva dne, učini se čoveku da je neko izgazio detelinu — kanda konji.

Kad je to video, pošalje čovek najstarijeg sina da obnoć čuva detelinu, naredivši mu najstrože da probdi celu noć te možda uhvati nitkova koji im pravi tako veliku štetu.

Saslušavši očevu naredbu, sin ode, rešen da ne spava cele noći. Bdio je, do pod kraj noći, ali pred samu zoru ne mogade se više savladati, oči mu se sklopiše, obuze ga nekakva mlitavost i — zaspa.

Sunce je već bilo odskočilo za jedno koplje, a on je još spavao; uveliko se razdanilo, a on se nije vraćao kući. Strahujući da se mladiću nije šta dogodilo, čovek se diže i pođe u baštu da ga vidi. A kako se samo zaprepasti i kakav ga jed obuze kad zateče tamo sina gde spava hrčući, a detelinu nađe tako izgaženu da je žalost bila pogledati na to pustošenje.

Videvši to, siromah čovek izli sav jed na sina, pogružena i unezverena od straha, grdnji i udaraca očevih.

— Tupane i čmavalo, zar takav oslonac da mi budeš? Pogledaj i vidi kakva nam je detelina! Tako li ti umeš da čuvaš naše dobro? Teško meni s vama! Dosta sam se jedio dok niste odrasli, a sad, kad sam poverovao da imam pomoć, eto kakvo mi je pouzdanje u tebe — ni jednu jedinu noć nisi mogao da stražariš, da ne zaspiš, čmavalo i tupane! — vikaše otac u najvećoj ljutnji.

Sledeće noći pošalje drugog sina, treće noći trećeg, i tako se izrećaše pet sinova, ali kao da su ih čini opčinile a ne šta drugo, nijedan ne mogade da stražari cele noći, sve ih je tamo savladao san pred zoru, a baš u to doba dovodio je nečastivi nekog da izgazi detelinu. Otac se ljutio, grdio ih nemilim rečima, tukao obojkom, no uzalud — i sami sinovi su hteli — i te kako hteli! — da za sve vreme ostanu budni, ali nisu mogli da nadvladaju san. Nije bilo načina da se straža održi cele noći.

Sad je bio na redu najmlađi sin, Petru. On se diže iz svojeg kutka kraj pepela, ode majci i reče:

— Znaš šta, mati? Da mi umesiš i ispečeš pogaču od pepela, pa da vidiš neću li posramiti svu braću, mada se toliko diče svojom spretnošću i pameću.

— De, ćuti, ludove! — reče mu ljutito otac. — A koji će onda vrag jesti noću nesagoreli ugalj iz pepela? Ili si ti možda bolji od tvoje braće?

— Oče — odgovori Petru — primam se da pazim na detelinu. Pusti me večeras!

— Dobro — reče otac. — Ali znaj da nećeš pojesti mnogo uglja iz vatre, ako ne budeš dokučio ko li su to ti što mi gaze detelinu. Jesi li čuo? Nemoj misliti da se šalim, jer sam vas svih sit!

Majka mu spremi pogaču od pepela. Pepeljuš Petru — nadimkom Pepeljuš zvali su ga ljudi iz podsmeha — uze pogaču u torbu i o smiraju sunca uputi se ka bašti.

Stajao je na straži cele noći i nije zadremao. Kad je bilo pred zoru, poduhnu nekakav mlak, opojan vetar od kojeg mu trepavice i očni kapci tako otežaju da je jedva uspevao da ih ne sklopi. Ali se Pepeljuš Petru ne dade. Kad vide da se snu ne može da odupre drukčije, ode do baštenske ograde, uze s plota nekoliko trnovih grana i metnu ih oko sebe. Tako bi se, kad god bi zadremao, nabo na koji trn i san je bežao od njega tri hvata daleko.

Tako je bilo do pred sam osvit dana.

Uto se odjednom stuštiše u baštu tri konja, kao tri brda, i počeše da jure po detelini. Pepeljuš Petru se brzo pribra, učini šta učini, i uhvati sva tri. To su bili konji vila, a iz nozdrva tih konja izbijao je mlak, prijatan vetar, koji je uspavljivao svakog. Ali bili su začarani tako da, čim ih ugledaju nečije oči, postanu krotki kao jaganjci i da ih tada svako može da uhvati.

Kad ih je Petru pohvatao, htede ih odvesti kući, ocu, ali mu konji rekoše:

— Budi dobar pa nas pusti da odemo, jer smo i suviše zakasnili. S nama ne bi mogao ništa da radiš, jer mi nismo kao drugi konji. No ako nas oslobodiš, bićemo ti jednom od velike koristi.

Petru pristade da ih pusti, a oni mu onda dadoše tri ulara, bakreni, srebrni i zlatni, svaki po jedan ular, i rekoše mu:

— Kad ti, Petru, budemo potrebni, kad budeš u kakvoj nevolji, ti samo zatresi ulare i mi ćemo odmah doći i pomoći ti. Ali o nama nemoj nikom ništa govoriti.

I konja odjednom nestade kao da ih nije ni bilo. Petru uze ulare i metnu u nedra, pa pođe kući.

Kod kuće reče ocu da ne brine brigu o detelini, jer ubuduće neće više biti satirana.

Potom se Petru povuče opet u svoj kutak s pepelom, a ostali nastaviše svoj posao; bili su vredni i sve im krenu na dobro, te stekoše lepo imanjice.

U to vreme pronela se u onoj državi vest da ostareli car traži zeta, kojem bi uz svoju kćer dao presto i državu. Po njegovu nalogu objavljeno je svima i svakome da se mladići koji smeraju da osvoje ruku carevne okupe kraj prestonog grada te da jedan od njih postane njen izabranik.

Izbor je imao da se izvrši tako što će careva kći sedeti na određenu mestu i držati krunu u ruci a takmičari će na konjima proći u trku pored nje, te onaj koji joj sabljom u tri takmičenja triput izbije krunu iz ruke — postaće carev zet.

Prema poretku koji je vladao u ono doba, u obzir su dolazila ne samo lica visokih položaja, kao inače, nego je i običan ratar mogao postati carev zet ukoliko bi se njegovoj kćeri svideo i likom i viteškim odlikama. Jer tada se mnogo držalo do čovekova otšroumlja i viteštva a ne samo do bogatstva, visoka položaja i gospodstva. Stoga je car pozvao ne samo sinove kneževa i carstva nego i sinove ratara da dođu na svečano takmičenje, te da njegova kći izabere sebi za muža onoga koji se za to bude pokazao najdostojnijim.

I dođoše, majko mila, kao na kakav veliki vašar, mladići iz celog sveta, sinovi careva, kraljeva, knezova, plemića i ratara, obučeni jedan lepše od drugoga, na najbržim konjima koji, činilo se, sipaju vatru iz nozdrva. Svaki od okupljenih takmičara žarko je želeo da njemu pripadne careva kći, koja je, bog je ne ubio, bila lepa da joj

srčeš vodu iz ustašca, imala veliku i krasnu državu i neizmerno bogatstvo i bila Jedinica u svojih roditelja.

Za sve ovo čuo je i Pepeljuš Petru, i šta je smislio? Izišao je iz svojeg kutka te hajd, bogo mili, da i on pokaže svoje viteštvo pred carevom kćeri i dobije njezinu ruku.

Videvši da su mu sva braća otišla a da nijedan od njih nije pozvao i njega, nije premišljao dugo, nego pođe sam, a kad je bio van sela, izvali bakreni ular, zatrese ga triput i dotrča bakrešt konj, crven kao plamen i brz kao arapski konji. te reče:

— Šta zapovedaš, gospodaru?

— Da me odneseš do careve kćeri i proneseš pored nje na viteški način, da bi joj izbio iz ruke krunu.

— Dobro, gospodaru, ali, de najpre obuci odelo što ti ga donesoh i pripaši sablju, a sve ostalo biće moja briga.

I obuče Pepeljuš Petru odelo što mu ga donese konj te opasa sablju, i promeni se čovek da ga ne bi poznao i da si mu rođeni brat. Kako mu se samo sjalo odelo, sablja i mamuze — kao plamen vatre prelivajući se u crvenožuto, a njegovo lice kao sjaj večeri. Takav je bio i takva ga je doneo konj na čelo okupljenih mladića.

Nego zaboravih da vam kažem da je Pepeljuš Petru, jezdeći ka gradu, naišao na svoju braću; kola im se bila zaglibila u nekakvoj barici i jadni konji nikako da ih izvuku iz gliba. On ih poznade čim ih vide, dok oni, kad ga ugledaše, poskidaše šešire verujući da imaju pred sobom nekog carevića, tako je bio odeven i ukrašen.

— Šta je Pavele, Joane, Gico, Danilo i Jeremija — ne mogu konji da vas izvuku iz blata? — reče Petru braći.

— Ne mogu, visočanstvo — odgovoriše mu braća, čudeći se otkud on zna kako se oni zovu — slabi su jadni naši konji.

— A gde vam je Petru, vaš brat? Što ga ne povedoste sa sobom? On bi vam ramenom o levči izgurao kola iz gliba.

— Ostavi ga, visočanstvo, na miru, jer čovek kakav je on ne zaslužuje ni da mu se ime pomene.

— Tako kažete vi, ali znajte da vas Pepeljuš Petru izvlači iz blata.

Na to njegov konj duhnu jedanput iz nozrdva i odgura kola s konjima njegove braće na tri duži njiva.

Braća se čudila rečima nepoznatog mladića i glasu sličnom glasu Pepeljuševom, ali gde bi to mogao da bude on kad su znali da su ga ostavili kod kuće u njegovu kutku; a onda, otkud li mu onako odelo i konj. Ne, to nije mogao biti njihov brat Petru, ne, nikako!

Tako su govorila njegova braća, dok Petru mnogo pre no oni stiže do carskog grada.

A tamo — sveta i sveta koliko u gori lista, Kad je on prispeo, oči svih okretoše se ka njemu — a kome bi drugom! — i svi stadoše pitati ko jeli će cara sin biti. Jedni rekoše da je sin Crvenog cara, drugi da je Zelenog, nekoji su, pak, mislili da je sin Žutoga cara. Svi su ga kraljevići gledali neprijateljski jer je po svemu bio bolji od njih, a nisu znali ko je; smatrali su da je došao samo zato da poremeti njihovu sreću.

Uto zatrubiše trube, što je bio znak da počinje takmičenje.

Careva kći pope se na jedan sto izrađen s mnogo veštine i izvajan u crvenom mermeru, optočen zlatnim žicama i ukrašen dragim kamenjem koje je bleštalo kao sunce — pa sede na zlatnu stolicu držeći u ruci carsku krunu. Oni, pak, koji su želeli da imaju tu krunu i devojku, proletali su redom kraj nje na svojim kao lastavice brzim konjima, pokušavajući da sabljom izbiju krunu iz devojčine ruke. Ali se svakom posle udarca jedino prelomila sablja a da se kruna nije ni zaklatila.

U malo vremena, posle samo nekoliko časova, pred nogama careve kćeri ležala je gomila polomljenih sabalja.

Svi okupljeni gledaoci čudili su se što je mladić u bakrenoj odeći dopustio da bude posldenji.

Kad su se svi takmičari izređali, obode Pepeljuš Petru konja te munjevitom brzinom projuri pored devojke s krunom, a krunu udari sabljom tako silovito da samo što ne odlete u njegov kutak s pepelom.

Na to se razleže pljesak odušeljenih gledalaca i car počasti sav okupljeni svet jelom i pićem i reče da posle tri dana dođu opet svi, jer će se takmičenje nastaviti dok god koji od takmičara ne bude

sabljom triput izbio krunu iz ruke njegove kćeri. Ljudi su se veselili i svi su govorili samo o mladiću u bakrenoj odeći; posle se oni koji su prebivali blizu prestonice raziđoše, dok drugi, koji su došli iz udaljenijih krajeva, ostaše tamo da čekaju nastavak takmičenja.

I Pepeljuš Petru se vrati kući ili, bolje reći, u svoj kutak kraj pepela.

Kad njegova braća stigoše kući, počeše da pričaju o onom što su videli. Petru je ćutao i slušao. Posle braća rekoše kako su im se kola bila zaglibila u jednoj močvari, i da nije nanšao nekakav veliki gospodin u sjajnom ruhu i pomogao im, ne bi ih odande mogli izvući. Na to se Petru u svojem kutku poče da smeje i reče im:

— A ja sam video kako je konj onog gospodina duhnuo jedanput iz nozdrva i odgurao vas zajedno s kolima i konjima na tri duži od one barice.

— Otkud ti, ludove, to znaš? — zapitaše ga braća. — Otkud znaš?

— Pitate otkud to znam? Evo otkud: pepeo sam se na kokošinjac i video sam bolje no vi.

I još braća ispričaše kako su se nadmetali kraljevići i kneževići da izbiju krunu iz ruks zlatokose devojke, ali kako je koji udario sabljom, ona mu se lomila nadvoje, dok se kruna nijs ni zaklatila. Kad naposletku dođe i gospodin koji im pomože da se izvuku iz bare, i kad on udari sabljom, odlete kruna preko glava okupljena sveta ko zna dokle.

— A ja sam — reče Petru — video da je onaj gospodin bio osobito lepo obučen, i on i njegov konj, V viteškoj odeći od bakra, crvenoj kao plamen. S našeg kokošinjca sve se vidi.

Braća ga, po svojem običaju, izgrde pa V ljutnji odu i sruše kokošinjac govoreći da ih Petru samo ismejava, jer gde bi on s kokošinjca mogao da vidi bolje no oni koji su bili tamo.

Trećega dana, određena za skupljanje sveta I nastavak takmičenja, Pepeljuševa braća upregoše konje u laka kola, pa hajd, đi-đi — krenuše put careva prestonog grada.

Kad su mu braća otišla, diže se Petru iz svojeg kutka, pa poće i on. Izišavši iz sela, izvadi iz nedara srebrni ular, zatrese triput i istog

časa stvori se pred njima divan srebrni konj, koji mu donese odeću, sablju i pancir-košulju od srebra. Petru se obuče i usede na konja, koji ga brzinom vetra odnese do careva grada. Tamo je sada bilo okupljeno još više sveta nego prilikom prvog takmičenja. Odeće kraljevskih i kneževskih sinova behu od zlata i svile; u iščekivanju trke, konji su im kopali zemlju kopitima i grizli žvale.

Ali kad stiže Petru na konju nazdravanu, prekri svojim sjajem sve takmičare — prema njegovu sjaju njihov nije bio nikakav; oni su ga gledali neprijateljski, jer su u njemu poznali pobedioca prvog takmičenja i osetili da će pobediti i sada.

Onda otpoče borba ili igra sabljama; Petru je opet ostao poslednji učesnik.

Kao u prvom, tako je bilo i u tom, drugom, takmičenju: takmičarima koji su po redu udarali krunu sabljom, sablje su se lomile u komade, a kruna se nije ni pomakla; a kad je Petru došao na red i udario krunu sabljom, ona s varnicama za sobom odlete nekud daleko.

Svi gledaoci behu zadivljeni lepotom i viteštvom toga mladića, nazivajući ga „Crvenim kraljem“.

Kao i posle prvog takmičenja, car i sada dade Pepeljušu pismo s potvrdom o pobedi, a u isto vreme pozva okupljeni svet da posle tri dana doće opet, treći i poslednji put, jer će tada biti dan konačne pobede.

Svet se raziće, a Pepeljuš Petru ili — da ga tako nazovem — Crveni kralj vrati se opet u svoj kutak s pepelom da čeka taj treći dan i tada se jednom i on proveseli.

Kad su njegova braća stigla kući i počela da opisuju šta su videla, Pepeljuš Petru reče kako on zna to bolje nego oni. I stade tako da im priča da su se oni čudili šta sve zna i govori baš kao da čita iz knjige.

A kad ga zapitaše otkud to da on zna sve što se tamo događalo, Petru im odgovori:

— Otkud znam? Pa popeo sam se na kočinu i sve video. A da nisam video, zar bih vam znao ispričati?

I braća se naljutiše na nj što zna bolje od njih koji su tamo bili i gledali takmičenje, te porušiše kočinu na koju se Pepeljuš, kako reče

bio popeo.

Osvanuo je i taj treći dan, dan nagrada, i Pepeljuševa braća krenuše ka carskoj prestonici.

Kad su oni otišli, diže se Petru iz svojeg kutka pa pođe i sam. Van sela, gde ga niko nije video, zatrese triput zlatni ular i dođe, bogo mili, prekrasan konj, sav u zlatu, sa zlatnom uzdom i sedlom, i donese mu odelo protkano zlatom, zlatnu sablju, pancir-košulju i mamuze, sve od suva zlata. I kad je Petru obukao to odelo i pojahao konja, morao si pomisliti da je pred tobom sin Sunca, a ne ko drugi, tako je blistao i on i konj i njegova bojna oprema.

Pred prestoni carev grad sada se sleglo još mnogo više sveta nego prilikom prva dva takmičenja. Svi su tražili očima viteza koji je prvi put bio u odeći protkanoj bakrenim žicama a drugi put srebrnim, jer su znali da će samo on biti kadar da izbije krunu iz ruke careve kćeri. Svi su govorili samo o njemu i osvrtali se na sve strane izgledajući Crvenog kralja. Uto se ukaza u daljini oblesak svetlosti: — to je na konju nazdravanu stizao Pepeljuš Petru u sjaju da ti oči zasenu.

Dočekan je burnim pljeskom i poklicima: „Da živi Crveni kralj!“

Samo ga je sin Crnog cara gledao s mržnjom, taj se bio jako zaljubio u carevu kćer i o njemu se govorilo da je rekao kako bi dao celu državu svoga oca samo da dobije lepu carevu kćer. Ali ona nije hajala za nj, jer je želela da joj njenog budućeg muža, pored lepote, krase i odlike viteštva, a u sina Crnog cara nisi mogao naći nikakve dobre osobine, ni lepotu, ni viteštvo. To je uviđao i sam, i to ga je grizlo.

Otpočeo je treći čin takmičenja i Pepeljuš Petru ostao je pri istom redu kao u prva dva takmičenja — bio je poslednji. Želeo je da se ne kaže kako hita da što pre stekne pravo na veličanje i gospodarenje. Ishod trećeg čina takmičenja bio je isti kao ishod prvog i drugog, jedino je on izbio sabljom krunu iz devojčine ruke i nikoji drugi takmičar...

Careva kći sedela je i čekala da joj svečano bude priveden pobedilac u takmičenju, njen budući muž i car. Ona se žarko zaljubila u njega čim ga je u prvom takmičenju videla, a isto tako i on u nju. I kad joj je Pepeljuš Petru, koga narod nazva „Crveni kralj“ — prišao,

ona mu je stavila krunu na glavu, sišla, uzela ga za ruku i rekla mu da ga voli i da će samo on biti izabranik njezina srca.

Uto dođe i devojčin otac, car, i dade kćeri i pobediocu u takmičenju roditeljski blagoslov, te dovedu sveštenika, koji ih venča pred očima skupljenog naroda. Nasta svatovsko veselje, a na carskoj gozbi, priređenoj u čast mladenaca, svi

koji su došli da gledaju viteško takmičenje bili su carevi gosti.

Petru pozva svoju braću i oca, odvede ih u sobu određenu samo za njih i reče im:

— Ja sam Pepeljuš Petru, vaš brat, i tvoj sin, oče. Bila je moja sreća što sam otišao da u našoj bašti budem na straži — konji koji su nam gazili detelinu doneli su sreću meni, a i vama.

Na to njegova braća padoše pred njim na kolena moleći ga da im oprosti, a on ih izljubi sve redom i odvede u svoj dvor.

Svadba se svadbovala celu nedelju dana, svi su se veselili, a najviše careva kći, jer je dobila savršena muža. Ostareli car predade vlast svome zetu, zvanom Crveni kralj, koji je godinama vladao blago i pametno, pa ako nije umro, živi i danas.

TOREDAŠ I CAREVA KĆI

Priča se da je negda živeo jedan siromašan čovek koji je imao tri sina. Ne znam kako su zvali dvojicu starijih, ali o najmlađem znam da mu je bilo ime Toader, a pošto je bio mezimac, zvali su ga od milošte Toderika i Toderaš.

Kad su siromahovi sinovi odrasli, oni naučiše da love. Lovi danas, lovi sutra — i toliko zavoleše lov da se nisu mogli da skrase kod kuće već su se po vas dan bavili u šumi s puškom o ramenu.

Jednom ih u šumi uhvati noć. Oni onda skrenu malo s puta, odu pod jedno veliko drvo, nalože vatru i spreme večeru. Posle večere posavetuju se o tome kako da provedu noć. Ne bi, rekoše, bilo dobro da u isto vreme spavaju sva trojica, nego neka spavaju samo dvojica, a treći da na putu stražari. Jer noć je noć, pa da im se štogod ne dogodi, da kogod dođe te im usnulima uzme oružje ili ih, možda, čak i pobije.

Tako dvojica mlađih legnu da spavaju, a najstariji napuni pušku i ode da duž puta stražari.

Do ponoći ne vide ništa — a bila je mesečina — ali o ponoći prvo začu, a odmah zatim i vide kako mu se približuju četiri u karuce upregnuta vranca.

— Stoj! Ko si? — viknu onima u karucama, ali se na njegov poziv niko ne odazva.

On viknu drugi put, ali odziva ne bi ni tada. Onda viknu treći put:

— Stoj! Ako ne staneš, pucaću.

Na to se iz karuca začu glas:

— Ne pucaj! Kad stignemo do tebe, staćemo. I mladić ne okinu.

Kad stigoše do njega, konji stadoše i jedan čovek iz karuca dade mu nekakav rog i reče:

— Evo ti ovaj rog, i kad se budeš našao u kakvoj golemoj nevolji, ti samo duhni u rog pa će doći silno mnoštvo vojnika i pomoći će ti. A kad budeš hteo, duhni u drugi kraj roga i vojnici će postati nevidljivi.

Tako mu dva čoveka — jer dvojica su bila u karucama — dadoše rog i odoše.

Ostavši sam, duhnu mladić jedanput u rog da vidi kakve je moći, a čim je duhnuo, stvori se oko njega bezbroj vojnika; onda duhnu u drugi kraj roga i vojnika nestade.

Kad je svanulo, ode dvojici braće, koji su još spavali.

— Dobro jutro, braćo! Jeste li se odmorili?

— Bogme, brate, jesmo. A ti, da li si bar malo spavao? I šta si video?

— Što se spavanja tiče — nisam spavao, jer ko se primi dužnosti da stražari, valjda se neće pustiti snu da ga savlada. A video nisam ništa.

Onda mladići nalože vatru, ispeku na žaru zečja mesa, doručkuju, pa pođu kroz šumu da izbiju negde na čistinu, jer su bili ostali bez soli, a i baruta im je ponestalo.

Išli su i išli ceo bogovetni dan, ne dospevši ni na kojoj strani do kraja šume, a kad se počelo da smrkava, nađoše se upravo na istome mestu s kojega su tog jutra bili pošli.

Šta im je drugo ostalo nego da provedu tu i ovu noć.

Tako upale vatru, spreme večeru, večeraju i sporazumeju se da opet jedan od njih ode na put i stražari.

Sad pođe na stražu srednji brat, i on s punom puškom i pripaljenom lulom, da se pušenjem brani od sna.

Do ponoći ne vide ni on ništa, mada je bila takva mesečina da si mogao prebrojati dukate — samo da si ih imao. Ali o ponoći začu truskanje karuca, a potom ih sa četiri upregnuta vranca odmah i ugleda.

— Stoj! Ko si? — viknu.

Ali mu niko ne odogovori nijednu reč.

Viknu još jedanput, ali se ni tad niko ne odazva.

Treći put povika mladić:

— Stoj! Ako ne staneš, pucaću.

— Ne pucaj! — odazva se na to jedan čovek iz karuca. — Kad stignemo do tebe, staćemo.

I mladić ne okinu.

Kad dva čoveka s karucama stigoše do njega, stadoše i rekoše mu:

— Evo ti ova kesa s novcem, i ma koliko iz nje vadio i trošio, nikad nećeš sve potrošiti.

Potom ljudi u karucama odoše, a mladić proveri da li je primljeni dar zaista tako čarobnog svojstva kako mu ona dvojica rekoše. Zahvati iz kese dobru šaku dukata, pa videvši da je kesa opet puna kao što je bila, bi mu milo.

Kad je svanulo, ode i probudi braću da spreme štogod za doručak, jer je, probdevši celu noć, bio ogladneo.

— No, brate, jesi li šta video? — zapitaše ga ona dvojica.

— Nisam ništa video, samo sam malo umoran, jer cele noći nisam spavao, a i gladan sam. Nego de da spremimo štogod za doručak, pa da pođemo; možda ćemo negde moći izići iz ove čudesne šume.

Tako i urade: nalože vatru, isprže na žaru mesa, dobro se najedu i krenu ne bi li negde izbili iz šume na čistinu. No što su dalje išli, sve su se više u šumi gubili, i kad se poče spuštati sumrak, nađoše se upravo na istome mestu s kojega su tog jutra bili pošli.

Opet onde nalože vatru, spreme večeru i večeraju.

Posle večere dvojica starijih legnu da spavaju, a Toderika, na koga je došao red, ode da stražari. Pušeći, pazio je do ponoći i na jednu i na drugu stranu puta i ništa nije video. O po noći, pak, učini mu se da čuje topot konjskih ko pita i truskanje karuca. Oslušnu bolje, pogleda na onu stranu držeći pušku u ruci, i vide gde mu se približuju karuce s upregnuta četiri vranca.

Čim ih Toderaš ugleda, viknu:

— Sto j! Ko si?

Ne dobivši nikakav odgovor, viknu još jedanput, ali mu se ni na drugi poziv niko ne odazva. Tada Toderaš, videvši da mu se karuce sasvim približuju, stavi prst na oroz puške i viknu treći put:

— Stoj u mestu! Ako ne staneš, pucaću.

Na to dobi iz karuca odgovor:

— Ne pucaj! Staćemo kad stignemo do tebe.

I Toderika ne okinu.

Kad su stigli do njega, konji stadoše i Toderika vide da se u karucama nalaze dva čoveka. Jedan od njih dade mu nekakav šešir i reče mu:

— Zato što nisi pucao na nas, evo ti dajemo ovaj šešir. Kad ga metneš na glavu, gde god pomisliš da budeš, tamo ćeš biti i niko te neće videti. Možeš poželeti da budeš kod cara za trpezom i smesta ćeš biti tamo, ješćeš i pićeš s njim i njegovim zvanicama, a niko te neće videti.

Potom dva čoveka u karucama odoše.

Radostan zbog dara što ga je od njih primio, Toderaš metnu dobiveni šešir na glavu i reče:

— Da budem kod cara za trpezom! — odmah se stvori tamo.

U carevu dvoru bila je velika gozba u čast prosilaca careve kćeri. Toderaš sede za trpezu te je jeo, pio i čuo šta su govorili, a video sve, dok njega niko nije video. Video je da je careva kći lepa devojka i čuo kako je kazala da će se udati samo za onog prosioca koji je bude nadigrao u igri karata. I sve ih je Toderaš video i sve čuo, ne rekavši sam ništa doli jedino, kad se najeo i napio:

— Da budem kod svoje braće u šumi! — I odmah se stvorio u šumi.

Već se bilo razdanilo kad se vratio, ali su letnje noći kratke i braća su mu još spavala. Tako ih on probudi i oni ga zapitaše:

— No, brate, da li si šta video?

Toderaš im odgovori:

— Ne, hvala bogu, nisam ništa video.

Onda pođoše kroz šumu.

Išli su koliko su išli, i tako naišli na jednu stazu koja ih je izvela iz šume. Idući dalje tom stazom, dospeše u jedno selo. Tamo se Dva starija brata oženiše i latiše posla, a Toderika osta momak.

Dotada nijedan od njih nije znao šta su druga dvojica dobila od onih ljudi iz karuca, a tada svaki reče šta je dobio i svaki se divio darovima dvojice drugih.

Obrativši se srednjem bratu, Toderika reče:

— Slušaj, brate, ti si oženjen, ja nisam: A eto, čuo sam carevu kćer kad je govorila da će se udati samo za onog prosioca koji je bude nadigrao u igri karata. Daj mi tvoju kesu a ja ću ti dati moj šešir. Znam da mi sav novac iz tvoje kese ne može da dobije, a kad je budem nadigrao, postaću car i vas, svoju braću, učiniću generalima.

Srednji brat pristane na to, da mu kesu, a Toderaš njemu šešir.

Tada Toderaš ode pravo u carevu prestonicu, kupi i obuče odelo kakvo nose carevići i javi se u dvoru kao prosilac careve kćeri.

Careva kći mu reče:

— Vidim da si valjan momak i drag si mi, no ja sam se rešila da se udam samo za onoga ko me nadigra u igri karata.

— Dobro — kaže Toderaš — pa hajde da igramo!

I onda su počeli da igraju karte. Igrali su tri dana i tri noći i careva kći dobila je od Toderike tri gomile dukata, ali dukatima iz njegove kese nije bilo kraja.

Posle tri dana i tri noći umoriše se i nisu više mogli da igraju.

Zadivljena što je Toderika iz svoje čudnovate kese vadio i vadio dukate, pa ih gubio i gubio, a onda opet vadio i vadio druge, careva kći reče:

— Znaš šta, Toderika, hajde da se manemo igre! Ti si mi drag i hoću da se udam za tebe; od sada sam tvoja nevesta.

I onda se ostave igre i uzmu da se časte, jedu i piju.

Zamoren nespavanjem i pijući dobra vina iz carskih podruma, Toderika se opije, legne i zaspi kao mrtav.

Careva kći mu uzme kesu a umesto njegove tutne mu u džep jednu drugu.

Kad se Toderika probudio, ona mu reče:

— Hajde da još igramo karte; možda ćeš sada biti bolje sreće no dosad.

Počnu opet da igraju, ali Toderika očas izgubi sav novac, jer nije imao čarobnu kesu. A kad je ostao bez novca, istera ga careva kći napolje.

Onda Toderika ode najstarijem bratu, ispriča mu sve šta se dogodilo i zamoli ga da mu da rog s vojnicima da bi potukao cara i svu njegovu vojsku i uzeo mu kesu.

Brat mu da rog. S rogom u džepu, pođe Toderika i stiže u carev dvor. Tamo duhne jedanput u rog i iziđe toliko vojnika koliko je u gori lista a u polju travki, te poče užasan boj s carevim vojnicima i carem.

Car se uplaši i reče Toderiki:

— Znaš šta, Toderika? Hajde da se pomirimo! Povuci svoje vojnike, pa da ti dam kćer.

I ubogi Toderaš poverova. Duhnu u drugi kraj roga i vojnici se tog časa učiniše nevidljivima.

Car i carica, a naročito careva kći, pozvaše Toderaša unutra, u dvor, dobro ga ugosti i rekoše mu kako će odmah poslati po popa da ga venča s pricezom.

Na te njihove reči poverova Toderaš da ga sad neće obmanuti, te sede i uze da jede i dobro pije, možda i malo više nego što priliči da piju prosioci i mladoženje. Opivši se, leže i tako zaspa kao da ga nema na ovom svetu.

Kad videše da je utonuo u san, uzeše mu rog i metnuše mu u džep jedan drugi, zatim ga probudiše i rekoše kako je tako šta nemoguće, da on dobije za ženu carevu kćer, nego da ide otkud je došao.

Toderaš se naljuti, izvadi iz džepa rog i duhne u nj, no mogao je duvati i duvati — iz roga ne iziđoše vojnici!

Ožalošćen i posramljen, stade Toderaš moliti cara i sav njegov dom da mu ne uzimaju silom rog i kesu, a ne ljuti se, reče, što mu ne daju princezu za ženu.

Služitelji ga, međutim, bez mnogo reči izbaciše i još napujdaše pse da ga progone do na kraj grada a ne samo do izlaza iz dvorišta.

Ogorčen kao što je bio, išao je Toderaš sve smišljajući šta da radi, dok se ne prenu iz misli kad se nađe u selu u kojem prebivaše njegov srednji brat. Zamoli ga da mu da čarobni šešir, valjda će, reče, pomoću šešira moći izvući kesu i rog, jer, eto, desilo mu se to i to.

I brat mu da šešir. Toderaš metnu šešir na glavu i reče:

— Hop, hop! Da budem u carevu dvoru, s carem i njegovom kćeri za trpezom!

I čim je izgovorio te reči, već se stvorio kod cara za trpezom i sve ih gledao, dok njega niko nije video. Tamo je jeo, dobro pio i častio se, a onda odjednom učini da mu kao slučajno spadne šešir s glave, i tako ga svi videše i začudiše se: „Otkud Toderaš za trpezom, kad je došao i kako ušao?“ A čim je opet metnuo šešir na glavu, niko ga više nije video gde, rame uz rame, sedi pored careve kćeri.

Kad se dobro najeo i napio, uze Toderaš carevu kćer u ruke — a niko ga nije video, jedino što se čulo kako je ona viknula da je pusti — i reče:

— Hop! Hop! Da budem s carevom kćeri usred one šume gde smo se ja i braća bili izgubili!

I odmah se, s njom u rukama, našao u onoj šumi, na ubavu jednom proplanku s takvom hladovinom da ti se onde nikad ne bi bilo dosta nasedeti i naživati.

Tamo Toderaš skide šešir s glave i tada carevu kćer prođe strah videvši da je to on, Toderaš. Praveći se da joj je osobito milo što se ovako sama našla s njim u šumi, ona mu reče:

— Vidiš, ludice, kamo sreće da si me tako ukrao odmah s početka, jer ja sam te već tada jako zavolela, samo mi majka i otac nisu dali da se udam za tebe. Nego ostavimo to što nije bilo, dobro je što smo se spasli od njih, pa ćemo sada nas dvoje, ovde u gori, još bolje živeti. Ja ću ti moći da iz očeva dvora izvučeš svoj rog i svoju kesu pa da posle ti posramiš one koji su tebe posramili.

I onda poljubi Toderaša, te se u šumskom hladu igrahu kao što se igraju dva umiljata deteta, te su legli i spavali te su posle pričali, dok ga ona pričanjem i milovanjem nije navela na to da ponovo učini nešto nerazborito.

— Ala si vešt lopov, Toderašu! — reče mu. — Kako si samo mogao da udesiš da se osvestimo tek ovde?

Opijen miloštom, Toderaš se opet predade.

— Eh, odavno bih ja tebe ukrao da je ovaj šešir bio u mene — odgovori joj. — Jer kad taj šešir metnem na glavu, niko me ne vidi; a kad kažem: „Hop, Hop! Da budem tamo i tamo!“ — to jest onde gde poželim — eto me tamo! Takva je moć u tog šešira.

Sad je careva kći znala dosta i koliko treba.

Zatim je nastavila da se zabavlja s njim sve dok nije videla da ga hvata san, a onda se učini kao da i ona spava. Kad je opazila da je zaspao, uze mu šešir, stavi ga na glavu i reče sasvim tiho:

„Hop, hop! Da budem kod oca u dvoru!“

U istom času careva kći već se nađe kod kuće, u očevu dvoru, dok Toderaš ostade u šumi u duboku snu.

Kad se probudio, bio je sam i bez šešira.

Tada poče da očajava. Na to da ode kući, svojoj braći, nije ni pomišljao, pošto je upropastio sve darove, i njihove i svoj.

Nego, kao u bunilu, pođe onom čudesnom šumom sa željom da se pojavi čudovište i proždere ga. Da nesreća bude veća, povrh svih nezgoda počeše ga mučiti još i glad i žeđ, a ništa nije imao, baš ništa, osim onog na sebi i gole glave.

Idući tako zamišljen kroz šumu, naiđe na jednu veliku voćku s nekakvim jabukama crvenim kao vatra i krupnim kao pesnica, zrelim i lepim da ih jedeš očima. Onako gladan i žedan kao što je bio, uzabra dve jabuke i smesta ih pojede.

Čim ih je pojeo, izrastoše mu dva roga, velika i zavojita kao u mađarskih volova.

„To je dobro!“ reče sam sebi s gorčinom. „Sve se sama dobra zbivaju sa mnom! Samo sam ovih rogova i dostojan, da bodem kao govedo, jer darove sam imao, lepe božje darove, ali sam ih upropastio zbog careve kćeri! Rogovi ti i priliče, prazna glavo! To ti je careva kći!“

Ne smede pojesti još koju jabuku, već pođe posramljen dalje.

Nije, međutim, dugo išao, kad naiđe na jedno stablo kruške s krupnim i lepim, žuto-crvenkastim zrelim kruškama, velikim kao guščija jaja.

Još je bio gladan, a i žeđ ga je morila, no ipak premišljaše da li da ih jede iz nje.

„Nek bude šta bog da!“ reče u sebi, pa uzabra jednu krušku, i čim ju je pojeo, otpade mu jedan rog. Zahvali bogu i pojede još jednu, te mu otpade i drugi rog.

Sad Toderaš postade opet dobre volje i poče malo da misli i premišlja.

Onda se vrati prvoj voćki i uzabra nekoliko jabuka, onoliko koliko je smatrao da mu valja poneti, a potom uzabra i nekoliko krušaka, te pođe šumom da izbije negde na čistinu.

Lako se na čistinu namerio.

Kad je izišao iz šume, ugleda u daljini grad.

„Idem tamo!“ reče u sebi. I uputi se ka gradu.

Kad je stigao u grad, svet je upravo izlazio iz crkve.

Toderaš razvi malu šatru kao na trgu i po stavi na tezgu one skupocene jabuke. Očas se ljudi okupiše oko njega gledajući njegovu tezgu kao čudo, jer tako lepe jabuke još niko nije video.

Na njihova pitanja šta traži za jabuke, Toderaš odgovaraše:

— Svaka jabuka staje četiri dobre stotinarke.

Ljudi se zapanjiše kad čuše tako visoku cenu. Četiri stotinarke za jednu jabuku! Pa to je novac za koji se mogao kupiti par volova!

Vest o prekrasnim i skupim jabukama dopre ubrzo do carskih dvora i careva kći posla sluškinju sa šesnaest lepih stotinarki da joj donese četiri jabuke, jednu za cara, jednu za caricu, a dve za nju.

Sluškinja se začas vrati s četiri jabuke i predade ih carevoj kćeri. Ova odmah ode ocu i dade mu jednu jabuku, potom ode majci te i njoj dade jednu, a za sebe zadrža dve, pa trknu u svoje odaje.

Car pojede jabuku, a čim ju je pojeo, izbi mu na čelu rog velik kao u rasnog rumunskog vola. Pojede i carica svoju jabuku, te izraste i njoj takav rog kao na carevu čelu. Careva, pak, kćerka, alapljiva kao sva mlada stvorenja, pojede oblaporno obadve jabuke i njoj

izrastoše dva ljupka roga da si mogao pomisliti: „E, ove rogove kao da je uzajmila od kakvog krupnog erdeljskosaskog vola! “

Ali ona nije znala da su joj izrasli rogovi, kao što joj ni majka nije ništa znala o svojem rogu ni otac o svojem.

Kad se u podne nađoše zajedno, zaprepastiše se sve troje.

— Oče, reče careva kći — pa ti imaš rog na čelu! A i ti, majko, imaš na čelu rog!

— A ti imaš dva! — rekoše kćeri car i carica.

Tek tada primetiše sve troje da su postali rogati.

Onda počeše da dolaze doktori za doktorima, sve tražeći u apotekama lek za vidanje od rogova, ali ga ne nađoše.

Primivši od sluškinje careve kćeri šesnaest stotinarki, kupi Toderaš doktorsku odeću i šešir velik kao merica, kupi crne naočari, udesi se kao lekar, pa, krećući se raskrečenih nogu, odgega pravo u carski dvor.

— Šta tražiš — upita ga dvorski službenik — i ko si ti?

— Ja sam doktor — odgovori Toderaš — i to od onih koji leče rogove u ljudi. Dolazim svetlom caru da mu odam poštovanje.

— Namerio si se upravo na dobro mesto — reče službenik — jer je i svetlom caru izrastao jedan rog.

I odmah ga pusti unutra i Toderaš kaže caru šta zna.

— Dobro što si se ovamo namerio — reče car — jer eto šta sam upravo doživeo, da mi odjedanput izraste rog, a i carici jedan, a dva našoj kćeri. Što se mene i carice tiče, hajd još i kojekako, jer smo već ostareli, ali jadna devojka ostaće, sirota, bez prosilaca. Ako nas uzmogneš da izlečiš, bogato ću te nagraditi.

— Biće kako treba — odvrati Toderaš.

I doktor Toderika dade se na posao, te uze da maže carev rog, a onda izvadi iz džepa jednu krušku, pruži je caru i reče mu:

— Okušaj ovu krušku i pojedi je dok te budem lečio.

I car odmah zagrize i poče da jede ukusnu krušku.

Za to vreme doktor Toderika trljao mu je i malo prodrmao rog, a kad car pojede krušku do kraja, nestade mu roga s čela te ostade onakav kakav je bio pre nego što je pojeo onu jabuku.

Car nije znao šta će od radosti. Dade Toderašu kesu novca i odvede ga carici, te doktor Toderika izleči i nju isto onako kao i cara, pa opet dobi kesu novca.

Onda ga car odvede u odaje svoje kćeri da i nju izleči. Kad je vide sa dva roga, Toderika reče:

— Dragi moji, slučaj u gospođice je mnogo teži, jer gospođica ima dva roga, i to mnogo krupnija. No ja se ipak obavezujem da ću i nju izlečiti, ali ne tako brzo. Ostavite me s njom nasamo i nemojte ovamo dolaziti jedan čas. Možda će gospođica jaukati, možda će je lečenje boleti, jer je gospođici trebalo odseći rogove odmah na početku. Ali vi nemojte ulaziti u sobu; poslušajte me, ako hoćete da vam kći bude opet onakva kakva je pre bila.

— Kako te ne bismo poslušali! — rekoše car i carica izlazeći.

Careva kći se jako obradovala kad je videla da joj dolazi učeni doktor koji je za kratko vreme izlečio od rogova njene roditelje, a još više kad je čula da će u toku jednog časa izlečiti i nju.

Ostavši nasamo s carevom kćeri, Toderika joj naredi da se svuče do gole kože.

Ona ga posluša.

On onda izvadi iz džepa konopac, sveže ga jednim krajem za gredu tavanice, a drugi kraj obmota oko njezinih rogova, pa je podiže uvis, zateže konopac i čvrsto zaveza za rogove, tako da je careva kći visila u vazudhu.

Teško je bilo jadnoj devojci da tako visi, ali je mislila kako joj valja izdržati da bi je doktor mogao da izleči.

No kad ju je dobro svezao, lupež od doktora dohvati šibu pa je stade da udara po plećki, po leđima, po nogama i svuda, dok je nije svu prošarao masnicama.

Careva kći je vriskala da si mogao da pomisliš: „E, ovoj lome kosti!“ ali Toderaš nije obustavljao lečenje.

Na njezino vriskanje i jaukanje upadoše u so bu car i carica i videše muke tučene kćeri.

— Ali šta radiš, doktore? — uzviknuše u isti mah. — Pa ti ćeš nam ubiti kćer!

— Ne, neću; samo je lečim — odgovori Toderika. — Nego, gde su rog, kesa i šešir što mi ih varalački uze ova devojka? Dajte ovamo te moje stvari, pa da je pustim. Ako ih ne budete dali, tućiću i vas.

— Odveži je i nemoj je više tući, daćemo ti tvoje stvari rekoše car i carica.

I Toderika odveže carevu kćer. Ona odmah otvori kovčeg, izvadi njegove stvari: kesu, rog i šešir, i dade mu ih bez pogovora, samo da se spase.

Ne kazavši joj ni zbogom, stavi Toderika šešir na glavu i reče:

— Hop, hop! Da budem kod svoje braće!

I odmah se stvori kod braće i ispriča im svoje doživljaje s carevom kćeri, od časa kad ju je ukrao pa, sve redom, do kraja, onako kako sam vam ja ispričao.

Ne zna se da li se Toderaš oženio ili je ostao neženja, ali pouzdano znam da nije više odlazio u prosidbu carskih kćeri, i ako nije umro, živ je i danas.

FURGA — MURGA

Bila negda jedna siromašna žena i nije imala ništa drugo doli malu kolibu, gde je prebivala sa sinom deleći s njim radosti a mnogo češće tegobe života.

Obdan je uboga žena radila u tuđim kućama kad veći, kad manji posao, kako gde, i tako zarađivala hleb i pokoji komad stare odeće za sebe i sina. Bila je zadovoljna što je mogla da zaradi barem toliko da ne mora prositi.

Jednoga dana da ona sinu tri marjaša i reče mu:

— Evo ti, sine, tri marjaša, pa idi do hlebara i kupi nam hleba. Ali pazi da ne izgubiš novac, inače nećemo ručati, jer drugog novca nemamo.

Dečak uze tri marjaša pa, skakućući na jednoj nozi, pohita po hleb.

Uz put naiđe na gomilu dece koja su se igrala s jednim jelenkom. Jelenak je stalno pokušavao da odleti, ali ga deca nisu pustila.

Siromašnom dečaku bi žao jelenka i reče deci:

— Nemojte da kinjite jelenka, nije vam učinio nikakvo zlo. Bolje ga dajte meni, a ja ću vam za njega dati jedan marjaš.

Deca mu rado dadoše jelenka; sin siromašne žene lepo ga uze, pogladi ga i metnu u nedra, a onda nastavi put.

Nije mnogo prešao, kad naiđe na drugu gomilu dece. Ova su uhvalita jednog miša i igrala se s njim.

Videvši jadnog miša, od umora više mrtva no živa, sin siromašne žene reče deci:

— Ej, deco, nemojte da kinjite jadnog miša, nije vam učinio nikakvo zlo. Bolje ga dajte meni, a ja ću vam za njega dati jedan marjaš.

I deca mu rado dadoše miša.

Dečak uze miša, pogladi ga od glave do repa pa i njega metnu u nedra, a onda pođe dalje.

Uz put naiđe opet na gomilu dece koja su se igrala s jednim zmijčetom. Zmijče je stalno pokušavalo da pobegne u rupu, ali ga deca nisu puštala.

Kad sin siromašne žene dođe do njih, bi mu žao zmijčeta i reče deci:

— Ej, deco, nemojte da kinjite zmijče kad vam nije učinilo nikakvo zlo. Bolje ga dajte meni, a ja ću vam za zmijče dati jedan marjaš.

Deca pristadoše na to, primiše marjaš, a sin siromašne žene uze zmijče i nežno ga metnu u nedra, pored miša i pored jelenka.

Tako nije više imao s čim ići pekaru. Vrati se kući, k majci, i, umesto hleba, izvadi iz nedara jelenka, miša i zmijče.

Kad vide šta je doneo, žena se zgrozi, a kad razumede da nije kupio hleba, oštro ga ukori i malo udari.

Na to joj sin reče:

— Nemoj, mati, da me tučeš! Ne zna se, možda će nam ove životinjice doneti jednom kakvo dobro.

I onda uze zmijče, nađe mu nešto te ga prvo nahrani pa smesti u jedan zemljani lonac; jelenka i miša metnu u dva lončića, pa sva tri lonca stavi na policu iznad prozora. Posle je svaki čas dolazio da vidi šta rade njegovi štićenici, kako žive i kako spavaju.

U toplim danima iznosio ih je na sunce, donosio im i davao hranu, naučio ih da mu razumeju reči. Kad bi viknuo:

„Za živuljka rogata evo ručka bogata!“

jelenak bi izlazio iz lončića n raširio noge kao makaze, a on bi mu davao mrvice pogače ili proje, šta je kad imao; jelenak bi ih pojeo, pa, na dečakovu radost i diku, igrao kao lutak.

Od nekog vremena i dečakova majka bila se sprijateljila s njegovim životinjama, smejala bi se gledajući ih kako igraju i vežbaju kao vojnici.

Mišu se dečak javljao ovako:

„Evo mišu darak, sve sam rskav čvarak!“

Na to bi se miš brzo uspuzao na vrh lončića i na njegove reči:

„Hajd se malo nalickaj, omiriši, pa grickaj!"

pročešao bi njuškicu svojim malim nogama, skočio, omirisao čvarčiće, uzdigao brčiće i uzeo da gricka.

Dečku je srce igralo od radosti gledajući kako njegove životinjice jedu i napreduju.

Zmijče je ovako mazio:

„Vijugavo zmijuljče, zlatoljusko zmajuljče, hodi amo da se poigramo!"

Čim bi začulo njegov glas, zmijče bi siknulo, izdiglo glavu iznad lonca i izlazilo palacajući prema njemu u znak radovanja.

Dečak bi mu dao da jede, a onda bi se igrao s njim.

Kad su mu životinjice porasle, on bi ih samo zovnuo, one bi izišle iz svojih lonaca, došle k njemu i on bi se igrao s njima kao što se igra dečak sa svojim drugarima.

Posle nekog vremena zmijče je toliko bilo naraslo da nije više moglo da stane u lonac. On ga premesti u jedan čabar, a kasnije, pošto je raslo kao iz vode, u jednu veliku kacu.

Igrao je dečak od radosti gledajući kako je veliko i kako sikne kao da zviždi, i to tako jako da se zatrese koliba.

Majka dečakova toliko se sprijateljila s njegovim životinjama da se čisto osećala manje siromašnom nego što je bila ranije i ne bi kvarila sinu volju ni za šta na svetu. Kad bi dečak otišao nekud, ona bi

brinula o životinjama, hranila ih i iznosila na sunce da se igraju, i bilo joj je srce puno videvši da sada nije više tako sama i tako napuštena od celog sveta kao dotad.

Kad se vraćao, dečak bi je zapitao:

— Mati, jesi li nahranila životinjice?

— Jesam, pile materino.

— Jesi li ih iznosila na sunce?

— Iznosila sam, čedo moje.

I onda bi joj se on obisnuo o vrat i poljubio je, a ona mu gladila kosu, upila bi mu se u oči pa ga poljubila. Mislila je da takva sina kakav je njen nema niko, i ne bi ga dala ni za sve blago na svetu.

Tako su srećno živeli mnogo vremena.

No jednoga dana „zazviždi" zmija mnogo jače nego obično i mladić joj odmah priđe i zapita:

— Šta je, drago moje, čega nemaš? Zar ti nisam dao dosta i dovoljno svega što ti treba?

— Ta dao si mi, gospodaru, dao si mi svega u izobilju, i hvala ti, samo je, eto, obuzela i mene čežnja za ocem i majkom i za mojom braćom, jer odavno mi nisu pred očima, a onda, gospodaru, došlo je i meni vreme da se ženim, a moja verenica je tamo, u mojoj zemlji. Stoga te molim da me oslobodiš te da pođem kući.

— Oslobađam te, prijatelju moj — odgovori mladić — mada ću bez tebe biti lišen jedne radosti. Ali neću da ti kvarim volju, dajem ti slobodu.

Na to mu zmija reče:

— Dobro, gospodaru, hvala ti. Ali te molim da pođeš sa mnom i ti, jer bi mi bilo tužno samoj, a hoću i da te moj otac i majka nagrade za velika dobra što si ih meni učinio.

Mladić na to odgovori:

— Dobro, idem, a kako bih te i mogao pustiti da pođeš sama na tako dalek put. Sačekaj malo, pa da pođemo.

Tako mladić ode majci, kaže joj šta je naumio i zamoli je da mu za put umesi i ispeče pogaču i spremi torbu.

Kad je čula šta joj sin smera, majka se veoma ožalosti i stade ga preklinjati da ne odlazi na tako dalek i opasan put i da je sad u njenoj starosti ne ostavlja samu.

Sin joj, pak, reče:

— Ostani s ove dve životinjice i staraj se o njima dok se ne budem vratio. Ja ću se žuriti i neću se nigde zadržavati. A kad se budem vratio biće nam dobro. Sad, pak, moram poći, jer ne mogu ostaviti naše pitomče da ide samo.

Zatim poljubi majku u ruku, obesi torbu o vrat, uze štap u ruke i sa zmijom za sobom krenu na put, dok majka ostade sama očiju vlažnih od suza i smrvljena srca. Pratila ga je očima dok god joj nije nestao s vidika.

Išao je mladić sa zmijom za sobom, išao tri letnja dana od uranka do sumraka, a posle druga tri dana i još trideset i tri, dok nije došao do jedne šume. Tamo zastane da se odmori u seni jednog velikog drveta. Izvadi iz torbe jelo, založi se, dajući i zmiji, zatim se napije vode iz jednog izvbra pa se opruži da malo odspava.

Kad se probudio, nastavi opet dugi put kroz šumu dok ne izbi na čistinu s druge strane šume. Tamo mu zmija reče:

— Gospodaru, uskoro ćemo dospeti do jedne velike vode, a kad pređemo preko te vode, naći ćsmo se u mojoj zemlji. Odande do kuće mojih roditelja nije daleko.

— Kad budemo tamo i kad me budu videli moj otac i moja majka, oni će te od radosti progutati. No ti se nemoj da uplašiš, jer će te oni izbaciti iz sebe lepša i snažnija nego što si sada.

— Posle, kad te budu zapitali šta tražiš za staranje oko mene, ne išti ništa drugo, ni zla

to ni srebro, nego samo dragi kamen što ga moj otac ima za kutnjakom, jer je taj kamen čudotvoran i pomoću toga kamena možeš da učiniš što god hoćeš i što god pomisliš kad samo duhneš triput na nj.

Onda se zmija zatrese jedanput, na što joj ispod ljuski izbiše krila.

— Gospodaru, usedni na mene! — reče mladiću.

I kad je on useo na nju, ona kao munja prelete na drugu obalu vode.

Sad su bili u carstvu zmija. Gde god su kročili, susretali su se sa zmijama, ali nijedna nije bila tako lepa i tako snažna kao njegovo zmijče. V podne stigoše u zmijski carski dvor, a mladićevo zmijče bilo je zapravo sin zmijskog cara.

Kad videše da prođe kroz kapiju i da im dolazi sin, car i carica pohitaše mu u susret i stadoše da ga grle i ljube, a onda ga zapitaše šta je sve doživeo i kako je stigao do kuće.

Sin, carević, pokaza mladića i reče im da je on njegov spasilac.

Na to zmijski car od radosti proguta mladića, ali ga odmah i izbaci iz sebe, lepšeg nego što je pre bio. Zatim ga proguta i carica zmija pa ga i ona izbaci iz sebe lepšeg nego što je pre bio.

Posle toga car zmija zapita mladića:

— Junače, šta tražiš za dobra dela koja si mi učinio time što si mi sačuvao i doveo sina kojeg smo smatrali izgubljenim?

— Šta da tražim? — odgovori mladić — Zlato i srebro ne mogu da ponesem jer su teški a put dalek. Ali ako ipak hoćeš da mi učiniš dobro, da bi te spominjao, daj mi dragi kamen što ga imaš za kutnjakom, i biću zadovoljan.

Kad je zmijski car čuo šta mladić traži, rasrdi se pa ga proguta i ne htede da ga izbaci iz sebe.

Tada mladićevo zmijče, sa suzama u očima, uze preklinjati oca da izbaci iz sebe njegovog spasitelja i ispuni mu želju, jer da bez toga mladića ne bi imao svoga sina. I car zmija sažali se, izbaci iz sebe mladića, koji je sad bio još lepši nego pre toga, dade mu dragi kamen i pusti ga da ode.

Zmijski carević pođe s mladićem, prenese ga na drugu stranu vode, a onda se izljubiše i rastaše. Zmijče mladićevo vrati se svome ocu, a mladić krenu natrag putem kojim je došao.

Kad je stigao na kraj šume, gde se ranije odmarao, htede da pokuša moć dragog kamena, da vidi je li tako kako mu je reklo njegovo zmijče. Duhne triput na kamen pomislivši da se stvori velika kuća puna svakojake đakonije i — da čuda velikoga! — sve se odmah stvori pred njim i upravo onako kako je poželeo.

Mladić sede za trpezu, prihvati se jela i počasti se, pa pođe opet na put.

Posle mnogo dana stiže kući i nađe majku u žalosti i kuknjavi za njim kao da je pokojnik. Ali kad vide sina, svoje blago, gde joj se vraća, lepši nego što je pre bio, žalost joj se pretvori u radost; ljubila ga je i mazila i bila opet srećna znajući da je on blizu nje.

No kakva li se to misao rodila u mladićevoj glavi kad jednog dana reče majci:

— Mati, teško je biti sam u svetu, jer treba uraditi mnoge poslove, a ti si ostarela, slaba si i ne možeš da ih obavljaš. Šta li, pak, mogu učiniti ja sam? Jedan ne vredi kao dvoje, a ni dvoje kao troje. I evo, mati, šta sam smislio da bih ti smanjio tegobe i spasao te nevolje: — Idi i dovedi sebi snahu a meni ženu, pametnu i vrednu, jer dosta smo se dosad patili ovako sami. Šta veliš, mati, na to? Je li dobro tako?

— Dobro, pile moje, dobro, samo se bojim da nam niko neće dati devojku pošto smo siromašni, jer, vidiš, ni kuću nemamo. A znaš kako se kaže:

— Niko nema volju da da kćer za golju.

— U našem selu niko nam neće dati devojku, nego da pođem u drugo selo, gde nas ne poznaju pobliže.

— Pa ja te, majko, i ne teram da ideš u prosidbu u nekog u selu, jer mi se nijedna devojka iz sela ne sviđa. Nego se ti, blago meni, lepo obuci pa idi pravo k caru i zaprosi za mene njegovu kćer.

— Lele, majci! — leleknu žena. — Pa ti si, sine. poludeo, ili šta se to, naopako, dogodilo s tvojom glavom te se usuđuješ i da pomisliš na tako šta! Ti, koji si najsiromašniji u selu, tako dronjav, s majkom, tako jadnom starom ženom kakva sam ja — da se ženiš carevom kćeri! Sačuvaj me bože! Moram, sinko, da se od čuda prekrstim levom rukom. Kakva ti je to misao pala na pamet! Nego ću poći tamo u susedno selo, do čoveka iz naših redova i nemoj se uzdizati u oblake gde nam nije mesto, jer ćemo pasti i propasti.

— Ne, majko, nećemo pasti; ja, mati, znam šta znam. Samo ti idi pravo k caru i traži mu kćer za mene, pa ako ti je bude dao — dobro,

a ako ti je ne bude dao. opet dobro — nema ljutnje. Ali ja znam da će ti je dati, jer u mene je veća moć nego što je njegova. I da vidiš, majko, pa da veruješ u to što ti kažem, evo poželeću za tebe lepe haljine kao u žene našeg kneza, da ih obučeš i odmah pođeš u prosidbu.

I to rekavši, sin siromašne žene duhne triput na dragi kamen i smesta se nasred njihove kolibe stvori trpeza a na trpezi najbolja đakonija s pićem i jedan kovčeg nabijen lepim haljinama, skutima s čipkama, papučama s kopčama, svilenom maramom, grudnjakom, ogledalcima, đinđuvama i đerdanima, s dragocenom ogrlicom, pregačama protkanim zlatnim nitima i broševima, zlatnim vezovima da ti zasene oči.

Zadivila se siromašna žena tim stvarima, činilo joj se da sanja gledajući sve ono što se stvorilo pred njenim očima. Seli su za bogatu trpezu i jeli najodabranija jela, a onda se ona obukla lepo kao mlada žena i posmatrala u ogledalu da vidi kako joj šta stoji, jer takve haljine nikad dotad nije obukla. Samo ogrlicu, ukrase za kosu i đerdane nije uzela, jer su bili prekomerno lepi a ona odveć stara, te se nisu slagali s njenim godinama.

I pođe siromašna žena k caru u prosidbu, ali joj se činilo da joj na srcu stoji trn, i kad se približila carskom dvoru noge kao da je izdadoše, srce joj poče jako kucati, i da pred dvorskom kapijom nije našla jednu klupicu da se odmori, bila bi pala — takva ju je slabost obuzela. Nije se usudila da uđe u dvor i ostade tako napolju do sumraka.

Kad se počelo da smrkava, ode do kuće s kulom gde je sedeo car, jer je videla da je unutra osvetljeno, i na prozoru poviče:

— Uzvišeni care, došla sam da mi daš svoju kćer za moga sina!

I to rekavši, poče odmah da beži kući.

Car je čuo njezine reči, te otvori prozor da vidi ko to viče. Ne videvši nikog, mislio je da u stvari niko nije ništa ni viknuo nego da mu se samo tako učinilo.

Druge noći dođe žena opet i viknu na carevu prozoru:

— Uzvišeni care, daj mi svoju kćer za moga sina! — i opet se dade u beg kući.

Car je sada dobro čuo, a ne kao prošle noći, a čula je i sama njegova kći i otvorila prozor. Ali kako je bio mrak, a žena klisnula munjevitom brzinom — šta sve čovek ne bi mogao učiniti od straha! — ne vide nikog.

Pošto nije više bilo nikakve sumnje o tome da je neko vikao, naredi car čuvarima da stražare i uhvate onog ko još bude vikao na njegovu prozoru ili bude prozoru prilazio.

Nemajući od sina mira, siromašna žena dođe i treće noći i na prozoru careva dvora povika opet:

— Uzvišeni care, daj mi svoju kćer za moga sina!

Tada čuvari, koji su u potaji stražarili, staviše ruku na nju i odvedoše je gore, k caru. Kad je vide, car joj reče:

— Ej, babo slaba, pa ko si to ti i šta hoćeš? I što me toliko uznemiruješ vičući pod mojim prozorom?

— Da živiš mnogo leta, uzvišeni care! — odgovori siromašna žena. — Poslao me je sin u prosidbu kćeri tvojeg veličanstva, no ja se ne usuđivah izići pred tvoje lice, jer sam slaba baba, dok je lice tvojeg veličanstva presvetlo.

— Dobro, babo! Ja imam kćer za udaju, a ti, kako reče, imaš sina za ženidbu. Dug je put od tebe do mene, no videćemo da li ti je sin dostojan moje kćeri. Pošalji ga, dakle, ovamo da ga vidimo i ja i devojka, pa ako bude i božja volja, onda ćemo se oprijateljiti, a ako ne bude, platiće glavom svoju smelost!

Ode jadna žena iz careva dvora i poslednje reči: „Platiće glavom svoju smelost“ nikako joj nisu izlazile iz ušiju.

„Ostaću bez sina!“ govorila je u sebi. „Znam da će car tražiti zeta iz svojih redova, a moj lepi sin svršiće na vilama kao razbojnik!"

„Postaraću se da mu izbijem iz glave tu prokletu misao da prosi za ženu carevu kćer. Nego ćemo mi izabrati sebi devojku iz naših redova i živećemo kako budemo mogli, kao svi siromašni ljudi.“

S tom odlukom, vraćala se žena kući. Sin joj iziđe pred nju i zapita je:

— Jesi li bila, majko, kod cara? I šta je rekao?

— Šta da kaže? Zlo, sine! Bojim se da ćeš stradati. Car je rekao da mu odeš da te vidi, pa ako se budeš svideo njemu i njegovoj kćeri, onda je dobro, a ako se ne budeš svideo, platićeš glavom svoju smelost.

— Jeza me hvata kad pomislim na to.

— Prođi se, sine, nauma da se ženiš carevom kćeri. Nego će ti majka otići u selo s one strane brda, do Stanimira, čoveka našeg reda, i isprosiće ti njegovu kćer. Dobro ćeš živeti, jer je devojka valjana i lepa. Ostavi se misli na nešto visoko, jer se bojim da ćeš zlo proći.

— Za mene ne brini, ja sam stara i blizu kraja, samo mi je žao da ti, tako mlad, skončaš na vilama kao kakav razbojnik. Mani se, sine, careve kćeri! Poslušaj svoju majku samo sada, samo jedanput!

Na to joj sine reče:

— Neka te, mati, nije strah za mene. Neću nikoju drugu devojku, nego samo carevu kćer; ja sam nje dostojan i uskoro ćeš videti da ću postati carev zet. Nemoj se žalostiti zbog mene, ja znam što znam, i biće dobro.

— Dabogda bilo dobro — odgovori žena — samo me je strah i žao mi je tebe.

I mladić se lepo obuče, uzme dragi kamen, poljubi majku u ruku i pođe k caru.

Kad je stigao u dvor, car ga zapita:

— Kako se zoveš, junače?

— Furga-Murga, veličanstvo!

— A šta si naučio? Šta znaš? — zapita ga car dalje.

— Znam sve — odgovori mladić. — Što god zahteš, kadar sam učiniti. Samo zapovedi, veličanstvo, i ja ću odmah izvršiti sve što budeš hteo.

— Videćemo! — reče car. — Careva kći se ne može dobiti tako lako. Znaj da ćeš je dobiti ako preko puta do sutra ujutro stvoriš kuće kao ove moje, da mi kćeri ne bude dosadno; a ako to ne uzmogneš, svršićeš na vešalima.

— Razumem! — odgovori mladić.

Car ga odvede u jednu veliku kuću i naredi slugama da ga dobro ugoste i posluže svim što god mu srce poželi. Mladić je bio veseo jer je znao da pomoću svojeg dragog kamena može sve.

Kad je bilo pred zoru, probudi se iza sna, duhne triput na kamen i pomisli da se preko puta stvore kuće kao što su careve, i sve se stvori kako je poželeo.

Jedna sluškinja bila je ujutro prva koja je videla kuće i odmah otrčala caru da mu javi to čudo. Car se naljuti kad je čuo da govori nešto što nije mogao da veruje i u ljutnji ošamari je tako žestoko da je sluškinja pala mrtva.

Uplašen onim što je uradio, otvori car prozor da vidi je li tako kako je sluškinja rekla.

Kad pogleda kroz prozor, a ono sve baš tako, prava pravcata istina. Kuće preko puta blistale su na suncu divotnije negoli njegove. Čudio se car i bi mu žao što je ubio sluškinju.

Tada naredi da se pozove Furga-Murga i reče mu:

— Vidim, junače, da je u tebe velika moć, ali znaj da ti ne mogu dati svoju kćer za ženu dok ne oživiš moju sluškinju koja je umrla — jer ko je još video svadbu sa pogrebom? — i dok od mojih kuća do onih tvojih ne podigneš dva mosta, jedan od zlata a drugi od srebra, da moja kći ide po njima od mene do tebe. I to čudo da mi stvoriš do ujutro, inače neće biti dobro s tobom.

Potom naredi opet da se Furga-Murga počasti jelom i pićem kao kakav car.

Kad je bilo pred zoru, mladić duhne triput na svoj dragi kamen i poželi da bude tako kako je car rekao. I odmah se stvoriše mostovi, jedan od zlata, drugi od srebra, koji spojiše kuće jedne s drugima, dok se sluškinja kao iz teška sna probudi, pa, protrljavši oči, reče kako je sanjala prekrasan san.

— Sanjala sam — govorila je — da sam bila u jednoj velikoj gradini s mnogo pravih i širokih staza. I s jedne i druge strane staza bilo je lepa cveća u svima bojama, rodnih voćki i zelene trave, česmi i vodoskoka s kojih prskaše voda padajući u sitnim kapljicama na cveće, voćke i zelenu travu. Voćke su bile rascvetane i mnoštvo ptica sletalo im je na granje i pevalo umilne pesme; zujkajući, letele

su bezbrojne pčele sa cveta na cvet voćaka, i bilo mi je tako dobro i život tamo tako sladak da mi je čisto žao što sam se probudila.

— I jedan veliki car i carica šetali su tamo držeći se za ruke i svi su gledali na njih, klanjali im se i slušali ih.

— Blistavo sunce zagrevalo je tamo svet i ljude koji su sedeli u senama voćaka na stolicama od zlata i uživali u mirisu cveća, pevanju ptica, cvrkutanju lastavica, u zujkanju pčela, žuboru vode. I bilo je tamo takve divote kakve oko čovekovo nije videlo, koja se umom ne može shvatiti ni rečima izraziti.

— I meni je žao, hiljadu puta mi je žao što ste me probudili, što me niste ostavili da večno živim u onakvom snu, u onom raju od blaženstva.

Tako je govorila sluškinja kad se probudila, to jest kad je oživela.

Kad je ujutro svanulo, car se probudi i otvori prozor da vidi je li mladić učinio ono što mu je naredio. I kad je video da je sve izvršeno onako kako je želeo, veoma se začudio te pohita da vidi je li oživio sluškinju. I kad je video da je živa i čuo šta je sanjala, pozva odmah k sebi Furga-Murgu i reče mu:

— Slušaj, junače, da mi ispuniš još jednu želju, poslednju. Ako i to budeš izvršio bićeš moj zet, a ako je ne budeš izvršio, bićeš sin smrti.

— A šta to treba da bude? — zapita Furga-Murga.

— Velika stvar! — odgovori car. — Neka ti sluškinja ispriča san što ga je sanjala, a ti onda da taj san ostvariš.

I sluškinja poče da priča svoj san. Furga-Murga sasluša je do kraja, pa reče:

— Uzvišeni care, u veliku si me brigu bacio! Pokušaću, i možda ću taj san moći ostvariti, a ako ga ne ostvarim, neka se izvrši viša volja!

Onda car ode da gleda svoja posla, a ode i Furga-Murga da se razonodi do sledećeg jutra kad mu je valjalo da izvrši poslednji carev zahtev.

Sluge i sluškinje morale su da ga posluže svim i svačim po njegovoj želji i prohtevu, naročito sada, kad su i car i svi dvorjani

uvideli da Furga-Murga nije običan čovek nego iskusan vrač ili čovek iz drugog sveta, koji ume da stvara neviđena dela.

Čudom se začudiše svi kad im se sledećeg jutra duž careva dvora ukaza prekrasna velika gradina, upravo onakva kakvu je careva sluškinja videla u snu. I toliko je bilo divote u gradini da se to ne može da predstavi. Video je sve to i car, video i čudio se. Naposletku reče Furga-Murgi.

— Zaista si, junače, veliki majstor, ali moja sluškinja je sanjala da je tamo bio i jedan car, koji se šetao s caricom držeći je za ruku i svi su im se klanjali i slušali ih — gde je taj?

— Uzvišeni care — odgovori Furga-Murga — taj car sam ja, a carica je tvoja kći, moja žena.

— Neka bude tako! — reče car. — Dostojan si da mi budeš zet!

Pošto se careva kći venča s Furga-Murgom pa se priredi svatovski pir, gospode, veličanstven kako samo može da bude! Na venčanju i svadbi bila je i majka Furga-Murgina, koja se nije mogla dosta da naljubi snahe i sina i koja se osećala najsrećnijom ženom na svetu. Takva je bila, a i priličilo je da takva bude.

Dugo su u srećnu braku živeli Furga-Murga i njegova žena, no znate kako je u životu:

„Posle oblaka — vedrina, a posle slasti — gorčina."

Tako se i njihov srećni bračni život poče da menja čim Furga-Murga doznade da mu je žena, pre no što se udala za njega, volela drugog. To je bio Jedan Arapin, sin arapskog cara, ali veoma ružan. Mada je bio tako ružan, careva kći ga nije zaboravila. A čuli ste kako se kaže:

„To je već tako i oduvek zna se da ljubav stara ne zaboravlja se.“

Ta reč i ovde se obistinila. Pri svemu tom što je Furga-Murga bio i pravi junak, i lep, i tvorac tolikih čuda, careva kći nije mogla da da zaboravi Arapina.

I kad je Arapin došao jednom u njihov dvor — a da Furga-Murga nije za to znao — i s njom razgovarao, zamoli je da kaže i njemu u čemu leži moć njenog muža da stvori što god hoće. Ona mu reče da to ni sama ne zna, jer da ni njoj nije hteo da oda svoju tajnu, mada ga je o tome pitala više puta.

Ali se đavolski Arapin nije predavao nego je i dalje navaljivao na nju, a ona na FurgaMurgu, dok ni1e doznala njegovu tajnu i vrednost njegova dragog kamena.

TO je Arapinu i trebalo.

Tada je uze da nagovara da ukrade mužu taj kamen i preda ga njemu.

I jednoga dana, dok joj je muž spavao, slaba i podložna žena ukrade čudotvorni dragi kamen i dade ga svome Arapinu.

Ne časeći časa, Arapin duhnu triput na kamen poželevši da se dvor i gradina Furga-Murgini premeste na morsko ostrvo, a on sa princezom da bude tamo. I odmah sve se zbilo tako.

Kad se jadni Furga-Murga probudio, vide da se nalazi — ne u dvoru, nego opet u svojoj kolibi. Učini mu se da sanja, ali se ubrzo uveri da to nije san već prava pravcata java, jer kada je potražio svoj čarobni dragi kamen, nije ga našao. Tada shvati — samo i suviše dockan — da ga je žena prevarila. Veoma se ožalosti i poče da razmišlja šta da radi.

Videvši ga tako ožalošćena i zamišljena, jelenak i miš mu rekoše:

— Gospodaru, odavno te nismo videli tako žalosna kao sad. Šta to može da bude? Kaži i nama, pa ćemo se, koliko budemo mogli, pobrinuti i mi za tebe kao što se ti toliko vremena brineš o nama.

I Furga-Murga im kaže kakva ga je nedaća zadesila, na što mu jelenak i miš rekoše:

— Ne brini, gospodaru, idemo mi po tvoj kamen!

Tako jelenak n miš krenuše na put, jelenak leteći, miš trčeći — sve po tragu begunaca, dok ne stigoše do mora. Tamo miš uzjaha jelenka i on polete s njim preko mora do ostrva i dvora Arapinova. Miš odmah poče da grize jedna vrata za drugima, dok nije progrizao toliko da kroz rupe dospe u sobu gde je careva kći spavala s Arapinom.

Tamo se uspuže na krevet, ali je Furga-Murgin dragi kamen bio zašiven u rupici Arapinove košulje, a glava careve kćeri počivala je na njoj. Miš je tada ujede malo za čelo, ona se počeša i okrete glavu na drugu stranu, a miš brzo pregrize konac na rupici, uze kamen u njuškicu i iziđe iz sobe.

Za mišom je, međutim, ušao u sobu i jelenak. I kad je miš obavio posao radi kojeg su došli a zatim izišao, slete i jelenak na krevet careve kćeri i njenog ljubimca, zagadi ih, zamaza im lica i usta, ostavi ih tako ismejane i osramoćene, ode iz sobe i nastavi put s mišom. Kad stigoše do obale, opet miš uzjaha jelenka i polete s njim ka suprotnoj obali.

Dok je tako leteo preko mora, poče jelenak da priča mišu kako se narugao carevoj kćeri i Arapinu, pa se i jedan i drugi uzeše da kikoću. Smejući se tako zaboravi miš na ono što nosi i čudotvorni kamen ispade mu odjednom iz njuške i pade u more; videli su dobro kako je jedna velika riba ukečila i progutala kamen pa nestala u dubini.

Velika žalost obuze jadnog miša i jadnog jelenka kad ostaše bez dragog kamena i kad videše da im je njihovu nadu progutala riba; prispevši na obalu, briznuše u plač kao dva mala deteta.

Uto dopliva do njih car morskih riba, pa videvši ih kako plaču, sažali se i zapita šta im je. Oni mu ispričaše sve onako kako se dogodilo. Na to im car riba reče:

— Nemojte plakati, ja ću vam začas dati taj kamen.

I car naredi svima ribama u moru da smesta donese kamen ona riba koja ga je progutala.

U tren oka dopliva jedna riba sa dragim kamenom u ustima, predade kamen caru riba a ovaj mišu.

Neizmerno se obradovaše sada miš i Jelenak, zahvališe caru riba i nastaviše put smejući se i podvikujući kao dva junaka. Posle kratkog vremena stigoše do svoga gospodara, predadoše mu kamen i ispričaše sve što se dogodilo otkako su krenuli na put.

Kad Furga-Murga vide opet čudotvorni kamen, zahvali se svojim životinjicama što su mu ga donele i odmah poželi da mu na dva magarca dođu Arapin i careva kćer.

I evo hi gde stigoše osramoćeni kao niko njihov, jer su ih svi ljudi pljuvali i ismejavali. Onda ih Furga-Murga sveže obadvoje magarcima za repove, slugama naredi da magarce provedu kroz grad, a Arapina i carevu kćer da kazne smrću.

Posle se Furga-Murga oženi kćerkom jednog drugog cara. I kad mu je tast umro, nasledi presto i postade car dobar i pravičan, i svi su bili zadovoljni njim.

I ako nije umro — jer otada je prošlo mnogo vremena — živ je i danas.

VRAČ POGAĆAČ

Bio negda jedan papudžija, siromašan, doboga siromašan, onakav kakvih među jadnim obućarima ima i danas. Jer ništa drugo nije imao ubogi papudžija doli alata, a i toga tako malo da ti je sav mogao da stane u jednu šaku.

No ako jadni čovek nije imao šta drugo, dece je imao, i to gomilu male dece, osmoro na broju, kao osam lončića. Jer tako ti je to u siromašna čoveka: imao šta ili nemao, dece zacelo ima.

Da je ubogi naš papudžija imao barem kuću, pa još i kako-tako, ali je nije imao, nego je prebivao na ćošku jedne ulice, u daščari pokrivenoj rogozinom i tamo radio po ceo dan krpeći starež. Krpio je papuče, čizme, opanke, stare amove. Ni žena mu nije sedela skrštenih ruku, ona je krpila poderane vreće, prala košulje i čistila tavane u kućama bogatih.

Ali sve što su zaradili on i žena, bilo je nedovoljno, jer kako četiri ruke i da smognu hrane za desetoro usta? Kad su nabavili jedno, nisu mogli da nabave drugo, kad je bilo brašna, nije bilo slanine, a kad je bilo slanine, nije bilo brašna, i tako dva dobra nikad da se nađu zajedno u domu jadnog čoveka.

Bolje bi siromah papudžija prolazio da je izrađivao nove papuče, no njemu niko nije dolazio s takvim narudžbinama, jer ko bi, zaboga, dao jednom krpi da mu pravi nove papuče! A kad je bilo da se šta okrpi, onda je svako dolazio samo k njemu, pošto se druge papudžije nisu htele da prime krpljenja. Tako ga je kao krpu znao i poznavao sav svet u gradu i svi su ga zvali „Krpa Vulpica.

Lako je razumeti što su ga zvali krpom, jer je krpa i bio, to jest bavio se krpljenjem poderane obuće, ali ne znam zašto su ga

nazivali i Vulpicom.(4) Valjda zbog lukavstva i šeretskih lagarija u čemu je bio veliki majstor.

Dosta to da ga je svet zvao Krpom Vulpicom, a on je na taj nadimak bio ponosan.

Mnogo je Krpa danju i noću, zajedno sa ženom lupao glavu šta da čini i kako da radi da bi se iščupali iz onakva siromaštva, ali se ništa nije dogodilo što bi im pomoglo da se, siroti, iskobeljaju iz bede. Često se nosio mišlju da ode u carski dvor — jer onaj grad je bio i prestonica — i zamoli cara za pomoć, no ko će hteti da primi njega, ubogog krpu, bednog dronjavca.

Međutim, jednoga dana se dogodi da car izgubi prsten i to prsten s carskim pečatom, a u onoj zemlji verovalo se da će car neminovno ostati bez vlasti ako taj prsten izgubi pa ga u roku od pedeset dana ne nađe. Car se zbog toga veoma zabrinu i naredi da se dobovanjem u gradu i po selima objavi kako će onoga ko mu njegov prsten bude našao i doneo obdariti s tri kese dukata.

Kad naš Krpa začu dobovanje, iziđe i stade pred vrata svoje daščare da čuje kakve nove vesti objavljuje dobošar, pa, razabravši o čemu je reč, poviče na sreću:

— Ja sam našao prsten!

Na to njegova žena graknu:

— Ti si pošašavio! Kakav si ti to prsten našao, ludače? Što ne gledaš svoja posla, nego se praviš smešnim u očima sveta; zar ne znaš da bi te takva laž mogla stati glave? Nemojte mu verovati, dobri ljudi! Nemojte mu verovati! On je lažov!

Ali ga carski služitelji, kad čuše šta reče, ne pustiše da okleva, već ga odmah sklepaše i povedoše u dvor, k caru. To je Krpa i hteo. Žena pođe za njima plačući i kukajući:

— Nemojte mu verovati, dobri ljudi, on je šenuo pameću! Nikakav prsten nije našao. Pustite ga da se vrati i lati posla, da nam deca ne pomru od gladi!

Carski služitelji, međutim, nisu hajali za nju nego su još više podbadali Krpu da ide k caru.

Kad stigoše s njim u carski dvor i kad ga car vide onakva u dronjcima i zamazana, reče:

— Ti si, veliš, našao moj prsten?

— Uzvišeni care — odgovori Krpa — istina je da nisam našao tvoj prsten, ali ja sam vrač, vrač pogađač, dokučiću iz svoje knjige paskalije (rođdanika) pa ću ti moći reći gde je prsten; samo je potrebno da mi za to odobriš rok od trideset dana i da me održavaša pićem i jelom, a povrh toga svaki dan i sa po jednim ćuranom, pečenim, rumenim. Neka mi tvoji ljudi to donose u moju daščaru. Obavezujem se da ti posle tridesetog dana pronađem i dam prsten.

Car je posmatrao Krpu i kao da mu nije mnogo verovao, ali reče:

— Pa dobro, neka ti bude po volji, ali znaj, ako ne izvršiš što obećavaš, nestaće i tebe i tvoje paskalije; a ako izvršiš, uzdignu ću te do velike časti.

Tako Krpa ode iz dvora i uputi se kući veseo što je razgovarao s carem, i ne misleći ni na šta drugo doli na ćurana, pečena, rumena, jer je čuo od oca kako se priča da je ćuran, „pečen, rumen“ nešto osobito; a trideset ćurana — zamisli, brajko, kako će mu to dobro doći!

Ali kad stiže kući, dočeka ga žena s grdnjom i prekorima.

— Šta učini, ludove? Šta ti to, za ime božje, pade na pamet da lažeš kako si našao carev prsten? Kakav te prsten spopao, bezumniče? Zar ne znaš da ćeš platiti glavom te laži? No da ostavim tebe, do tebe mi i nije, kako si prostro, onako ćeš i ležati — nego mi je do ove dečice, vidiš da su mala i nejaka, šta ću s njima?

I briznu žena u plač i plakala je da joj se tresla košulja na lećima. Videvši je kako plače, udariše i deca u takav plač i dernjavu da je daščara sve ječala, kao da se u njoj oplakuje mrtvac.

Tada Krpa reče:

— Ne plači, draga moja, proživećeš bojarski. Dosad sam trideset godina živeo gorkim životom, pa da sad barem trideset dana proživim gospodski, s ćurećim pečenjem, vinom i pivom! A posle nek bude što bude — bolje umreti nego provoditi gorak život, jednom se i inače mora umreti.

— A imaj u vidu i ovo: trideset dana je mnogo, možda će se prilike na kraju promeniti, ne znaš kad će naići sreća.

— Ostavi se razgovora o sreći — kaže žena — kratka bi nam bila ta sreća. I nemoj više da sanjaš o ćurećem pečenju, jer nije pečen ćuran za tvoj želudac — očemerio bi se. Nego se bolje lati posla, sad će ručak, a ti nisi zaradio ni marjaša.

— Što se jela tiče, ta me briga ne mori, biće nam uskoro doneto ...

Još on nije ni dorekao sve, kad iz carskog dvora dođoše neki služitelji noseći najbolju đakoniju, rakiju, vino, pivo i k tome jednog velikog, pečenog ćurana, s viljuškom i nožem zabodenim u pečenicu, samo da se reže i jede.

Kad Krpa Vulpica vide ćurana, povika ženi:

— Ovo je broj jedan, od tih trideset ostaje još dvadeset i devet!

On je, naravno, mislio na ćurane. I dodade:

— Poslednji će biti najveći!

Ostavivši doneta jela i pića, služitelji odu, a kad se vratiše u dvor kazaše generalu kako je vrač rekao: „Ovo je broj jedan; od tih trideset, poslednji će biti najveći." I general zadrhta od straha, znajući da je kriv, jer je carev prsten bio u njega.

Krpa sede s decom za trpezu, pozva i nadurenu ženu da sedne, no ona je bila srdita, mrgodila se i ispod oka gledala pečena ćurana, voda joj, jadnoj i gladnoj, procurila iz usta, a pošto je jedanput rekla kako neće da jede, sad ju je bilo sramota da porekne.

Ej, ali njen muž, kao za inat, navalio na ona ukusna jela kao hala, pa se, brajko, latio rumena ćurana, rezao ga i gutao poput gladne vučine.

Žena je odolela koliko je odolela, dok se naposletku ne ostavi sramote i svega, te sede p ona za trpezu, pa su njih dvoje sa decom jeli i jeli ona carska jela, koja su im osobito prijala, te se nakljukali do guše, trbusi im nabrekli i tako očvrsli da si na svakom mogao ubiti buvu.

Otkako su živi nikada nisu jeli takve đakonije. A ostalo im je jela i za večeru i sutrašnji dan do podne.

U podne drugoga dana carevi služitelji dođoše opet u Krpinu daščaru, a on, kad ih vide, reče ženi:

— Ovo je broj dva, od trideset ostaje još dvadeset i osam. A naposletku — najveći.

Služitelji opet kazaše generalu šta je vrač rekao, jer svi su bili krivci, a bilo ih je tačno trideset koji su bili umešani u tu stvar. Najveći krivac među njima — a to je bio sam general — podmićivao je ostale novcem da ćute, da ostane prsten u njega.

Ali kad je general čuo šta je vrač i drugi put kazao zadrhtao je od straha i pomislio:

„Pa ovaj vrač, krst ga ubio, zna sve, i ako nas prokaže caru, svi ćemo propasti. Nego ću mu ja otići i zapušiću mu novcem usta, i onda će biti dobro. Možda će mi bog pomoći da postanem car.“

Trećega dana general se ne mogade više strpeti; već pođe i sam sa služiteljima koji su nosili Krpi ručak.

Kad ih Krpa Vulpica vide, učini mu se da su mu tog dana doneli ćurana većeg nego što je bio jučerašnji i reče ženi:

— Ovo je broj tri, od trideset, ostaje još dvadeset i sedam, no ovaj je veći od jučerašnjeg, oči me moje ne varaju.

General je mislio da je reč o njemu i ostavši s Krpom nasamo, lice mu požute kao sirac voska, srce mu u grudima poče da lupa kao čekić i reče drhtavim glasom:

— Veliki vraču, vidim da znaš sve i nemam više šta da krijem.

Krpa, lukavi lisac, shvati odmah u kojem grmu leži zec i zbog čega je došao k njemu upravo najveći i preseče mu govor, rekavši:

— Kako da ne znam, znam sve, i samo se čudim što onaj ko je našao prsten toliko okleva da mi ga donese — tera me da uprem prst na nj. Nego neka, još ima vremena, doneće ga, hteo il’ ne hteo, samo će u tom slučaju biti gore za njega.

Tada general pade pred vračem Krpom na kolena i, pružajući mu prsten, reče:

— Imaj sažaljenja prema meni! Prsten su našle i meni dale moje sluge. Ja sam hteo da ga zadržim za sebe, da bih postao car, no vidim da mi se „usmrdio sir“ (to jest da od ostvarenja moje želje nema ništa). Budi dobar i traži od mene što hoćeš, samo nemoj da me odaš, da ne izgubim čast i život.

Na to mu vrač reče:

— Ne boj se, valjda sam i ja čovek, jedem i ja hleb a ne kamenje! Drži prsten kod sebe dok ne dođe rok. Ja ću biti zadovoljan ako mi do tada svakog dana šalješ po kesu dukata, a kad bude poslednji dan, opet dođi k meni.

I general ode lakša srca zbog ovakva ishoda, dok se naš Krpa radovao iz sveg srca, jer se točak sreće okrenuo njemu.

Niko na svetu nije bio tako srećan kao on; dobro je jeo, dobro pio, obukao je ženu, decu i sebe kao da su veliki bojari i imao, uz to, mnogo novca, jer mu je general svakog dana pored najbolje đakonije slao po kesu dukata. I tako trideset dana jedući što mu je srce zaželelo, ugojio se i promenio da ga niko više nije poznao.

Kad je osvanuo poslednji dan, dođe opet general vraču. Krpa mu reče:

— Dede mi, prijatelju, kaži čim se car najviše zabavlja, šta mu je najdraže, možda kakva ptica ili druga životinja?

General mu odgovori:

— Najdraža je caru jedna velika pegava mačka; s njom se igra svaki dan, a uveče ta mu mačka čuči nasred trpeze i dok on večera drži šapama svećnjak sa zapaljenim svećama. Tako je naučena. Car je mnogo voli i ne bi je dao ni po koju cenu.

— E, sad slušaj! — reče vrač. — Idi kući, a sutra izjutra uzmi mačku — samo pazi da te niko ne vidi — i uguraj joj prsten u gušu, da ga proguta. Kad ja budem došao, ti mi samo daj znak, a ostalo biće moja briga.

General ode i učini kako mu je vrač kazao. Idućeg jutra, tačno u roku, pođe vrač u carski dvor, i kad ga car vide, reče mu:

— Dođe li, vraču?

— Dođoh, veličanstvo.

— No, dede reci, gde je moj prsten?

General dade znak Krpi.

— Gde da bude nego ovde, u ovoj sobi — odgovori vrač pogađač.

— Dobro kad je ovde, u ovoj sobi; no, de, pokaži mi ga i daj mi ga, kako si obećao.

Na to mu vrač reče:

— Po mojoj paskaliji, prsten mora biti u onoj mački koja sedi tamo na stolu.

Ne verujući u tako šta, car mu reče:

— Slušaj, bre! Da li se ti to šališ, ili hoćeš da mi se podsmevaš? Dakle, mačka jede prstenje?

— Ne znam da li jede ili ne jede, ali prsten tvoga veličanstva nalazi se u utrobi te mačke. Raspori je i naći ćeš prsten.

Car se počeša po zatiljku, jer mu je bilo žao mačke, i reče:

— Pazi dobro, čoveče! Ova moja mačka skupo me je stajala i ako je dam rasporiti pa ne nađem prsten — platićeš glavom.

— Evo moje glave! — odgovori vrač.

Car naredi da se mačka raspori i nađe prsten u njenoj utrobi.

Jako se čudeći njegovu znanju, obdari car vrača pogađača mnogim darovima, pa mu na velikom gradskom trgu podiže i kuću, onakvu kakve su carske kuće. Tako od bednog krpe postade najbogatiji i najviše počastvovani čovek u celoj državi.

Vest o ovom događaju pronela se po celoj zemlji, pa se i u susednim zemljama svuda govorilo o znanju vrača pogađača. Sam car bio je ponosan što u svojoj državi ima tako umna čoveka.

No ako bi ko mislio da se sada naš Krpa osećao najsrećnijim čovekom na svetu, prevario bi se, jer on je upravo sada bio najnezadovoljniji i sve je dane provodio sa strepnjom u srcu. Evo čega se plašio: ko zna šta bi caru još moglo pasti na pamet da ga pita, pa ako ne bude umeo da odgovori ni da nađe rešenje kakvog novog zadatka, otkriće se sve njegovo lukavstvo.

Ej, ali se. eto upustio V igru i morao je igrati, pa što se bude vuklo, vući će se, a što se bude izvuklo, to će već videti. I tako se predade slučaju da se stara o njemu, ali je mislio i na to kako da raskrsti sa darom vrača pogađača.

Jednoga dana navede đavo susednog cara da caru Krpe Vulpice napiše pismo i pošalje po jednom svom čoveku, jer u ono vreme nije bilo pošte kao danas. Taj je pisao svome susedu kako je od ljudi čuo

da u njegovoj državi živi umni vrač koji zna sve što je neznano i sakriveno.

Njemu, to jest tome susednom caru, ukraden je krstić što ga je nosio na grudima, vrlo skupocen krstić od zlata sa dijamantnima, te moli carskog sabrata da mu pošalje toga svog vrača, koji će mu otkriti lopova i za to od njega dobiti mnoge darove.

Čim je car pročitao pismo, pozva vrača pogađača, saopšti mu sadržaj pisma susednog cara i reče neka pođe tome caru, koji je njegov prijatelj i koji će ga obdariti mnogim darovima.

Još mu reče da se tamo drži tako da služi na čast njemu, svome caru.

Krpi Vulpici nije ostalo drugo nego da pođe u susednu carevinu, mada sam nije znao ni čime da počne ni čega da se tamo dohvati.

Pođe, dakle, s donosiocem pisma, čovekom onoga cara. Što se na putu više bližio gradu u koji je išao, sve je više „rašivao" i „mesio" svoga saputnika, podrobno ga ispitujući i iskušavajući. Taj je postajao sve zabrinutiji i naš vrač pogađač poče da podozreva da je on lopov: navede razgovor na krađu careva krstića i govoreći tako kao da sve zna, utera svome saputniku strah u kosti.

Uz put ih još uhvati i jaka kiša te pokisnuše do kože. Tada vrač pogađač reče, kao da govori samom sebi:

„Muče te žege, muče kiše, a teške brige ponajviše;
zašto, Krpo, ne mirova?“

Njegov saputnik je, međutim, mislio da to vrač govori o njemu, jer on se upravo zvao Krpa, te zastade, noge ga izdadoše, i ne mogavši ići dalje, pade pred vrača pogađača na kolena i reče:

— Oprosti mi, dobri čoveče, budi čovek prema meni i veruj pokajniku! Ja sam grešnik, urok nečiji gurnuo me u krađu, te uzeh carev krstić i sad vidim da je zlo. Budi dobar, oprosti mi, evo ti predajem taj krstić i deset kesa zlata da me ne otkriješ caru, kad me đavo navede da učinim tako neprilično delo.

Na to naš vrač pogađač, nad kim kao da opet zasja sunce, reče s puno ponosa:

— Čim sam te video, poznao sam u tebi krivca, ali sam te ostavio na miru! Sad ti opraštam pošto si mi dobrovoljno priznao svoju krivicu, ali da me slušaš.

— Ta slušaću te, veliki vraču, samo naređuj!

I vrač ga zapita:

— Šta ima car u dvoru što mu je osobito drago, možda koju životinju, kakvu pticu?

— Ima — odgovori carev čovek — jedno kudravo kuče koje po vas dan stoji na dve noge i ljubi carevu ruku. Car tako voli to kuče da ga ne bi dao ni po koju cenu.

— E, dobro! — reče vrač. — Kad bude došao poslednji dan roka — jer ja ću odrediti rok za otkrivanje kradljivca ti uzmi taj krstić i uguraj kučetu u gušu, da ga proguta, a meni daj znak; sve drugo biće moja briga.

Kad su stigli u carski dvor, primi car vrača s velikom počašću; ispriča mu kako mu je neko ukrao skupoceni krstić i zamoli ga da pronađe lopova, a za svoje delo biće bogato nagrađen.

Врач му рече:

— Узвишени каре, daj mi rok od pet dana, a onda ću ti pokazati lopova.

I car ga smesti u veliku kuću i naredi slugama da mu donesu sve što mu se bude prohtelo i što mu srce poželi.

Carev čovek, vračev saputnik, nađe u onih pet dana priliku da uhvati carevo kuče i ugura mu krstić u gušu. Potom ode vraču i reče mu da je sve u redu.

Prvog dana posle određenog roka pozva car k sebi sve savetnike i dvorjane, i svi se okupiše kod svoga vladara, koji je sedeo na zlatnoj stolici i igrao se sa svojim kudravim kučetom.

Kad u dvoranu uđe vrač, car mu reče:

— Čuo sam, umni vraču, za tvoje veliko znanje, pa sam te pozvao da mi među ljudima sakupljenim oko mene pokažeš bednog lopova koji mi je ukrao krstić. Nijedan stran čovek nije ovde ulazio da bi me mogao pokrasti, lopov je, prema tome, neko od mojih dvorjana. Pokaži mi ga i nagradiću te mnogim darovima.

Na to vrač obuhvati pogledom careva čoveka, svoga saputnika, koji je od straha da će ga vrač prokazati požuteo kao vosak — i reče caru:

— Uzvišeni care, nemoj da veruješ u to da ti je krstić ukrao čovek. Svi dvorjani oko tebe su časni i poverenja dostojni ljudi. Iz svoje paskalije dokučio sam da je tvoje veličanstvo izgubilo krstić i da ga je našao i progutao neko od koga nikad ne bi ni pomislio. Taj neko je tvoj kudravac — krstić se nalazi u utrobi tvoga kučeta; naredi da se pseto raspori i krstić izvadi.

Car se počeša po zatiljku i reče:

— Časni vraču, kraj svega tvojeg znanja, no mogu da poverujem u tvoje reči. Ovo kuče ne bih dao ni za veliko blago, i zato dobro razmisli; jer ako ne budem našao krstić, koji se, kako ti kažeš, nalazi u utrobi ovog psa, a dam da se raspori moje drago kuče — narediću da ti se odseče glava.

— Evo moje glave! — odgovori vrač i nastavi: — Sad, ako mi veruješ i hoćeš da učiniš kako rekoh, dobro, a ako nećeš, opet dobro, ja ću otići kako sam došao, dok će tvoje veličanstvo ostati bez krstića, ako ti je više žao kučeta nego krstića.

Okupljeni carevi savetnici i dvorjani pohvališe vrača, koji im pomože da ne ostanu pod sramotom i zatražiše od cara da se kuče raspori.

Tada car naredi sluzi koji mu je klao svinje da raspori kudravca, a svi prisutni čekali su s nestrpljenjem da vide šta će se desiti. Kad tamo, a u crevima kučeta carev krstić, samo bez jednog dragog kamena, dijamanta, koji je — to vam zaboravih reći — carev čovek bio ranije izvadio i dao vraču kao zalog.

Kad car i svi okupljeni dvorjani i savetnici videše izvađen krstić, zadiviše se veoma znanju i iskustvu vračevu.

— Dobro — reče car, opazivši nestanak jednog dijamantnog kamena s krstića — ali gde je onaj dragi kamen što je bio na krstiću a sad ga nema?

— Hm! — odgovori vrač — Taj dragi kamen svario je želudac tvojeg kučeta, veličanstvo. I da još za koji dan nisi tražio, ne bi našao ni krstić, jer bi i krstić bio svaren.

Car i svi prisutni poverovaše u ovu vračevu laž, pohvališe ga, obdariše ga skupocenim darovima i car mu odobri da se vrati kući.

No pre nego što je pošao, onaj carev čovek koji je bio ukrao krstić — reče caru:

— Veličanstvo, uhvatio sam jednog lisičića, strpao ga u vreću, a vezanu vreću ostavio na stepeništu. Moglo bi tvoje veličanstvo da napravi jednu šalu s vračem, da vidiš hoće li pogoditi šta je u vreći.

Caru se svide ta šala i, silazeći niz stepenice, reče vraču:

— Iskusni vraču, hajde kaži mi šta je u ovoj vreći?

Naš Krpa Vulpica poćuta koji časak, a da bi ipak nešto kazao, reče samom sebi, no tako da su to svi čuli:

„Ej, crni Vulpico, lijao si, lijo, dok nisi dolijo do vreće!“

Na to se, uz smeh i pljesak cara i svih koji su pošli s carem da ga isprate, zaoriše poklici:

— Odlično! Odlično! Da živi vrač pogađač!

Jadni Krpa Vulpica, veseo što se kurtalisao belaja s lisičićem u vreći, uze darove i pođe žureći da se oslobodi tih ljudi.

Ali idući tako, stalno je lupao glavu šta da radi da bi se ratosiljao dara vrača pogađača, sve se bojeći da će jednom biti otkriven kao lažov i da onda neće biti dobro s njim.

Prispevši kući, ispriča ženi kako se i ovom prilikom srećno spasao, ali da bi vračanje trebalo sada privesti kraju. Kaže ženi šta je vraćajući se kući smislio, pa se njih dvoje porazgovaraše i sporazumeše te potpališe kuću sa svih strana.

Kad iz zapaljene kuće izbi plamen, svi u gradu poskakaše i slegoše se oko mesta požara, pa doće i sam car.

Praveći se kao da plaču, vrač i njegova žena udarahu se pesnicama u grudi što im gori kuća, a kad videše i cara, vrač htede da skoči u vatru govoreći:

— Pustite me, dobri ljudi, da zajedno s kućom i mojom paskalijom izgorim i ja! Jer odakle da nabavim drugu, kad se od onih koji takvu

knjigu imaju ne može da dobije ni za kakav novac? Bez moje paskalije ne mogu nikom više vračanjem pomoći, pa me pustite, dobri ljudi, da se u ognju sažežem!

I tako vapijući, otimaše se vrač da skoči u vatru, ali mu svet ne dade.

Tada mu car priđe i reče sa sažaljenjem:

— Nemoj da naričeš za kućom, podići ću ti drugu i još lepšu.

— Dobro, veličanstvo, hvala ti što ćeš mi podići novu kuću, hvala ti, ali mi izgori moja paskalija, a bez paskalije ništa ti više vračanjem i gatanjem ne mogu pogoditi.

— Nije mi više ni potrebno da nešto pogađaš.

Na to se vrač stiša, ljudi ugasiše vatru i bi mir.

Car ponovo podiže vraču kuću, počasti ga s nekoliko kesa dukata i, videći siromaštvo jadnog čoveka, primi ga u dvorsku službu i odredi mu dobru platu.

Otad je Krpa Vulpica dobro i bezbrižno živeo i imao sve što je želeo. Decu je dao da se školuju.

NAHOD JON

Od dva brata jedan bio siromašan, drugi bogat. Kad se žena siromašnog našla u babinjama, u kući nisu imali ni korice suva hleba. Porodilja reče mužu:

— Idi svome bratu, mome deveru, i zamoli ga za malo hleba i smoka. Mi ćemo mu to pošteno odraditi.

Muž ode i obaveže se bratu da će mu za primljene namirnice požnjeti njivu koja se nalazila nedaleko od sela.

Kad se porodilja oporavila, pođe s mužem na njivu te počnu da žanju. Krčag im ubrzo ostane prazan, jer je vladala velika žega, i žena reče:

— Donesi koji gutljaj sveže vode, propadam od žeđi.

Muž pođe duž njive do obližnja izvora i napuni krčag. Vraćajući se otud, čuje detinji plač, pođe za glasom i naiđe na malo dete koje je na jednoj strani tela bilo crno kao ugalj, a na drugoj belo kao sneg. Čoveku bude veoma žao deteta, uzme ga i donese ženi. I njoj bi žao sirotog mališana, odnese ga kući i na krštenju da mu ime Nahod Jon. A svagda kad bi ga okupala, našla bi u koritu po jedan dukat. Dukat je uzimala i sakrivala ga. Kupala je nahoče tako revnosno da je naposletku napunila sanduk dukatima.

Kad je dečak odrastao, zahte jednog dana da otac njemu i bratu kupi po konja i po mač. On će, reče, poći u svet da traži za sebe državu, a brat neka ostane kod kuće i brine se za roditelje.

Žena da mužu oveću gomilu dukata, on ode s tim u grad i kupi dva skupocena konja i dva mača. Tada Nahod Jon reče bratu:

— Uzmi ovu maramicu. Kad bude krvava, ja ću se nalaziti u životnoj opasnosti. Ti se tada baci konju u sedlo i poteci mi u pomoć.

Potom se oprosti sa svima i krene od kuće. Brat ga isprati do na kraj sela. Tamo stanu uz jedan velik kamen i Jon reče:

— Brate, isuci mač i pokušaj da rasečeš ovaj kamen jednim udarcem.

Brat mu učini tako, ali kamen ostade čitav. Onda Jon potegne mač i jednim udarcem preseče kamen na dve polutine. Tako mu se brat vrati ožalošćenim roditeljima.

Jon, pak, pođe u široki svet. Pošto je prošao kroz mnoge gradove i zemlje, naće se naposletku u gradu Belog cara i zanoći u kući jednog obućara. Kad tamo zatraži gutljaj vode, dozna da u celom gradu nema nigde ni kapi, jer je jezerom iz kojega su se gradski žitelji snabdevali vodom zagospodario jedan dvanaesto glavi balaur (aždaja) i njemu su svakog dana morali privesti po jednu devicu na žrtvu. Sad je došao red na carevu kćer, a pošto je još nisu predali balauru, niko se tog dana nije usudio otići po vodu.

Čuvši to, dohvati Jon ibrik, ode do jezera i ubrzo se vrati odande s punim ibrikom vode. Obućar se tome toliko začudi da ne smede upitati gosta ni ko je ni odakle je.

Idućeg jutra, kad su carevu kćer odveli do jezera, Nahod Jon naće se blizu nje. Čim je balaur izišao iz jezera, on mu pritrči, poseče mu jednu za drugom svih dvanaest glava, metne u torbu vrhove njegovih dvanaest jezika i mrtav umoran legne kraj jezera.

Beli car obznani da će spasiocu svoje kćeri, kad mu se bude javio, dati njezinu ruku i celu državu.

Mnogi se javiše, ali nijedan ne mogade dokazati da je spasilac. Naposletku dođe i Jon i pokaza dvanaest odsečenih vrhova balaurovih jezika.

Careva kći nerado pristade da mu bude žena, jer je ona volela sina Crvenog cara. Taj ubrzo posle svadbe objavi Jonu rat. Jon, međutim, nije hajao mnogo za to i sa šestoricom mladića pođe mu u susret. Kad se približio neprijatelju, Jon iznenada jurne na njegovu vojsku i poseče mu mačem tako mnogo vojnika da se sin Crvenog cara dade u bekstvo.

Jon se vrati ženi i dan za danom zabavljao se lovom u šumi. Tada sin Crvenog cara pošalje u Jonov dvor jednu staricu s porukom njegovoj ženi kako se mora postarati da se pomoću lukavstva dokopa Jonova mača; Jon će tada biti bezopasan.

Kad Jon opet jednog dana htede da pođe u lov, zamoli ga žena da joj ostavi mač, da ima, reče, barem nešto njegovo kad on nije kod kuće. Jon poverova njezinim rečima i ostavi joj mač. Odmah se tamo nađe sin Crvenog cara i objavi mu rat. Jon mu, istina, pođe u susret sa svima svojim vojnicima, ali bude zarobljen i dovedu ga sinu Crvenog cara. Ovaj naredi da mu se odrubi glava i da ga sahrane kraj puta.

Tada Jonova maramica u roditeljskoj kući postade odjednom krvava i Jonov brat baci se konju u sedlo. Konj u tren oka dojezdi do mesta gde je ležao Jon. Tamo brat preskoči triput grob i Jon oživi; izišavši iz groba, pretvori se u zlatna konja i reče bratu:

— Povedi me u grad na trg. Prodaj me onom ko me uzmogne triput pokriti dukatima.

Niko nije mogao da isplati toliku cenu doli sin Crvenog cara, koji se oženio Jonovom udovicom. Ona ga, međutim, ne ostavljaše na miru s molbom da spali konja, jer se, reče, ne oseća inače bezbednom od Jona — dok on naposletku ne pristade da se konj spali pred gradom. Mnogo sveta okupilo se na mestu lomače, a sasvim blizu konja u plamenu stajala je jedna siromašna devojka. Dve iskre padoše devojci u kecelju i rekoše joj:

— Odnesi nas u jezero u kojem se svakog dana kupaju mladi car i carica. Mi ti to nikad nećemo zaboraviti. Devojka učini tako. Odnese iskre do jezera i baci ih u vodu. Od njih postadoše dve zlatne patke.

Kad mladi car sa ženom uđe u vodu da se kupa, i on i carica osmotriše patke i htedoše da ih uhvate. Ali patke isplivaše brzo na obalu, skočiše triput preko glave i pred cara i caricu stade živ Jon, zgrabi mač, koji je ležao na obali i odrubi caru glavu. Za ženu da sašiti grubu lanenu košulju, koju navošti, i reče:

— Ako si nevina, nećeš osetiti nikakav bol — i zapali na njoj navoštenu košulju. Carica izgori zajedno s košuljom. Onda Jon uzme za ženu onu sirotu devojku koja je bacila iskre u vodu.

DAFIR, AFIR I CAREVNA KIRALINA

Davno, predavno, živeli jedan car i carica, mladi i lepi kao dve zvezde Danice, i slagali se tako dobro kao nikoji drugi na svetu.

Vreme im je brzo proticalo — danas zadovoljstva, sutra veselja i igre — dok se jednoga dana ne zabrinuše što su proveli mladost ne izrodivši decu, što ne dobiše sina da im bude oslonac u starosti i naslednik carskog prestola.

Onda se uzeše savetovati šta da čine i preduzmu te da i oni, kao drugi ljudi, imaju svoje rođeno dete. Tako se sporazumeše da car u celoj državi objavi njihovu žudnju za detetom, ne bi li se našao kogod ko bi im dao lek da carica postane majkom. To car i učini, obećavši da će bogato nagraditi onoga ko mu takav lek bude doneo.

Nije prošlo mnogo vremena posle ove careve objave, kad dođe u carski dvor jedan Arapin, crn, debelih usana i ružan do zla boga pa reče:

— Da živiš svetli care! Evo me ovde s lekom! Neka ga carica skuva i popije.

Car se veoma obraduje i nagradi Arapina skupocenim darovima. Carica dade lek jednoj sluškinji da ga skuva, ali joj ne reče svojstvo tog leka. Sluškinja učini kako joj je bilo naređeno, pa pre nego što gotov sok ponese carici, okuša ga, u neznanju, da vidi nije li odveć vreo, i odmah zatrudni. To isto zbilo se i s caricom čim je popila sok čudotvorna leka.

Kad je došao dan porođaja, i u carice i u sluškinje nađe se po jedno muško dete, obadva vrlo lepa, lepša od svega na svetu. Detetu caričinu nadenuše ime Dafir, a detetu sluškinje Afir.

Deca su rasla i razvijala se. S godinama bila su sve lepša i sve pametnija, a kad se kao zreli mladići razviše do pune ljudske snage, povezaše se među sobom pobratimstvom.

U to doba jedan susedni kralj diže se protiv cara i krene s velikom vojskom da mu uzme državu. Car morade u rat; pred polazak predade sinu sve ključeve carskog doma i reče:

— Dafire, meni, eto, valja poći u rat; ti ostani kod kuće i staraj se o državi dok se ne budem vratio, ako se živ vratim.

— Evo ti predajem ključeve dvora, čuvaj ih dobro. Ali ti jedno kažem: nemoj da se mašaš ovog zlatnog ključa kojim se otvara krajnja soba. Ne ulazi u tu sobu, inače zlo po tebe. Toliko ti kažem. Ako me budeš poslušao, biće dobro za tebe, a ako me ne poslušaš, neće biti krivica do mene.

I ode car s vojskom u rat, jer drukčije nije mogao.

Ostavši sam, prošao je Dafir kroz sve sobe u kojima dotad nije nikad bio, a kad je dospeo do sobe koja se otvarala zlatnim ključem, nije znao šta da radi.

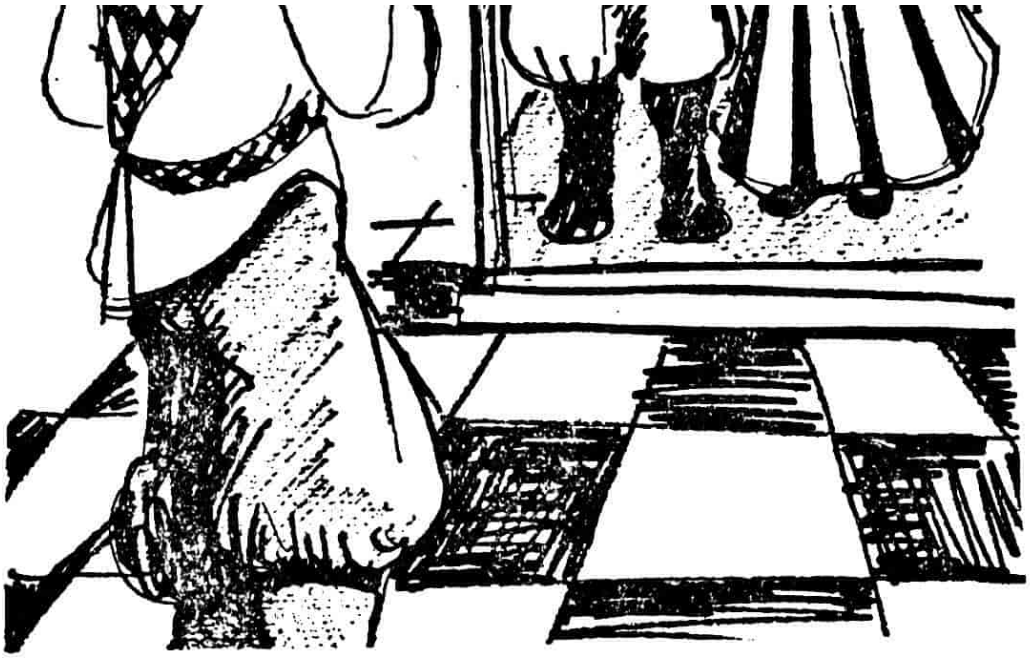

Da ne uđe — protiv te zabrane bunilo mu se srce, jer ko zna šta će tamo biti kad ga otac od te sobe odvraća. Da uđe — bojao se da ne doživi kakvo zlo, a tako šta — sačuvaj bože! — nije hteo.

Tako je pred vratima dugo stajao u nedoumici da li da uđe ili da ne uđe. Strpljenje ga u jednom času izdade te turi zlatan ključ u bravu i polako jedanput obrnu; srce mu poče jako kucati od straha da je možda unutra kakva zver koja će ga proždrati. Zastade malo, a zatim obrnu ključ drugi put i otvori vrata širom, ali ne uđe unutra, nego postoja na pragu; gledao je na sve strane, ali ne vide ništa neobično.

Onda uđe u sobu i smotri na stolu jedan stakleni dogled. Uzme dogled, diže ga do očiju i, gledajući kroz staklo — puče pred njim vidik do drugog sveta.

I šta tamo vide? Hej, vide jedan velik, divan dvor, sav ukrašen zlatom i dragim kamenjem, a u dvoru sedi za stolom časteći se

Carevna Kiralina mlada devojka, prekrasan iz gradine zumbul-cvet.

Zadivljen, dugo i dugo gledao je Dafir taj lik i nije ga se mogao sit nagledati.

Uzdahnu iz dna srca i — kao da će otići — ostavi dogled, a posle ga opet uze i srce mu je tako nju želelo da je mislio kako će umreti od čežnje. Sve do pred veče stalno ju je gledao kroz dogled; onda zatvori i zaključa vrata i ode misleći samo na nju: — i na javi i u snu lebdela je pred njim samo njezina slika. Mučen toliko uzaludnom žudnjom, pade u postelju i opasno oboli.

Kad se car posle pobede u ratu vratio kući, izišoše mu u sretanje carica i svi dvorjani, a jedino Dafir nije mogao, jer ga je bolest vezala za postelju.

Ne videvši pred sobom Dafira i čuvši da je bolestan, car odmah shvati odakle potiče bolest njegova sina.

Prispevši u dvor, reče Dafiru:

— Nisam li ti, sine moj Dafire, rekao da ne ulaziš u sobu koja se otvara zlatnim ključem, jer ćeš, ako uđeš, ispaštati? Ti me ne htede poslušati i vidiš sad kako patiš. I to čak nije ništa prema onom što te još čeka, i što ćeš još imati da prepatiš. Ali nije za to krivica da mene; nisi me hteo poslušati, i sad ispaštaj..

Dafir je sve više venuo. Car prozva vračare i gatare, no one svojim vračanjem i bajanjem ne pomogoše careviću da ozdravi, jer za njegovu boljku nije bilo leka. Sve su vračare rekle kako iz svojih vračanja u bob i karte vide da će Dafir umreti ako ne bude dobio za ženu carevnu Kiralinu.

Na to se car s caricom veoma ožalosti i po šalje pismo carevni Kiralini. Ali je njen otac ne htede dati izgovarajući se da je premlada za udaju a i drugim razlozima — onako kako se već izgovara čovek koji nema volju da nešto učini.

Posle nekog vremena Dafir se pridiže iz bolesničke postelje, ali mu je srce bilo bolno-prebolno. Jednoga dana zapita ga njegov pobratim Afir:

— Šta je s tobom, brate Dafire, te si u poslednje vreme tako neveseo i zle volje? Kaži mi šta te tišti, možda bih ti mogao čime pomoći.

I Dafir mu do sitnica ispriča šta se dogodilo: kako mu je otac otišao u rat, kako mu je dao ključeve i rekao da ne ulazi u sobu koja se otvara zlatnim ključem, ali da ga on nije poslušao; kako je kroz stakleni dogled video carevnu Kiralinu i kako sada kopni od čežnje za njom.

Afir mu na to reče:

— Kad je tako, onda hajdmo po nju ma gde bila makar i u dubini zemlje.

Dafirovo lice se razvedri, tračak nade ozari mu dušu. Počnu spremati što im je za put potrebno i jednoga dana, ne kazujući nikom ništa, krenu nasumce u svet.

Prešavši zemlju uzduž i popreko, dospeše do majke zimskog vetra. Zakucaju na vrata i pred njih iziđe jedna stara žena, smežurana lica, bela kao ovca, i zapita ih šta traže.

Oni je zamole da ih primi na prenoćište i da im pokaže put koji vodi do carevne Kiraline.

Starica im reče:

— Rado bih vas primila, ali će mi sin, kad oseti miris ljudi iz drugog sveta, učiniti od vas dve ledene sveće. Nego idite do moje mlađe sestre, ona vas može primiti i obavestiti o putu koji vodi carevni Kiralini.

Dafir i Afir pođu opet i dospeju do majke oluje. Ni ona ih ne htede primiti, nego ih uputi najmlađoj sestri, čiji je sin blaži no njen, jer njen će ih — reče — ako ih kod nje oseti — oduvati nebu pod oblake.

I junačni mladići pođoše opet na put, te tako posle duga puta prispeše do majke proletnjeg vetra. Zakucaše na vrata i pred njih iziđe jedna visoka i vitka žena, mlada i lepa, i zapita ih šta traže.

Oni je zamole da ih primi na prenoćište i pokaže im put koji vodi do carevne Kiraline.

Vetrova majka im reče:

— Dragi moji, pošli ste na težak put i bez pomoći moga sina nećete dospeti do cilja svojeg putovanja. Ostanite, dakle, ovde, samo mi vas valja jako dobro sakriti, jer kad bi omirisao ovde ljude iz drugog sveta, moj bi vas sin smesta satro.

I vetrova majka pljesnu triput dlanom o dlan, na što s pećke skoči pred nju jedna ptica sva od zlata, kljuna od dijamanta, a očiju od smaragda. Dafir se uvuče pod jedno krilo ptice, a Afir pod drugo i ptica skoči opet na pećku.

Nije posle toga prošlo mnogo vremena, kad se spolja začu ćarlijanje topla vetra, blaga i lagana, zvuka kao od srebrnih praporaca; vrata se sama otvoriše i u kuću uđe lep mladić, zlatnih vitica i srebrnih krila; oko palice što ju je držao u ruci bilo je opleteno najraznovrsnije cveće, jedno lepše od drugoga.

Mladić sede za sto, pa popivši čanak mleka i otpivši vode iz lonca od mermera, stade da priča.

Videvši ga dobre volje, majka ga zapita:

— Dragi moj sine, kako bi neko mogao da dođe do carevne Kiraline i da je uzme za ženu?

Mladić joj odgovori:

— O, mati, o velikoj li me stvari pitaš! Pa hajde da ti kažem, znam da niko ne sluša šta govorimo.

— Putovanje odavde do carevine u kojoj živi carevna Kiralina trajalo bi devet godina. Ali se taj put može preći u tren oka ako neko za to sazna te ode u Crnu šumu do močvare katrana, koja izbacuje kamenje i plamen u nebeske visine. Tamo će naći trupac vila čarobnica. Treba da objaše trupac i pređe na drugu stranu močvare.

— Ko ovo čuje pa kaže drugom to što rekoh — okamenio se do kolena!

— Kad pređe preko močvare, treba da udari trupac po sredini i trupac će se pretvoriti u karuce sa dvanaest upregnutih vatrenih konja. Neka uđe u karuce i odmah će dospeti u dvor carevne Kiraline. Kad ona bude videla da su to ljudi iz drugog sveta, namah će se razboleti. No bude li neko znao da joj treba dovesti zlatnog jelena koji peva lepše nego sve ptice u gori, neka udari trupac po sredini i trupac će se pretvoriti u zlatnog jelena. Kad devojka bude čula jelenovo pevanje, odmah će ozdraviti; onda će je moći ukrasti.

— Ko ovo čuje pa kaže drugom to što rekoh — okamenio se do pojasa!

— Kad bude ukrao devojku, majka zimskog vetra poslaće jednog starca kaluđera sa nekoliko košulja tananijih od paukove mreže. Carevna Kiralina kupiće jednu od tih košulja, i čim je bude obukla, pašće u postelju i smrtno će oboleti. No ako neko bude znao da je poškropi mlekom grlice, neće umreti.

— Ko ovo čuje pa kaže drugom to što rekoh — sav se okamenio!

Dok je vetar ovo govorio, Dafir je pod krilom ptice spavao, no Afir nije bio zaspao i čuo je sve što je vetar rekao.

Ujutro je vetar otišao, jer je imao mnogo posla: trebalo je da optrči zemlju i oživi zamrlo cveće i biljke po poljima.

Kad mladići iziđoše ispod krila zlatne ptice, upita Dafir vetrovu majku da li joj je sin kazao štogod, a ona, bojeći se da se ne okameni, reče da joj ništa nije kazao.

Zahvalivši joj na prenoćištu, junačni mladići pođu dalje. Tada Afir reče:

— Dafire, ako želiš sebi dobra, treba da me slušaš i postupiš onako kako ti budem naredio.

Dafir na to reče:

— Činiću tako.

Onda Afir pođe napred a Dafir za njim, pa su išli i išli dok nisu dospeli u Crnu šumu i do močvare katrana, koja je izbacivala kamenje i plamen u nebeske visine. Dafir se uplaši od onoga što vide, ali mu Afir reče da se ne plaši. Idući još malo dalje, nađu trupac vila čarobnica, objaše ga i pređu na drugu stranu močvare.

Afir tada udari trupac po sredini i trupac se pretvori u karuce sa dvanaest vatrenih konja. Oni posedaju u karuce i u tili čas nađu se u dvoru carevne Kiraline.

Videvši ih tako lepe kao dve zvezde Danice, kosa kovrdžavih, tananih usnica i očiju kao u dva para kupina, carevna Kiralina se opasno razboli. Njen otac pođe vračarama i gatarama da joj baju i vračaju i gledaju u znake u koje gataju, no sve one rekoše caru da će mu kći umreti ne bude li joj neko doveo zlatnog jelena koji peva lepše od svih ptica.

Zaplašen car objavi da će onaj ko mu dovede zlatnog jelena dobiti od njega sve što mu srce bude zaželelo.

Tada Afir udari trupac po sredini i trupac se pretvori u zlatnog jelena. Afir ga odvede caru.

Kad car vide zlatnog jelena, zapita Afira da li je na prodaju. Afir mu odgovori da nije, ali da će ga dati pod zakup. Car reče:

— A šta tražiš za zakup na tri dana?

— Da mi daš kesu dukata na dan — odgovori Afir.

Car mu rado isplati unapred trodnevni zakup, primi i odvede jelena svojoj kćeri, carevni Kiralini.

Ostavši sam s njom, jelen poče da peva o čežnji i o seti tako lepo i utešljivo da je drveće i kamenje plakalo, i carevna Kiralina zaspa.

Zaboravio sam vam kazati da se Dafir bio sakrio u jelenu, i kad je video da je carevna Kiralina zaspala, iziđe i poljubi je u čelo, pa se opet uvuče u jelena.

Uto se carevna Kiralina prenu iza sna. Sanjala je da ju je poljubio u čelo jedan lep mladić, ali nije bila načisto s tim da li je to samo sanjala ili se tako uistinu i zbilo. Zbog toga se druge noći samo pravila da spava, i Dafir opet iziđe iz jelena i poljubi je. Ona ga tada odjednom obujmi rukama i pritisnu na grudi.

Trećega jutra dođe car s Afirom da odvede jelena.

Plačući što joj ga uzima, carevna Kiralina molila je Afira da joj proda jelena, no on ga ne htede dati ni po koju cenu.

Tako Afir iziđe. Carevna Kiralina zamoli tada oca da joj odobri da malo isprati jelena.

Car joj to odobri i kad ona stiže Afira s jelenom, udari Afir jelena po trbuhu, na što se jelen smesta pretvori u karuce sa dvanaest vatrenih konja. Tada Afir dohvati jednom rukom carevnu Kiralinu a drugom Dafira i smesti se s njima u karuce, a onda vileni konji krenuše i ne zadržaše se dok ne stigoše kući, to jest u Dafirov dvor.

Kad je car, Dafirov otac, čuo da mu dolazi sin, iziđe mu u susret i dočeka ga raširenih ruku.

Potom nastade opšte veselje, Dafir se venča sa carevnom Kiralinom i priredi se veličanstvena svadba. Mladenci su živeli lepo, kao golub i golubica i njihova sreća postade još veća kad su dobili dete čije su rođenje dočekali s najvećom radošću.

Afir je ostao u carskom dvoru kao najprisniji prijatelj Dafirov.

No gle, gde iznenada banu u carski dvor jedan star, star kaluđsr kao prodavac haljina i ženskih košulja tananijih od paukove mreže i tako lepih da ti oči zasene.

Carevna Kiralina kupi jednu od tih košulja, ali čim je obuče, pade u postelju i smrtno oboli. Tada Afir usred noći, kad kraj njezine postelje nije bilo nikog, uđe tiho, priđe k njoj, poškropi je mlekom grlice i bolest u istom času nestade kao da je rukom odnesena.

Ali su noćni stražari videli Afira kad je ušao u sobu carevne Kiraline i izvestiše o tome carevića Dafira.

Verujući rečima zavidljivih, zlobnih i velikom mržnjom protiv Afira obuzetih ljudi dvorske straže, baci Dafir pobratima u tamnicu, pozove sud i sudi je osude Afira na vešala.

Uzalud se Afir pravdao da je čist kao sunce i da nije kriv ni toliko koliko je crno pod noktom — bio je osuđen na smrt.

Na dan određen za vešanje okupilo se mnoštvo ljudi da gleda Afirov kraj.

Videvši da ga neminovno čeka smrt, Afir zamoli cara i Dafira za odobrenje da pre no što priđe vešalima ispriča jednu čudnovatu povest. Oni mu to odobre i Afir poče pričati:

— Bio jednom — to jest poče da pripoveda svoju povest sa Dafirom, o tome šta su sve doživeli tražeći carevnu Kiralinu. I kad je u pričanju došao do mesta gde se govori o tome kako su uzjahali trupac i tako prešli preko močvare katrana, Afir se okameni do kolena.

Tada mu Dafir i carevna Kiralina rekoše da ne priča dalje, jer sada znaju sve i veruju da je nevin. Ali Afir ne htede prestati, nego nastavi s pričanjem dok se odjednom ne okameni do pojasa.

Ni u tome času ne prestade s pričanjem, nego je pričao i dalje dok nije do kraja izrekao svoju povest i sav se okamenio.

Tada Dafir zažali za pobratimom, ali je bilo prekasno. I tako uze okamenjena Afira i odnese u svoju sobu.

Jedne noći sanjali Dafir i carevna Kiralina kako mogu da ožive Afira, ako hoće: neka zakolju svoje dete i njegovom krvlju poškrope okamenjena Afira, pa će odmah oživeti.

Oni se posavetovaše među sobom šta da rade. Žao im je bilo deteta, jer su imali samo to jedno dete, a žao im je bilo i Afira, jer su sad znali da je nevin i da je radio samo za njihovo dobro.

I tako zakolju dete i njegovom krvlju poškrope okamenjena Afira, koji odmah oživi i, protrljavši oči, progovori:

— O, kako mi je teško bilo ovo dugo spavanje!

Na to Dafir reče:

— Spavao bi ti još mnogo duže da ja ne zaklah svoje dete i ne poškropih te njegovom krvlju!

— To je — kaže mu Afir — sve zbog toga što nisi slušao mene, nisi verovao meni, nego lažima mojih neprijatelja. Ali ostavimo sad to, jer će na kraju opet sve biti dobro.

I onda uze nož, zaseče jedan svoj prst i kad mu isteče malo krvi, poprska mrtvo dete s nekoliko kapi i ono odmah oživi.

Tada u carskom dvoru nasta opet veliko veselje i ponovo se priredi carski pir koji trajaše bez prekida sedam dana i sedam noći. I Dafir je postao car a carevna Kiralina carica, i živeli su srećno, pa ako nisu umrli, žive i danas.

ZLATOKOSI LEPI MLADIĆ

Živeo negda u pustinjskoj osami jedan isposnik, imao za susede šumske zveri, a bio takav ugodnik da su mu se životinje klanjale kad god bi naišle na njega.

Jednoga dana ode isposnik do obale potoka koji je proticao u blizini njegove kolibe, kad odjednom začu nekakvo kmečanje. Glas je dolazio iz jednog smolom brižljivo obloženog kovčega, koji je nosila voda.

Isposnik malo promisli, pa, izgovorivši nekoliko tajanstvenih reči, zagazi u potok i motkom izvuče kovčeg na obalu.

Kad je otvorio kovčeg, šta vide? Jedno detence, muškarčića od oko dva meseca! Izvadi dete iz kovčega, a kad ga uze u naručje, ono ućuta.

Detetu je bilo nešto obešeno o vrat; kad to skide i razveza vrpcu, nađe jedno pismo. Pročita pismo i sazna da je to dete čedo jedne careve kćeri, devojke, koja je, ponesena i sama strujom života, zgrešila, pa, bojeći se roditelja, napustila dete, položila ga u kovčeg i spustila V potok da ga na božju milost nosi voda.

Svim srcem bio je isposnik rad da odneguje to detence koje mu je slučaj poslao, ali kad pomisli na to da ga nema čim hraniti, briznu u dug, grčevit plač. Pade na kolena i pomoli se bogu.

Odjednom — da čuda velika — niče u jednom kutku kraj njegove kolibe vinova loza i očas poraste do strehe. Gledajući je, vide isposnik na lozi grozdove, jedni su bili zreli, drugi u sazrevanju, treći još nezreli, a nekoji tek u cvatu. On odmah uze jedan i dade detetu bobicu, pa videvši da je pojede, duša mu se obradova i zahvali bogu.

Sokom grožđa hranio je isposnik dete dok nije uzmoglo da jede i šta drugo. A kad je odraslo, uze ga učiti da čita, da vadi korenje i krtole i hrani se njima, da lovi.

Ali jednoga dana pozva ga isposnik i reče mu:

— Sinko, osećam da sve više slabim; star sam, kao što vidiš, i znaj da ću nakon tri dana od danas otići s ovoga sveta. Ja ti nisam rođeni otac, nego sam te uzeo iz potoka, kojem te je, metnuvši te u kovčeg, predala tvoja majka da se ne bi otkrila njena sramota.

— Kad budem zaspao večnim snom, a to ćeš poznati po tome što će mi tada sve telo biti hladno i ukočeno, pazi, jer će doći jedan lav. Nemoj, čedo moje, da se uplašiš, lav će mi iskopati raku, a ti me ukopaj.

— U nasledstvo nemam da ti ostavim šta drugo doli jednu uzdu za konja. Kad budeš ostao sam,. popni se na tavan, uzmi i zatresi uzdu i odmah će ti na taj poziv doći jedan konj i naučiće te šta da radiš.

Kako je starac rekao, tako se i dogodilo. Trećega dana, oprostivši se sa svojim duhovnim sinom, leže i zaspa večnim snom. Odmah potom dođe jedan strašan lav ričući užasno, i kad vide da je starac mrtav, iskopa šapama raku; sin ukopa mrtvo telo svoga duhovnog oca i plačući ostade na grobu tri dana i tri noći.

Trećega dana glad ga podseti na to da mora živeti. Ustade sa groba smrvljena srca od bola, ode do vinove loze i vide, na veliku svoju žalost, da je usahnula. Tada se opomene starčevih reči, te se pope na tavan, gde nađe uzdu, zatrese je i u istom času dođe jedan krilat konj, stade preda nj i reče:

— Šta zapovedaš, gospodaru?

Dečak mu, reč po reč, ispriča sve što se dogodilo.

— Sad sam, eto, sam; oca, kojeg mi je dao bog, nema više; ostani sa mnom. Ali da odemo na drugo koje mesto i podignemo tamo kolibu za nas, jer ovde, pred ovim grobom, dolazi mi, ne znam zašto, da stalno plačem.

Ali mu konj odgovori:

— Ne tako, gospodaru, nego ćemo otići da živimo među ljudima, među mnogim takvim stvorenjima kakvo si ti.

— Kako? — zapita mladić. — Zar ima mnogo takvih kao ja i kao otac? I da ćemo živeti među njima?

— Sasvim tako — odgovori mu konj.

— Onda, kad je tako — pitao je mladić dalje — zašto oni ne dođu ovamo k nama?

— Oni — odgovori mu konj — ne dolaze zato što ovde nemaju šta da traže; treba da mi odemo k njima.

— Pa hajdmo! — reče mladić veselo.

— Da, hajdmo!

Ali kad ču kako mu se valja najpre obući, jer da drugi ljudi ne idu tako goli, malo se zbuni.

Onda mu konj reče da stavi ruku u njegovo levo uvo, što on i učini. Začudi se kad iz uveta izvuče odeću i obuću, i ne znađaše šta će s tim. Konj ga pouči te se obuče i obuje, uzjaha i pođe.

Kad stiže u najbliži grad i kad se nađe u mnoštvu ljudi koji su vrveli odasvud, on se od tolike vreve čisto uplaši; išao je bojažljivo čudeći se lepoti kuća i svemu što je video. Opazio je, međutim, i to da svuda postoji neki međusobni red u stvarima.

Bodreći ga, konj mu reče:

— Vidiš, gospodaru, ovde sve ima svoj red. To treba da znaš te da i ti počneš nešto raditi.

Pošto je proveo tamo nekoliko dana da bi se više navikao na ljude i život u buci koja guši gradove, pozva konja i ode odande.

Išao je i išao, dok nije stigao u svet nekih vila. Kad je stigao vilama, kojih je bilo tri na broju, zatraži, po savetu svojeg konja, da ga prime za slugu.

S početka vile ne pokazaše mnogo volje da ga uzmu u službu, no posle njegovih upornih molbi pristadoše da ga prime.

Konj je često dolazio svome gospodaru i jednog dana mu reče da dobro pazi na kupatilo vila. Ono se nalazi u jednoj od njihovih kuća, a određenoga dana u nekojim godinama potekne u kupatilu zlatna voda, pa onome ko se prvi okupa u toj vodi postanu vlasi zlatne. Još mu reče kako treba da zna i to da vile u jednom zavežljaju što ga

drže u kovčegu, u jednoj sobi, imaju tri vrste odela i čuvaju ih najbrižljivije.

Mladić dobro utuvi ove reči, a svagda, kad god je imao da izvrši kakav težak zadatak, pozivao je konja i konj mu je pomagao.

Vile dopuštahu mladiću da ulazi u sve kuće, da ih sprema i održava u redu, a samo u sobu sa kupatilom da ne ulazi. Međutim, jednom, kad one ne behu kod kuće, on uđe i u tu sobu, imajući na umu sve što mu je konj rekao. Osmotri i zavežljaj s odelima što su ga vile brižljivo sklonile u jedan kovčeg.

Jednoga dana pođu vile na nekakvu svetkovinu kod drugih vila. Pred polazak narede mladiću da budno pazi neće li se iz sobice s kupatilom začuti kakva huka, a ako se začuje, neka iščupa jednu šindru iz kućne strehe; time će ih izvestiti o događaju i one će se brzo vratiti kući. Huka u onoj sobici značila je da će u kupatilu uskoro poteći zlatna voda i vile su, dabogme, znale za taj predznak.

Isposnikov duhovni sin je doista budno pazio na taj predznak i kad je začuo huku, pa potom video to čudo, pozva odmah konja. Konj mu reče da se okupa u zlatnoj vodi, što on i učini. Izišavši iz kupatila, uze i zavežljaj s odelima te — uhvati maglu jašući svojeg krilatog konja, koji je leteo kao vetar i trčao brzo kao misao.

Čim je lepi mladić, odlazeći iz doma vila, zatvorio za sobom kapiju, njihove se kuće, dvorište i gradina zatresoše tako strahovito da se trus čuo do njih i one se odmah vratiše kući.

Ne našavši u dvoru ni mladog sluge ni u kovčegu zavežljaj s odelima, vile se dadoše u poteru za njim, goneći ga u stopu od mesta do mesta sve dok ga ne stigoše. Ali upravo u času kad htedoše staviti ruku na nj, pređe lepi mladić granicu njihove oblasti i stade.

Videvši da se spasao, vile su se ljutile što su bile tako zle sreće te ga nisu uhvatile. Onda mu rekoše:

— Ah, kopilane jedan, kako nas samo obmanu? Pa de nam makar pokaži kosu, da je vidimo bar.

Na to lepi mladić rasu kosu po ramenima, one ga gledahu sa žudnjom i rekoše mu:

— Tako lepu kosu još nikad ne videsmo. Ostaj u zdravlju! No budi dobar pa nam barem vrati odela.

Ali on to ne htede, već odela zadrža umesto plate koju mu vile dugovahu.

Onda pođe u jedan prestoni grad, pokrije glavu osušenom bešikom (da sakrije svoju zlatnu kosu), ode carevu gradinaru i zamoli ga da ga primi za slugu u carskoj gradnii. Gradinar nije bio osobito voljan da ga uzme, ali ga, na njegove uporne molbe, naposletku primi, odredi mu da prekopava zemlju, donosi vodu, zaliva cveće i nauči ga da čisti voćke i da plevi. Lepi mladić upamti sve što ga je naučio baštovan, njegov starešina.

Car je imao tri kćeri a toliko se bio opteretio staranjem oko državnih poslova da je zaboravio na kćeri i na njihovu udaju. Jednoga dana njegova najstarija kći dogovori se sa sestrama da svaka uzme po jednu dinju od onih koje su izabrane da se iznesu na carevu trpezu. I kad car sede za trpezu, dođoše i njegove kćeri, svaka sa po jednom dinjom u zlatnoj tepsiji i staviše ih pred cara.

Začuđen, car sazva svoje savetnike da mu odgonetnu ovu zagonetku. Kad se savetnici okupiše, rasekoše dinje, pa videvši da je jedna gotovo prezrela, druga upravo zrela, a treća u zrenju — rekoše:

— Da poživiš, care, mnogo leta! Ove zagonetke označuju stalnost kćeri tvojeg veličanstva za udaju i da je došlo vreme da ih udomiš.

Tada car odluči da ih poudaje. I tako naredi da se ta njegova odluka razglasi i već od drugog dana počeše dolaziti prosioci, sinovi te ovog te onog cara.

I kad najstarija kći izabra za mladoženju jednog carevića koji joj se činio najlepšim, izvrši se na svečan način venčanje, a posle svadbena veselja pođe car sa celim dvorom da isprati kćer do granice njezine nove carevine. Samo najmlađa careva kći ostade kod kuće.

Videvši kako i gradinar otide s pratiocima, lepi mladić, baštovanski sluga, pozva svojeg konja, uzjaha ga, obukavši odelo zvano „cvetno polje“, jedno od onih što uze od vila, i rasuvši kosu po ramenima

poče da juri po celoj gradini. Nije primetio da ga iz svoje sobe prema gradini gleda s prozora careva kći.

Konj je trčao i trčao i sva je gradina bila izgažena. Kad lepi mladić vide kakvu je štetu učinio ovom veselom trkom, sjaše, obuče se opet kao gradinarov sluga i poče otklanjati pričinjenu štetu.

Posle ispraćaja najstarije careve kćeri, vrati se u dvor i gradinar, vide pričinjenu štetu, razmisli, te stade da grdi slugu zbog nebrige, i tako se bio rasrdio da ga umalo nije istukao.

Ali najmlađa careva kći, koja je sve to gledala s prozora, zakuca na okno i zatraži od gradinara da joj pošalje malo cveća. Gradinar učini što je u onom času mogao, nabra s krajeva bašte nešto sitna cveća, sveza u kiticu i posla joj. Ona primi cveće, dade mu šaku dukata i poruči mu da ne dira jadnog slugu.

Obradovan tako lepim darom najmlađe careve kćeri, gradinar tada prionu svojski na posao da u gradini uspostavi pređašnje stanje; posle tri sedmice nestalo je svakog traga od onog što se tamo bilo dogodilo.

Nije nakon toga prošlo mnogo vremena, kad i srednja careva kći izabra sebi za muža jednog carevića. Održa se svečano venčanje kao i prilikom udaje njene starije sestre, a kad je svadbovanje završeno, bi i ona ispraćena do granice svoje nove carevine. Najmlađa careva kći nije, međutim, pošla s pratnjom; ostala je kod kuće, praveći se ovog puta da je bolesna.

Kad se gradinarov sluga nađe opet sam, prohte mu se da se i on proveseli kao svi ostali dvorski službenici. Imao je samo svoga hata s kojim bi se mogao proveseliti, i nikoga drugog, zato pozva konja, obuče odelo zvano „zvezdano nebo“, rasu kosu po leđima i plećima, pojaha i poče da juri po celoj gradini. Kad je opazio da je opet sve u bašti izgaženo, sjaha, obuče svoje prosto odelo baštovanskog sluge, te uze, vajkajući se, popravljati što je pokvario.

Kao i prvi put, gradinar ga i sada htede da išamara, ali ga od toga zadrža najmlađa careva kći, koja mu zatraži cveće i koja mu posla dve šake novca.

Gradinar se opet dade na posao i posle četiri nedelje sve je u gradini opet bilo u najboljem redu.

Car je priredio veliki lov i pošto se u tom lovu spasao grdne opasnosti, podiže u onoj šumi senicu i pozva sve bojare i dvorske službitelje na gozbu koju je tamo spremio. Svi dvorjani odazvaše se carevu pozivu, samo njegova najmlađa kći ostade kod kuće.

Videvši da je opet sam, lepi mladić pozva konja, jer se htede s njim da proveseli, obuče odelo, ono „sa suncem na prsima, mesecom na leđima i sa po jednom zvezdom Danicom na ramenima". rasu zlatnu kosu po leđima, pojaha konja i stade ga trka po gradini, takva da nije više bilo načina da se popravi šteta učinjena gaženjem. Kad vide šta je uradio, uze da se vajka, obuče brzo svoje prosto odelo i ne znađaše gde da počne s popravljanjem.

Bezgraničan gnev obuzeo je gradinara kad se vratio i video u bašti onu pustoš. Ali kad htede da istuče slugu zbog njegove nebrige, najmlađa careva kći zakuca opet na prozor i zaiska cveća. Gradinar pođe od jednog kutka bašte do drugog i nije znao šta da radi; tražeći i tražeći, nađe naposletku nekakva dva cvetka, koji su se bili spasli od kopita krilata konja, i to joj posla. Na to mu careva kći naredi da oprosti jadnom sluzi i dade mu zato tri šake dukata.

Tako se gradinar opet lati posla, pa radi i radi; posle četiri sedmice uspeo je da učini nešto što se još moglo da nazove baštom. Sluzi, pak, obeća da će ga premlatiti i oterati iz dvora ako se još jednom bude dogodilo tako šta.

Car se bio zabrinuo videvši da mu je mezimica postala setna — nevesela. Ona sada nije više htela ni da izlazi iz kuće. Tako se on reši da je uda, te joj uze govoriti o tom i tom, o ovom i onom careviću, no ona ne htede čuti ni o jednom.

Kad car to vide, pozva svoje savetnike i zapita ih šta da radi.

Oni mu odgovoriše:

— Treba podići čardak i ispod njega kapiju. Neka kroz tu kapiju prođu svi sinovi careva i bojara, pa koga od njih devojka bude izabrala, neka mu dobaci zlatnu jabuku koju će držati u ruci, i za toga izabranika neka je car uda.

Tako se i uradi. Objavi se u zemlji kako je car odlučio da se okupe mali i veliki (tj. sinovi bojara i careva) i prođu kroz kapiju.

Svi prođoše, no devojka ne udari jabukom nijednog.

Mnogi smatrahu kako devojka neće da se udaje. Međutim, jedan stari bojar reče kako bi trebalo da prođu i dvorski službenici. Tako se izređaše svi, i gradinar, i glavni kuvar, i nastojnik dvora, i poslužitelji, i kočijaši, n sluge, ali uzalud — zlatna jabuka ostade u devojčinoj ruci.

Na pitanje ima li, možda, još koga ko nije prošao kroz kapiju, doznade se da je izostao gradinarov sluga, jedan ćelavi argat.

— Neka prođe i taj — reče car.

Tada pozvaše i njega, „ćelavog argata" i rekoše mu da prođe i on, ali on ne smede. Kad ga primoraše da prođe, on prođe, a kad prođe, udari ga devojka jabukom! Argat na to poče da drekači i beži govoreći da mu je rascopala glavu.

Kad car to vide, reče:

— Ne može se tako! To je pogreška! Nije moguće da bi moja kći izabrala baš tog ćelavca.

Ne pristajući da kćer da gradinarovom sluzi, mada mu je ona dobacila jabuku, odredi car da kroz kapiju prođu još jednom svi redom. No njegova kći i drugi put udari jabukom u glavu ćelavca koji opet pobeže držeći se rukama za glavu.

U najvećoj ljutnji, car opet trže reč i naredi da svi prođu još jednom, treći put. A kad vide da je ćelavcu i treći put dobacila jabuku, povinova se reči svojih savetnika i dade kćer baštovanovom sluzi.

Obred venčanja izvršen je u tišini, a potom ih car oboje odbije od sebe, ne htede ni da zna za njih i da opšti s njima. Jedva im nekako odobri da prebivaju u dvoru, a za stanovanje im odredi kućicu-zemunicu u jednom kutku dvorišta. Dotad baštovanov sluga, postao je sada dvorski sakadžija (vodonoša). Sve su mu se careve sluge podsmevale i bacale mu na kućerak svakojake prljave otpatke. Međutim, unutra, u kućerku, bilo je divotnih stvari kakve se nisu mogle naći ni u carevu dvoru: te stvari mu je doneo njegov krilati konj.

Carevići koji su bili došli u prosidbu najmlađe careve kćeri smatrali su se osramoćeni što je njezin izbor pao na ćelavca. Ozlojeđeni zbog toga, sporazumeše se da protiv njenog oca dignu veliku vojsku. Car je do srca bio pogođen kad je čuo za tu odluku svojih suseda, ali

šta je mogao. Počeo je da se sprema za rat, jer mu ništa drugo nije preostajalo.

Oba careva zeta digoše vojske i dođoše mu u pomoć. I lepi mladić pošalje caru svoju ženu da ga zamoli za odobrenje da i on pođe u rat. Car je, međutim, otera, rekavši:

— Idi od mene, nerasudno stvorenje, jer, eto, zbog tebe mi se pokvari spokojstvo. Neću više da vas vidim, protuve jedne!

No posle mnogo molbi, umilostivi se i zapovedi da puste i njega, neka makar nosi vodu za vojsku. Onda se car spremi i pođe u rat.

U svojem prostom odelu, lepi mladić, jašući Jednu ćoravu ragu, pođe napred, pre drugih. Vojska ga stiže kod neke baruštine gde mu se kobila bila zaglavili, a on se mučio da je izvuče iz gliba potežući je te za rep, te za glavu, te za noge. Smejali se vojnici, smejali se tome prizoru car i njegovi stariji zetovi, pa prođoše i odoše.

Kad su nestali sa vidika, izvuče lepi mladić kobilu iz mulja, pozva svoga konja, obuče se u odelo zvano „cvetno polje“ i pođe ka bojištu. Stigavši tamo, pope se na jedno obližnje brdo da vidi koja je strana jača.

Čim su se vojske srele, odmah se i sukobiše. Videvši da je neprijateljska vojska brojem i veća i jača, stušti se s vrha brda i kao vihor obre se posred nje s mačem u ruci i stade seći kako se seče, i desno i levo. Njegova hitrina, sjaj njegova odela i let njegova konja uneše u protivničke redove takav strah da se cela neprijateljska vojska nadade u bekstvo glavom bez obzira.

Videvši ovo čudo, car zahvali bogu što mu posla spasioca da ga izvuče iz ruku neprijatelja i, veseo, vrati se kući. Uz put naiđe opet na lepog mladića preobučena i preobražena u argata i vide ga gde se još muči da izvuče kobilu iz mulja, pa, kako je bio dobre volje, reče nekima iz pratnje:

— Idite i izvucite onog nevoljnika iz gliba!

Ne stiže car ni da dobro odsedi, kad primi vest da su se njegovi neprijatelji sa još većom vojskom digli protiv njega. Tako se i on uze spremati za rat i krenu s vojskom.

Lepi mladić je opet tražio odobrenje da pođe i on u rat. Opet ga je car sprva oštro odbio, a kad mu je posle odobrio, pođe i on na svojoj

kobili. I ovog puta smejali su mu se i rugali kad ga videše zaglibljena i nemoćna da izvuče kobilu iz blata. Ostaviše ga za sobom, ali on i sad isprednjači i stiže na bojište, preobražen u lepog mladića, na krilatu konju i u odeći zvanoj „zvezdano nebo“.

Zatrubiše trube, zasviraše zurle i vojske se sudariše. Videvši da su neprijatelji mnogo jači, pojuri lepi mladić s brda i razagna neprijateljsku vojsku.

Zahvalivši bogu na pomoći, car se vrati kući veseo i umiren uspehom.

Ali se ožalosti do dna srca kad ču da su se neprijatelji i treći put digli protiv njega sa još većom vojskom, da su stigli na granicu njegove države i da ih je kao u gori lista — i, da bog sačuva, takav ga nastup plača spopade da plakaše i plakaše dok ne oseti da mu je vid oslabio. Posle skupi i on svu vojsku i s nadom krene u boj.

Pođe i lepi mladić, i tad na svojoj ragi. Kad prođe sva vojska, kojoj je poslužio za smeh dok se mučio da izvuče kobilu iz blata, pozva svoga konja, obuče ono odelo „sa suncem na prsima, mesecom na leđima i sa dve zvezde Danice na ramenima“, rasu svoju zlatnu kosu po leđima, pojaha konja i za časak stiže opet na brdo, gde čekaše da vidi šta će se dogoditi.

Vojske se sretoše i sudariše na tri strane; razjareni vojnici sekli su jedni druge bez milosti. A kad je bilo pred veče i kad lepi mladić vide da će nadmoćni neprijatelj nadvladati carevu vojsku, poteče s brda munjevitom brzinom i kao grom udari posred njih. Neprijatelji su se tako užasnuli da nisu znali šta čine; raštrkali su se kao ptići jarebice i bežali da polome vratove. Lepi mladić progonio ih je sekući ih kao ovce. Car ga vide okrvavljene ruke od rane koju je bio sam sebi naneo i dade mu maramicu da previje ranu, a onda, spaseni, krenuše kući.

Na povratku naiđoše opet na lepog mladića s njegovom kobilom u blatu i izvukoše ga iz gliba.

Kad se car vratio kući, oboleše mu oči, bolest se dade na zlo i on oslepi. Svi vrači i zvezdočatci okupiše se u dvoru, ali mu nijedan od njih ne mogade ništa pomoći.

Jednoga dana, kad se digao posle sna, ispriča car kako je u snu video nekakva starca koji mu reče da će mu se vratiti vid ako bude ispirao oči mlekom crvene divokoze i ako bude pio njezino mleko.

Kad su to čuli njegovi zetovi, pođoše da traže crvene divokoze. Dvojica starijih krenuše bez najmlađeg, jer njemu ne htedoše dozvoliti da ide zajedno s njima.

Lepi mladić pozva opet svoga konja, pređe s njim u drugi svet, nađe crvene divokoze i pomuze ih. Vrativši se, obuče čobansko odelo i iziđe pred svoje pašenoge s punom vedricom ovčja mleka. Oni ga zapitaše:

— Je li ti to mleko?

— Da! — odgovori im on, praveći se da ih ne poznaje i kao da nosi mleko caru, koji je sanjao da će mu se vratiti vid ako tim mlekom bude ispirao oči.

Oni pokušaše da ga novcem pridobiju za to da im ustupi mleko. Na to im on odgovori da mleko crvene divokoze ne daje za novac, a daće im ga ako se budu priznali njegovim robovima i otrpe da im žigoše leđa. On će onda otići, a oni mogu kud hoće — on ih neće tražiti.

Računajući da se njima, carevima i carskim zetovima, ne može ništa dogoditi, pristaše da im udari pečat na leđa, a potom uzeše mleko i odoše, govoreći uz put:

— Bude li ovaj prostak pričao šta o nama, reći ćemo da je ludak, i nama će se verovati više nego njemu.

Tako se vrate i odu caru predavši mu mleko da ispira oči i pije. Ali to caru ne pomože nn najmanje. Posle toga dođe caru njegova najmlađa kći i reče mu:

— Oče, uzmi ovo mleko, doneo ga je moj muž; molim te, namaži oči tim mlekom.

Car joj odgovori:

— Kakav li je to značajan posao obavio sada taj smetenjak, tvoj muž? Ne mogaše ništa da učine moja druga dva zeta, koji mi tako mnogo pomogoše u ratu, a zar on, jadnik, da mi može pomoći? A zatim, nisam li vam rekao da ne dozvoljavam da se pokazujete pred mojim licem? Kako si smela pogaziti moju zapovest?

— Pokorno, oče, primam svaku kaznu koju blagoizvoliš izreći zbog mojeg prestupa, samo, molim te, pomaži oči i ovim mlekom što ti ga donese ponizni rob.

Na tolike molbe svoje kćeri, car popusti i uze mleko koje mu je donela. Onda tim mlekom pomaže oči jednog dana, pa pomaže i drugog dana i — na veliko čuđenje — oseti da mu se čini kako nazire stvari kao da gleda kroz sito. A kad pomaza oči i trećeg dana — gledao je i sve video sasvim dobro.

Da bi proslavio svoje ozdravljenje, priredi car gozbu za sve bojare i carske savetnike, a na njihovu molbu primi i lepog mladića da sedi na kraju trpeze.

Kad je veselje zvanica bilo na vrhuncu, ustade lepi mladić, pa izvinivši se što uzima reč, zapita:

— Veličanstvo, da li robovi mogu sedeti za trpezom zajedno sa svojim gospodarima?

— Ne, nikako! — odgovori car.

— Kad je tako i pošto te svet smatra čovekom pravičnim, onda učini pravdu i meni, te ukloni ona dva gosta koji sede s desne i s leve strane tvojeg veličanstva, jer su oni moji robovi.

A da bi mi verovao, pregledaj ih i videćeš da su im leđa žigosana mojim pečatom.

Na te reči dva careva zeta pocrveneše i priznaše da je tako. Obojica moradoše odmah ustati, odstupiti od stola i ostati stojeći.

Pri kraju gozbe, izvadi lepi mladić maramicu koju mu je u boju dao car.

— Kako je moja maramica dospela u tvoje ruke? — zapita car. — Ja sam je dao anđelu koji nam je pomogao u ratu.

— Ne, uzvišeni care, nego si je meni dao.

— Ako je tako, onda si ti bio taj koji nam je pomogao.

— Jest, uzvišeni care, ja sam bio taj.

— Ne verujem ti — nastavi car brzo — ako se ne pokažeš onakvim kakav je bio tada onaj kojem sam dao maramicu.

Na to lepi mladić ustade od stola, ode da obuče ono najlepše odelo, rasu kosu po leđima i ramenima i prikaza se caru i svima

gostima. Kad ga gosti takvog videše, svi odmah poustajaše diveći se: lepi mladić bio je tako krasan i sjajan da si u sunce mogao gledati, ali ne u njega.

Pohvalivši svoju najmlađu kćer na dobrom izboru, siđe car s prestola i ustoliči lepog mladića za cara.

Lepi mladić oslobodi odmah svoje pašenoge, i to je bio prvi vladarski čin novog cara. A onda se u celoj državi učini veliko veselje i carska gozba.

MLADOST BEZ STAROSTI I ŽIVOT BEZ SMRTI

Bio negda jedan veliki car i carica, oboje mladi i lepi. Živeli su u nadi da će imati dece, ali je vreme prolazilo a oni ne dobiše od srca poroda. Odlazili su vračima i zvezdočatcima da im sa zvezda pročitaju i kažu hoće li postati roditelji. No uzalud.

Naposletku čuje car da u jednom obližnjem selu živi neki starac koji ima čudotvornih lekova i pošalje po njega.

Na poziv careva glasnika, starac reče:

— Ko od mene nešto traži, neka sam dođe po to.

Tako car i carica, s nekoliko velikih bojara, u pratnji ratnika i slugu, pođu starčevu domu.

Videvši ih izdaleka gde dolaze, starac im iziđe u sretanje i odmah reče:

— Dobro mi došli! No šta tražiš, care? Tvoja želja doneće ti bol i žalost.

— Nisam došao da te za to pitam — reče car — nego ako imaš kakve lekove koji bi pomogli da dobijemo dece — da mi ih daš.

— Imam i daću vam — odgovori starac. — Rodiće vam se samo jedno dete, muškarac. Biće ljubak i lep, ali nećete imati sreće s njim.

Car i carica uzmu od starca lekove i vrate se veseli u dvor.

Posle nekoliko dana oseti carica da će postati majka. Glas o tome izazvao je radost kako u dvoru među dvorjanima i slugama tako i u celoj državi.

Međutim, pre nego što je nastao čas porođaja, dete poče plakati i nijedan vrač ne mogade da ga umiri. Tada car uze da obećava detetu sva dobra sveta, ali ga ni to nije stišalo.

— Ćuti, drago moje — govorio je car — daću ti tu i tu carevinu; ćuti, čedo, oženiću te tom i tom carskom kćeri — i još mnogo šta drugo.

Naposletku, kad vide kako dete ne prestaje da plače, car reče:

— Ćuti sine moj, daće ti otac Mladost bez starosti i Život bez smrti.

Na to se dete stiša i dođe na svet. Dvorski služitelji udariše u bubnjeve i zatrubiše u trube, i u svoj carevini nasta svetkovanje koje trajaše celu nedelju dana.

Što je mali carević više rastao, postajao je sve razboritiji i sve srčaniji. Učio je u školi n učili ga naučnici, a sve što su druga deca učila u celoj godini, on je naučio u mesec dana, tako da je car bio van sebe od radosti. Svi u carevini ponosili su se što će jednom dobiti cara učena i mudra kao car Solomon.

Međutim od nekog vremena mladi carević postajaše ipak, ne znam zašto, zamišljen i setan — neveseo. I jednoga dana, upravo tada kad je navršio petnaestu godinu života i kad je car sa svima bojarima i dostojanstvenicima carstva sedeo za trpezom i veselio se, ustade lepi mladić i reče:

— Oče, došlo je vreme da mi daš ono što si mi obećao kad sam se rodio.

Na te reči car se veoma sneveseli i reče:

— Kako, sine, da ti dam tako nešto nečuveno? Ja sam ti to tada obećao da bih te samo stišao.

— Ako mi ti, oče, ne možeš to dati, onda moram otići i proći sav svet dok ne budem našao ono što mi je obećano i radi čega sam došao na svet.

Tada car i svi veliki bojari padoše na kolena i, klečeći pred njim, uzeše ga moliti da ne ostavlja carevinu. — Jer otac ti stari — govorahu bojari — i mi hoćemo da te podignemo na presto i da ti dovedemo najlepšu pod suncem carsku kćera za ženu.

Ali je bilo nemoguće odvratiti ga od njegova nauma — čvrsto kao stena, ostade carević pri onom što je rekao da će učiniti.

Kad car to uvide, odobri mu da učini kako je naumio i stade da mu sprema namirnice i sve drugo što je trebalo za put.

Lepi mladić — carević ode prvo u konjušnicu gde su se nalazili najlepši konji carevine da izabere jednog za sebe. No čim bi kojeg uhvatio za rep i povukao naniže, taj bi pao. Isto tako kao prvi, padahu na pod i svi drugi. Naposletku, kad već htede izići, osmotri još jedanput sve i tada primeti sasvim u uglu, odvojenog, sakagljivog i osutog čirevima, jednog jadnog konja. Priđe bliže. A kad ga uhvati za rep, okrete konj glavu i reče:

— Šta zapovedaš, gospodaru? Hvala bogu što mi pomože da dočekam i osetim na sebi još jednom ruku junaka.

I ukrutivši noge, ostade uspravan kao sveća kad ga carević potеže za rep.

Onda lepi mladić ispriča konju šta namerava. Konj mu reče:

— Da bi ostvario svoju želju, treba da tražiš od cara, tvoga oca, mač, koplje, luk, tobolac sa strelama i odelo što ga je nosio u mladosti. O meni, pak, da se sam staraš, da me sam timariš šest nedelja i kuvaš mi ječam u mleku.

Carević učini tako kako ga konj posavetova: zatraži od oca oružje kojim se u mladosti služio i odelo što ga je tada nosio. Car naredi dvorskom nastojniku da pootvara sve kovčege s odelima i oružjem da bi njegov sin mogao izabrati za sebe ono što mu se bude svidelo.

Tri dana i tri noći tražio je lepi mladić ono što je želeo. Naposletku nađe na dnu jednog starog kovčega oružje — jako zarđano — i odelo iz vremena careve mladosti. Pregnu živo da sam svojim rukama očisti rđu s oružja, i posle šest nedelja postiže što je hteo: oružje je sada blistalo kao ogledalo. U isto vreme timario je konja kako mu je konj rekao. Dosta se namučio, ali ne uzaman.

Kad je od lepog mladića čuo da su i odeća i oružje očišćeni i pripremljeni, konj se odjednom strese, sakagija i čirevi spadoše s njega i sad je pred carevićem stajao dobro uhranjen konj, snažan i s četiri krila, jer taj se konj i oždrebio kao krilat.

Videvši ga takva, lepi mladić mu reče:

— Trećeg dana od danas krenućemo na put.

— Neka bude sa srećom, gospodaru! Ja sam spreman, i ako zapovediš, možemo poći već danas — odgovori konj.

Trećega dana izjutra sav dvor i sva carevina bili su u žalosti: lepi mladić — carević, u odori viteza, s mačem u ruci, na konju kojeg je sebi izabrao, opraštao se s carem, caricom, sa svima velikim i malim bojarima, s ratnicima i svima dvorskim služiteljima. Svi su ga, sa suzama u očima, molili da odustane od toga puta koji ga, možda, vodi u propast.

Ali on obode konja i brzo kao vetar prođe kroz dvorsku kapiju. Za njim krenuše kola s namirnicama i novcem i oko dve stotine ratnika, koje mu je car odredio kao pratnju.

Prešavši oblasti očeve carevine i dospevši do pustinje, podeli lepi mladić svu svoju imovinu među ratnike, oprosti se s njima i naredi im da se vrate, a za sebe zadrža samo toliko namirnica koliko je konj mogao da nosi.

Onda pođe put istoka. Išao je tri dana i tri noći i dospeo do jednog velikog polja; mnogo ljudskih kostiju ležalo je na tom polju.

Kad je zastao da se odmori, konj mu reče:

— Znaj, gospodaru, da se nalazimo u oblasti Zelene žunje, zloće koja ubija svakog ko zakorači u njezinu oblast. U ovom času ona se nalazi kod svoje dece, ali iz one šume pred nama sutra će nam izići u sretanje da te ubije. Ona je strašno velika, no ti se nemoj uplašiti, već drži spremno luk i gađaj je strelom; neka ti budu pri ruci i mač i koplje, da se uzmogneš njima poslužiti ako ustreba.

Onda legoše da na smenu spavaju; dok je on spavao, konj je bdeo, i obratno.

Idućeg dana, tek što je zora zarudela, spremiše se da prođu kroz šumu. Lepi mladić osedla i zauzda konja i priteže mu kolan čvršće no inače, pa usede i pođe. Uto već začu i strašnu lomljavu u šumi. Konj mu tada reče:

— Budi, gospodaru, spreman, jer evo dolazi Zelena zloća.

Ona je dolazila, i kako se, brajko, približavala, drveće je obarala, tako brzo je išla. Konj se, međutim, podiže kao vihor i kad bi nad njom, odape lepi mladić strelu i odvali zloći jednu nogu. Htede da odapne i drugu strelu, no ona uzviknu:

— Prestani, lepi mladiću! Ništa ti neću učiniti.

A kad vide da joj ne veruje, napisa svojom krvlju zakletvu.

Potom mu reče:

— Neka ti, lepi mladiću, poživi konj! To je čaroban konj, nazdravan. Da nije takav, bila bih te pečenog pojela, a sad pojedi ti mene. Znaj da do danas nijedan smrtnik koji se usudio da uđe u moju oblast nije dospeo dovde; ludake koji su to pokušali, snašlo je što ih je snašlo čim su zakoračili u ovo polje. Video si njihove kosti.

Onda odu s njom u njezin dom i tamo ona ugosti lepog mladića primivši ga kao putnika. Međutim, dok su u dobrom raspoloženju sedeli za trpezom, nju ponovo spopaše bolovi od rane, te poče da ječi. Na to lepi mladić izvadi odvaljenu zloćinu nogu, koju je poneo u torbi, postavi joj nogu na ranu i namah je isceli.

Od radosti što joj je vratio i iscelio nogu, Zelena žunja častila je lepog mladića tri dana. Molila ga je da uzme za ženu koju od njene tri kćeri, a sve tri bile su lepe kao vile. On to ne htede, nego joj otvoreno ispriča šta traži. Na to mu ona reče:

— S konjem kakvog imaš i hrabrošću kakva je tvoja, mislim da ćeš to i naći.

Posle tri dana spreme se za put i pođu.

Išao je lepi mladić, išao, i opet išao dalje i sve dalje. Kad su prešli granicu oblasti Zelene žunje, pođu lepom poljanom od koje jedna polovina beše sva u cvetu, a druga spaljena. Zapita konja zašto je trava spaljena i konj mu odgovori:

— Mi smo sada u oblasti zloće Skorpije, sestre Zelene žunje. Obe su tako zle da ne mogu živeti zajedno na jednom mestu. Neprijateljstvo među njima je strašno, htele bi jedna drugoj da otmu zemlju. Kad Skorpiju spopadne bes, bljuje vatru i smolu. Vidi se da se nedavno kavžila sa sestrom pa — da bi je oterala iz svoje oblasti — palila je travu ispred nje. Ona je još gora no njena sestra i ima tri glave. Ovde ćemo se, gospodaru, malo odmoriti da bi sutra u rano jutro bili spremni za borbu s njom.

Idućeg dana u zoru opremi se isto onako kao kad su pošli ka Zelenoj žunji i krenu. Uto začuše huku i buku kakvu nikad pre toga nisu čuli.

— Budi spreman, gospodaru — reče konj — jer evo dolazi zloća Skorpija.

Razjapljenog ždrela iz kojeg je lizao plamen. stizala je Skorpija kao olujina. Ali se konj brzo kao strela uzdiže uvis, a kad je bio gotovo tačno nad njom, naglo se spusti malo bočno od nje. Lepp mladić odape strelu i odrubi joj jednu glavu. A kad joj htede odrubiti drugu, ona ga u suzama uze preklinjati da joj oprosti, obećavši da mu neće ništa učiniti. Pošto joj on ne poverova, ona svojom krvlju napisa zakletvu.

Skorpija ugosti lepog mladića čak i bogatije no Žunja. Kao njenoj sestri nogu, njoj vrati glavu, koju joj je bio odrubio strelom. namesti je kako je pre stajala i glava namah sraske s vratom.

Posle tri dana pođu dalje.

Prešli su oblast Skorpije, išli i sve dalje išli, dok nisu došli do jednog polja sveg u cveću, u kraj gde je uvek vladalo proleće. Svaki cvet je bio posebne lepote i tako slatko mirisao da se opiješ od tog mirisa. Duvao je povetarac, tih da se jedva osećao. Tamo stanu da se odmore. Konj, lak, reče:

— Dovde je, gospodaru, išlo kako je išlo, ali do kraja nismo došli — pred nama je još jedna velika i opasna prepreka preko koje nam valja preći. No, verujem, izvršićemo junački i taj zadatak.

— Nije više daleko od nas dvor gde vlada Mladost bez starosti i Život bez smrti. Taj dvor leži usred guste visoke šume, u kojoj se nalaze divlje zveri, najstrašnije što ih ima u svetu. Bdijući, zveri stražare danju i noću, a ima ih vrlo mnogo. Boriti se s njima nije moguće, a ni probiti se kroz šumu nije mogućno. Moramo se napregnuti da je kako bilo preskočimo.

Posle dvodnevna odmora, uzeše se spremati za završni deo puta. Uzdržavši dah, konj reče:

— Gospodaru, pritegni mi kolane što jače možeš. A kad budeš useo na mene, drži se čvrsto nogama stremeni i rukama moje grive; noge pripij sasvim uz moj vrata da mi ne smetaš pri skoku.

Lepi mladić se baci u sedlo, izvrši probu i očas se nađe kraj šume.

— Gospodaru — reče konj dalje — sad je upravo vreme kad divlje šumske životinje dobivaju svoje obroke, kad su sve okupljene u dvorištu. Da sad skočimo!

— Skočimo! — odvrati lepi mladić. — I neka nam bog bude u pomoći!

I oni se uzdigoše i videše dvor koji je tako blistao da si u sunce mogao gledati ali u dvor ne. Međutim u času kad se, preskočivši šumu, htedoše da spuste pred samo dvorsko stepenište, dogodi se da se konj tek malčice dotače nogom vrha jednog drveta, na što sve drveće zašumi i nasta takva rika divljih životinja da ti se od užasa digne kosa. Oni se naglo spustiše i tu bi im bio kraj da se u dvorištu nije zatekla gospodarica dvora, koja je upravo tada hranila svoje „pilića“, kako je zvala ono šumsko zverinje.

Ona nikad dotad nije kod sebe videla čoveka i čisto od radosti zbog ovog dolaska ona ih izbavi, zadrža, umiri i vrati zveri na njihovo mesto.

Gospodarica dvora bila je visoka, vitka, ljupka i prekomerno lepa vila. Lepi mladić je prosto zanemeo kad ju je ugledao. Ona ga, međutim, gledaše milostivo i reče:

— Dobro došao, lepi mladiću! Šta tražiš ovde?

— Mi tražimo Mladost bez starosti i Život bez smrti — odgovori carević.

— Tražite li to što kažeš — ovde je.

Tada lepi mladić sjaše i uđe u dvor. Nađe tamo još dve devojke, mlade, jedna kao druga bile su to njene sestre. On stade da zahvaljuje vili što ga je izbavila od pogibije, a one mu, od radosti, u sudovima od suva zlata spremiše ukusnu večeru. Konja pustiše da pase gde hoće; upoznaše ga sa svima divljim životinjama kako bi u miru mogao da luta svuda po šumi.

Vile zamoliše carevića da ostane i prebiva kod njih, jer im je, kako rekoše, dosadno samim.

On ne čekaše da mu to kažu dvaput, nego njihov poziv primi sa svom zahvalnošću čoveka kome se nudi upravo ono što želi.

Malo pomalo, i oni se navikoše jedno na drugo. On im je ispričao svoju povest i šta je sve prepatio dok nije dospeo do njih. I nije dugo potrajalo do njegove ženidbe sa najmlađom od tri sestre.

Prilikom venčanja odobriše mu gospodarice dvora da može ići u koje god mesto u okolini bude hteo, samo da ne ide u dolinu koju mu

pokazaše, jer to za njega ne bi bilo dobro; a ona dolina, rekoše mu, zove se Dolina suza.

Vreme provedeno kod njih nije ostavljalo na njemu nikakav trag — on je ostajao jednako mlad, onakav kakav je bio kad im je došao. Krstario je šumom a da ga nikad ni glava nije zabolela. Oduševljavao se zlatnim dvorcima, živeo sa ženom i svastikama u blaženstvu, tišini i miru, uživao u lepoti cveća i blagodati čista i sveža vazduha.

Često je odlazio u lov.

Jednoga, pak, dana, kad loveći potera jednog zeca, dogodi se da ga ne pogodi ni prvom ni drugom strelom. Ljutit zbog toga, poteče za zecom, odape i treću strelu i pogodi ga. Ali u lovačku žaru nije, nesrećnik, ni primetio da je u poteri za zecom zašao u Dolinu suza.

Uzevši zeca, vrati se kući. No šta to bi s njim? Odjednom ga obuze čežnja za ocem i majkom. Ženi i svastikama ne smede o tome da govori, ali ga odadoše žalost i nemir što ih one videše na njemu.

— Ti si, nesrećniče, bio u Dolini suza! — rekoše mu uplašeno.

— Bio sam tamo, drage moje, mada nisam hteo da učinim tu ludost. I sad me satire čežnja za roditeljima, a muči i pomisao na rastanak s vama. Kod vas sam već mnogo dana i ne mogu se ni na šta požaliti. Poći ću da još jednom vidim roditelje, a onda ću se vratiti i nikad više neću otići od vas.

— Ne ostavljaj nas, voljeni lepi mladiću! Tvoji roditelji već stolećima nisu među živima, i ako odeš, bojimo se da se nećeš vratiti. Ostani s nama! Slutimo da ćeš propasti ako odeš.

Ali njegova žudnja za roditeljima, koja ga je svega proždirala, nije se mogla stišati ni svima molbama triju vila i njegova konja. Naposletku mu konj reče:

— Kad, gospodaru, nećeš da me poslušaš, onda znaj da što god ti se bude dogodilo, dogodiće ti se jedino tvojom krivicom. Samo ti nešto moram kazati, pa ako primiš moj savet, odneću te natrag.

— Primam ga sa zahvalnošću — reče carević — kaži mi ga.

— Kad stignemo do dvora tvoga oca, ti sjaši, a ja ću se vratiti ako tamo budeš hteo da ostaneš makar i samo jedan čas.

— Neka bude tako! — reče carević.

Spremivši se za put, izgrli se i oprosti s vilama, usede na konja i pođe dok one ostaše žalosne i sa suzama u očima.

Dođoše do mesta gde je bila oblast Skorpije. Tamo nađoše gradove, a polja i njive gde su pre bile šume. Na njegovo raspitivanje o Skorpiji i njezinom prebivalištu, ljudi su mu odgovarali kako su od svojih dedova čuli da su im njihovi pradedovi pričali takve bajke.

— Kako je moguće tako šta? — reče im carević. — Pa ja sam tek nedavno prošao ovuda — i ispriča im sve što je znao.

Ljudi su mu se smejali kao čoveku koji bunca ili sanja budan i on u ljutnji pođe dalje ne primećujući da su mu brada i kosa osedele.

U oblasti Zelene žunje postavljao je ljudima ista pitanja kao i u oblasti Skorpije. Dobijao je iste odgovore kao i tamo, ali nije mogao sebi da objasni takve promene nastale u malo dana i opet u ljutnji nastavi put. Sad mu je bela brada bila do pojasa i osećaše da mu se noge počele tresti.

Tako je stigao u carevinu svoga oca: ovde su sad bili drugi ljudi, drugi gradovi, a stari gradovi toliko promenjeni da ih više nije poznao. Naposletku dođe do dvora u kojem se rodio. Kad je sjahao, konj mu poljubi ruku i reče:

— Zbogom, gospodaru, jer ja se vraćam tamo odakle sam došao. Ako hoćeš sa mnom, uzjaši me odmah pa da pođemo.

— Pođi zbogom! I ja se nadam da ću se uskoro vratiti.

Konj odlete brzo kao strela.

Kad vide dvorska zdanja u ruševinama i obrasla korovom, uzdahnu i na oči mu udariše suze — setio se kako su negda bili sjajni ti dvori u kojima je proveo detinjstvo. Obiđe dvor dvatri puta, zađe u svaku odaju i zagleda u svaki kutak da bi osvežio uspomene na prošlost, ode u staju gde je bio našao svoga konja, a onda se spusti u podrum čiji je ulaz bio zakrčen ruševinama.

Sad mu je seda brada dopirala do kolena, očne kapke morao je podizati rukama da bi video, jedva se još držao na nogama — išao je po podrumu tražeći ovde-onde i našao samo jedan natruli kovčeg. Otvori ga i ne nađe njemu ništa. Podiže poklopac s unutrašnje pregrade i jedan slabačak glas mu reče:

— Dobro došao! Da si još više izostao, bila bih i ja umrla.

I Smrt, koja je ležala na dnu kovčega, savijena kao kuka, položi ruku na njega, te pade mrtav i u istom času raspade se u prah.

DVANAEST CAREVIH KĆERI I ZAČARANI DVOR

Bio negda jedan siromašan mladić bez ikoga svoga pa kao tuđ sluga zarađivao nasušni hleb.

Seoske gazde kod kojih je služio bile su njegovom službom vrlo zadovoljne i otimale su se o njega.

Druge sluge govorile su o njemu sa podsmehom — bio im je suviše čedan i smeran. Večerom, kad bi se sastajali i razbrbljali, on im nije odgovarao na zadirkivanja pravio se priglup, kao da ne razume o kome govore i na šta nišane. Zbog toga mu dadoše nadimak „zazjavalo", pa ga tako među sobom i nazivahu.

Gazdinski momci zavideli su mu na stasu i snazi, a devojke su ludovale za njim. Kad je prolazio selom, gurkale su se laktovima, skrećući jedna drugoj pažnju na nj i gledajući ga ispod veđa.

A imale su i koga gledati: bio je naočit mladić, čista lica i laka hoda; kosa mu, crna kao u gavrana perje, lepršala kao griva po plećima; nausnica tek ga je, kao senka, bila nagarila. A onda oči! Imao je, brajko, nekakve oči da devojkama zavrte pamet. I kad je terao stado na pojilo, one su, kao da se takmiče, hitale po vodu da se tamo na viru sretnu s njim i tako mu stvore priliku za razgovor.

No on ga nije zapodevao — pravio se kao da nije shvatio šta su smerale i pazio je samo na stado. Ipak im misli o njemu nisu izbijale iz glave i one su ga među sobom nazivale lepim mladićem. A kako su drukčije i mogle!

Ne gledajući ni desno ni levo, odlazio je lepi mladić sa stadom i brinuo se samo o njemu. Ne znam šta je poduzimao i šta sve činio, tek njegove krave bile su lepše i davahu više mleka no krave drugih

kravara. Onamo kud je on odlazio, paša je kravama bila najprijatnija, i trava tamo kao da se radovala što joj je on priveo stado.

Jednoga proletnjeg dana, kad se bio zamorio hodajući neprestano za kravama, ode u hlad jednog velikog granatog drveta i leže.

Da je birao mesto gde će da položi glavu, bolje od onog teško da bi našao.

To je bilo u jednoj dolinici prošaranoj raznovrsnim cvećem, koje kao da te je izazivalo da mu priđeš. Malo dalje proticaše potočić, koji je izvirao iz stene jednog od okolnih brežuljaka, pa, brzajući pored burijana i drača, napravio dolinicom svoj vijugavi put. Žubor vode kao da te je pozivao na san. Senovito drvo gordo se uzdizalo u visine; činilo se kao da je preglo da dopre do oblaka. U njegovim raširenim granama meškoljile se ptice i pravile gnezda; samo da slušaš njihovo cvrkutanje pa da se u tebi raspali vatra ljubavi! A gusto lišće pravilo je takvu hladovinu da čovek poželi da ostane u njoj.

Čim je lepi mladić položio glavu na zemlju, zaspao je.

Ali nije spavao ni toliko vremena koliko traje ovo pričanje, kad se odjednom prenu iza sna i đipi.

Sanjao je lep san i probudio se.

Hej! Sanjao je da mu je došla jedna vila, lepša od svih vila neba i zemlje, i rekla mu da ide u carski dvor onoga kraja, jer tamo ga — kaže — čeka sreća.

Kad se probudio, reče sam sebi:

„Šta li ovo treba da znači?“

Ceo bogovetni dan mučio se razmišljajući o tome snu, ali mu značenje nikako nije shvatao. Nije razumeo da je to zvezda pod kojom se rodio došla da ga povede ka sreći.

Sutradan, terajući stado na pašu, skrene s puta, ode opet pod ono drvo, legne, zaspi i opet sanja isti san.

Probudivši se, reče u sebi:

„Ovo, bogme, nisu čista posla!“

I opet provede dan mučeći se mislima o tome snu.

Trećeg dana udari navlaš putem pored onog drveta. Leže u hlad, zaspa i usni isti san. Na kraju mu vila čak i zapreti bolešću i svima drugim nevoljama, ako ne bude otišao tamo kud ga upućuje.

Tada ustade i vrati se s kravama kući. Kad su krave bile u staji, ode gazdi i reče:

— Gazda, mene more misli da pođem u svet i potražim svoju sreću. Dosta sam ovde argatovao, a dosad nikakvog znaka ne videh da ću ovako postići štogod više. Budi dobar i isplati me.

— A zašto, mladiću, da odeš od mene? — zapita ga gazda. — Zar nisi zadovoljan platom koju ti dajem? Ili si nezadovoljan hranom što je dobivaš? Poslušaj mene, starijeg. Bolje ostani kod mene, a ja ću se pobrinuti da ti u selu nađem dobru devojku sa nešto miraza i sam ću ti pomoći onim što drage volje i od sveg srca budem mogao dati, pa da se i ti uvrstiš među ljude koji imaju svoj dom. Nemoj se odmetati u tuđinu da ne bi, na tvoju nesreću, postao skitnica i propalica.

— Ne, gazda — odgovori mu lepi mladić — što se tebe tiče, ja sam tobom sasvim zadovoljan, hrane imam dovoljno, ne mogu zgrešiti i reći da sam nezadovoljan. Ali mi je tako došlo da idem u svet i ništa me neće od toga odvratiti.

Kad je gazda video kako ga ne može nagovoriti da ostane, isplati mu ono malo što je od plate imao da primi, i tako se oproste.

Iz sela u kojem se rodio i dotad živeo mladić ode pravo u carski dvor, gde ga uzmu za slugu. U dvorskoj bašti ga je baštovan s radošću primio za pomoćnika kad je video kako je smeran, jer njega su careve kćeri već više puta bile prekorile što je uzimao u službu lica nepristojna i ružna ponašanja.

„Smeran — smeran,“ mislio je baštovan o novom sluzi, „ali mu je odelo otrcano i mrljavo — šta da se kaže — kao V govedara." I tako mu da da se okupa i preobuče. Novo odelo, kakvo je priličilo sluzi u carskom dvoru, lepo je pristajalo mladiću.

Pored drugih gradinarskih poslova, njegova najvažnija dužnost u novoj službi sastojala se u tome da svakog dana spremi dvanaest kita cveća i svakog jutra preda po jednu svakoj od dvanaest carevih kćeri kad dođu u baštu da se prošetaju.

Tim carevim kćerima bilo je suđeno da se nijedna od njih ne uda dok se ne bude našao neko ko će da razmrsi čvor njihove sudbine i pobudi koju od njih da se u nekog zaljubi. Njihove su im suđaje dosudile pomamu za igrom: bile su lude za igrom i svake bi noći pocepale, igrajući, po par čizmica od bele svile.

Niko nije znao kud one noću odlaze i igraju.

Cara su često morile misli o velikim troškovima oko nabavki čizmica za kćeri, a još češće misli o njihovim ledenim srcima za koja se nikako nije mogao da prilepi nijedan od mladića koji su dolazili da ih prose.

Znao je da ih obnoć drži zatvorene u jednoj sobi dvora, da su svih devet gvozdenih vrata te sobe zaključana i zabravljena sa devet gvozdenih katanaca, ali niko nije znao niti mu je mogao reći šta to njegove kćeri rade preko noći te pocepaju obuću. Kako bi se i moglo znati kad im je soba bila zaključana, a niko nije video da su iz dvora ikad noću izlazile!

Tako car naredi da se objavi, ne samo u njegovoj carevini nego i u susednim zemljama, da će onome ko mu bude otkrio šta njegove kćeri rade noću te pocepaju svaka po par čizmica — dati za ženu onu svoju kćer koja mu se bude najviše svidela.

Kad se glas o toj carevoj odluci raščuo, počeše kao prosioci stizati ugledni mladići: carevići, veliki bojari pa čak i sinovi malih bojara. I kako bi koji dolazio, ostajao bi da po jednu noć pazi na vrata sobe carevih kćeri.

Car je svako jutro sa velikim nestrpljenjem čekao da mu neko donese kakvu dobru vest. Ali umesto dobre vesti, uvek su mu javljali da prosioca, koji bi uveče ostao da pazi u sobi njegovih kćeri, nisu ujutru nalazili, pa se nije saznalo šta je u noći radio, niti mu se ikad ušlo u trag.

Tako je već bilo nastradalo jedanaest prosilaca. Ostali su počeli da se dvoume — nije im se išlo da motre na to šta rade noću careve kćeri zbog kojih je toliko mladića žrtvovalo živote.

I jedan za drugim odlazili su iz carskog dvora i vraćali se svojim kućama, ostavljajući careve kćeri na božju volju. Niko od njih nije više hteo da izgubi dušu za jednu žensku glavu.

Strah zbog pogibije toliko mladića koji su na carev poziv došli da otkriju šta u noći rade njegove kćeri, prešao je i na samog cara i on se više ne usuđivaše da na tako šta podstiče još kojeg mladog čoveka. Bio je prinuđen da i dalje nabavlja svakog dana po dvanaest pari čizmica i sa brigom misli na to kako će mu kćeri ostati da pletu sede kose, ne dočekavši da pred oltarom ponesu nevestinske vence na glavi.

Činilo se zaista da će tako i biti i da će mu kćeri provesti život kao usedelice.

Svoju službu obavljao je gradinarov pomoćnik kako je znao i princeze su bile zadovoljne kitama cveća što su ih dobivale od njega i gradinara.

Cveće je mladić predavao princezama smerno, obarajući oči pred njima, ali kad bi ga pružao najmlađoj, pocrveneo bi, ne znam zašto, kao božur i srce bi mu kucalo kao da će iskočiti iz grudi.

Devojka je to primetila, ali je mislila da je mladić stidljiv i da zato pocrveni kad sa spremljenim rukovetima cveća dolazi pred njih.

Tako je bilo danima, danas kao juče, a sutra kao danas. Mladić je uveravao sebe da mlada careva kći nije zalogaj za njega, niti on, prost sluga u carevoj bašti, prilika za nju, ali kako da umiri uznemireno srce i čime da ugasi vatru koja se u njemu razbuktala!

Najmlađa careva kći pogreši jednoga dana rekavši sestrama kako gradinarov pomoćnik koji im predaje cveće, pocrveni kao bulka kad im prilazi s rukovetima i kako je čedan i smeran. Na to je najstarija princeza uze da kara, zamerajući joj što se iz njezinih usta mogu da čuju tako blage reči o jednom slugi. Čak joj s podsmehom reče da tako govoriti kako ona govori može samo neko ko nije potpuno gospodar svojeg srca.

Sve češće i sve više obuzimala je mladića želja da se prijavi caru i zatraži odobrenje da motri na njegove kćeri i sazna šta u noći rade te do jutra pocepaju obuću.

Na sudbinu one jedanaestorice koji su posle stražarenja u sobi carevih kćeri nestali bez traga i glasa, nije mislio.

Lomio se zbog nečeg drugog — bo jao se da će, možda, izgubiti službu i da će biti ismejan kad on, sluga, bude izneo caru svoju

molbu. Misao da bi mogao biti oteran iz dvora ako bude rekao šta želi, činila mu se groznom. Da više jutrom ne izlazi s kitama cveća pred nežne i lepe careve kćeri, a naročito da nikad više, predavajući joj njezinu kitu. ne dodirne belu i meku kao paperje ruku najmlađe, koja ga je tako milo pogledala — to ne bi mogao preživeti.

Danju i noću lomio se tako i mučio. i nije znao šta da radi da bi zadovoljio želju srca.

Jedne noći, kad je zaspao s mislima na najmlađu princezu, vide opet u snu vilu koju je pod onim senovitim drvetom u cvetnoj dolinici triput sanjao. Ona mu reče:

— Otiđi do kutka bašte, onog prema istoku, i tamo ćeš naći dve mladice dafine, jednu trešnjeve boje, drugu boje rumene ruže.

— Pokraj njih videćeš jednu veliku zlatnu motiku, jednu zlatnu kantu i jedan svilen ubrus.

— Presadi one dve mladice, okopavaj ih zlatnom motikom, zalivaj ih vodom iz zlatne kante, pažljivo ih briši svilenim ubrusom i staraj se o njima kao o svojim očima.

— Kad budu narasle do visine čoveka, štogod budeš zatražio od njih, ispuniće ti se baš onako kako zaželiš.

Reče i nestade kao privid.

Prenuvši se iza sna, ne razbudivši se još sasvim i ne protrljavši očne kapke, pohita mladić ka onom kutku gradine prema istoku i uzbudi se od radosti kad ugleda tamo sve onako kako mu je u snu vila rekla. Tek tada protrlja oči i opipa se da bi se uverio spava li i da li je ono što gleda java ili uobraženje.

I kad se uveri da ono što je pred njim nije predstava noćne uobrazilje, pruži ruke i uze mladice.

Negovao ih je kako je najbolje umeo, vrlo često okopavao ih motikom što ju je u onom kutku gradine našao, zalivao vodom iz one kante i otirao ih onim ubrusom — brinuo se o njima kao o svojem očnjem vidu, upravo onako kako mu je vila naredila.

Dafine su rasle i jačale kao u čudu. Nije prošlo mnogo vremena, a one su već postale velike. I tako lepe dafine nigde se nisu mogle videti.

Kad su narasle do visine čoveka, lepi mladić stade jednog dana pred dafine i izgovori jednoj reči, kojima ga je vila naučila:

‚Dafino, dafino, zlatnom sam te motikom okopavao, iz zlatne sam te kante zalivao, svilenim te ubrusom brisao — daj mi, kad mi ustreba, dar nevidljivosti! Bio je ushićen od radosti i nije se mogao dovoljno načuditi kad je u istom času video kako iz mlade dafine izbi jedan pupoljak, tako lep da ne bi mogao odoleti a da ga ne pomirišeš. Pruži ruku, otkine ga i — po vilinu uputstvu — stavi u nedra.

Uveče, kad su careve kćeri pošle na spavanje, on im se polako prikrade i uđe zajedno s njima u njihovu sobu. Išao je pored njih, sve ih video, a njega nijedna od njih niti iko drugi, jer se učinio nevidljivim. Čim se vrata za njima zatvoriše i sa devet velikih katanaca zabraviše, one se, umesto da se svuku za spavanje i poležu, uzešo češljati, preoblačiti u skupocene haljine i pripremati da nekud idu.

Čudeći se ovom njihovom spremanju, lepi mladić se reši da ih prati i vidi kako će to 0110 izići iz sobe, kuda će otići i šta će sve raditi.

Uto najstarija reče sestrama:

— No, devojke, jeste li spremne?

One odgovoriše:

— Spremne smo, sestro.

Tada najstarija udari nogom o pod, na što se odjednom pod otvori, onako kako se otvaraju dvokrilna vrata, i one siđoše. Siđe za njima i on. Išle su i išle, dok ne dođoše do jedne gridine ograđene zidom od bakra.

Na ulazu u gradinu najstarija tad udari pogom o zemlju i čelična vrata one bašte odmah so otvoriše. Kad su ulazile u baštu, mladić opazi na dugačku suknju najmlađe. Ona, okrenuvši so brzo i ne videvši nikog za sobom, pozva sestre i reče:

— Čini mi se, sestre, da me neko prati, jer sam, bogme, dobro osetila da mi je nečija noga stala na suknju.

Princeze pogledaše na sve strane i ne videvši nikog, rekoše najmlađoj:

— Ne budi, sestrice, tako podozriva! Ko nas može ovamo pratiti? Ni čarobna ptica ne može doleteti dovde. Pogledaj, bolje, da ti se nije, možda, zakačila suknja za kupinu, pa ti se, kako si bojažljiva, učinilo da ti je nečija noga stala na nju. Nemoj biti tako vetrenjasta!

Najmlađa princeza ućuta.

Mladić, baštovanov pomoćnik, pratio ih je ustopce.

Prošli su kroz jednu šumu sa srebrnim lišćem, zatim kroz drugu sa zlatnim lišćem, i onda kroz jednu šumu sa lišćem od čistih dijamanata i drugog blistavog dragog kamenja, koje se sijalo da ti se oči zasene, i stigle do nekakvog velikog ribnjaka.

Nasred toga ribnjaka uzdizao se brežuljak a na njemu stajao dvor kakvog mladić nikad nije video. Dvor koji je bacao u zasenak carske dvorane i koji se tako sijao da si u sunce mogao gledati, ali u taj dvor nikako. I s koliko je samo majstorstva bio sazdan taj dvor! Jer kad si se u nj penjao, činilo ti se da nekud silaziš, a kad si silazio, mislio si da se penješ!

Dvanaest čunova sa veslarima, obučenih u najfinije ruho, čekalo je na obali. Čim stigoše, svaka princeza uđe i sede u jedan čun, te kretoše. Mladić sede u čun najmlađe princeze.

Veslari su veslali ravnomerno i čunovi su plovili uporedo, kao ždralovi, a samo čun s najmlađom princezom zaostajaše. Veslar se čudio što je ona sad teža nego što je inače bila i zapinjao je iz petnih žila da pristigne ostale veslare.

Kad su izišle na drugu obalu, iz dvora se čula zanosno lepa svirka, koja te je mamila da zaigraš, hteo il’ ne hteo. Careve kćeri potrčaše kao mahnite, uđoše u dvor i stadoše da igraju s momcima koji su čekali, te igrahu i igrahu dok ne pocepaše čizmice.

Mladić ih je stalno pratio. Ušao je i on u dvor, i šta mu videše oči? Dvorana za igranje, velika i široka da si joj jedva mogao dogledati kraj, bila je okićena čistim zlatom i dragnm kamenjem i zubljama većim od čoveka, koje su gorele unaokolo kao svećnjaci od suvoga zlata; zidovi, beli kao mleko, sijali su se zasenjujući ti oči, a zlatne pruge po njima, načičkane safirima i rubinima, svetlele su kao vatra.

Mladić se postavio u jedan kutak i posmatrao je sva ta čuda. Imao je i šta gledati, jer takve stvari nikad njegove oči nisu videle. Ali ni on

nije ostajao na jednom mestu, već je skakutao tamo amo, mada to nije hteo: svirka za igru bila je tako omamna da joj ni on nije mogao da odoli, nego se, skakućući, pomicao čas desno čas levo. Podskakivali su čak i svećnjaci i stolovi i kovčezi u dvoru.

Nemoguće je zamisliti da bi bilo ko mogao dočarati lepotu ove svirke: orgulje, frule, gitare, violine, trube, gajde i mnoge druge svirale sviraju u čarobnu skladu, a devojke igraju razna kola i druge igre s toliko poleta i zanosa kao da im život od igre zavisi.

Igrali su igrali do pred zoru. Onda odjednom prestade svirka i — kao da je iz zemlje nikao — ukaza se dugačak, velik sto; svakojakih dobrih jela i pića, koja postoje i ne postoje na svetu, bilo je na njemu postavljeno. Svi posedaše te, su jeli i pili koliko im je srce želelo.

Mladić, gradinarov pomoćnik, stajao je u svojem kutku i gledao, dok mu je iz usta curila voda.

Arapi, u svečanim, raskošno ukrašenim odelima, služili su za stolom.

Posle gozbe, svi poustajaše i raziđoše se.

Careve kćeri su se vraćale istim putem kojim su i došle. Mladić ih je pratio kao đavo kaluđere.

Kad su prolazili kroz gradinu sa drvećem srebrna lišća, padne mladiću na pamet da tamo odlomi jednu grančicu i ponese je sa sobom.

No čim je to učinio, strašan šum zašumi u svoj gradini, kao da se kakva olujina okomila na drveće, a ipak se nijedan list ni na jednom stablu nije pomaknuo s mesta, čak ni toliko koliko bi zatreperio na najblažem povetarcu.

Princeze se uznemiriše.

— Šta li je, sejke, ovo? — zapitaše se uplašeno gledajući jedna drugu.

— A šta bi drugo moglo biti nego ona ptičica koja ima gnezdo na crkvenom tornju u dvoru našeg oca — kaže najstarija careva kći. — Biće da je proletela kroz lišće, jer samo ona može ovamo da dopre.

Tako nastaviše put, prispeše u dvor i nađoše se opet u svojoj sobi, koja je bila zatvorena i zabravljena isto onako kao kad su iz nje otišle.

Spremajući idućeg dana rukoveti cveća za careve kćeri, u kitu namenjenu najmlađoj gradinarov pomoćnik vešto sakri onu otkinutu grančicu. Princeza se začudi ugledavši među cvećem i srebrnu grančicu. Pogledala je mladića s nežnošću, ne shvatajući kako je ta grančica dospela u njezinu kitu.

Druge večeri i noći bilo je isto tako kao i prve: mladić je na neprimetan način pratio careve kćeri za sve vreme, samo je sada otkinuo jednu grančicu sa zlatnim lišćem i nju drugog dana sakrio u kitu cveća za najmlađu princezu.

I druge noći najstarija careva kći poslužila se utešnim rečima da bi stišala strah sestara što ih obuze kad gradinarov pomoćnik otkide grančicu i kad je sve lišće drveća u zlatnoj šumi odjednom jako zašuštalo.

Drugoga dana ujutro, kad u svojoj kiti cveća ugleda grančicu iz šume sa zlatnim lišćem, najmlađoj carevoj kćeri bi tako kao da joj je kroz srce prošlo usijano gvožđe.

Praveći se kao da joj je potrebno malo šetnje, vrebala je toga dana pogodan čas da se nađe nasamo sa baštovanovim pomoćnikom. Izišla je u baštu i kad se na jednom zavijutku srela s njim, zadrža ga i reče mu:

— Odakle ti ona grančica koju si mi stavio u cveće?

— Odakle mi ta grančica — to tvoja visost zna vrlo dobro odgovori joj lepi mladić.

— Znači da si nas pratio i znaš kud noću odlazimo.

— Izgleda tako, visosti.

— Kako si uspeo da nas pratiš a da te nijedna od mojih sestara ne primeti?

— Krio sam se.

— Evo ti kesa novca i da ne pričaš nikom o našim noćnim izletima.

— Ja, visosti, ne prodajem svoje ćutanje.

— Ako budem doznala da si samo štogod zucnuo, kazaću da ti odseku glavu.

Te opore reči potekle su joj iz usta, ali joj je srce govorilo nešto drugo. Činilo joj se da ovaj baštovanov pomoćnik postaje sve lepši i sve miliji.

Prateći careve kćeri na njihovu izletu treće noći, otkide mladić jednu grančicu u šumi sa dijamantnim lišćem. I tada je lišće zašumilo, i tada je najstarija careva kći utešnim rečima stišavala uznemirenost i strah mlađih sestara. Ne znam zašto, ali najmlađoj carevoj kćeri prostrujala je tada kroz srce potajna radost.

Idućeg dana, kad u svojoj kiti cveća nađe diijamantnu grančicu, pogleda krišom gradinareva pomoćnika i nađe da se on ne razlikuje mnogo bojarskih sinova i carevića. Toliko joj se činio milim.

Sa ljubavlju u očima pogledao je krišom i on nju; video je da se malo uzbudila, ali se pravio kao da ništa nije razumeo i nastavio je svoj posao.

Posle su ih njene sestre zatekle kako razgovaraju, pa su joj se smejale i rugale joj se. Progutavši sve njihove uvredljive reči, najmlađa je ćutala. Ona se nije mogla dovoljno da načudi kako je gradinarov pomoćnik uspeo da otkrije kud one noću odlaze. I tako joj je, eto, ušlo u glavu da ovaj mladić nije i ne može biti običan, prost čovek, jer je pokazao nešto što dotad niko nije znao.

A, govoreći pravo, njegov krasni stas i lepi, blagi lik, bili su vidljiv dokaz da je plemenita roda, i sve što ga je činilo takvim kakav je bio, bilo joj je privlačno.

Kad su ušle u kuću, najmlađa careva kći reče sestrama da baštovanov pomoćnik zna sve što one rade noću. Na to se sestre počeše savetovati šta da preduzmu i učine da izgubi srce i osećanje, onako kako su uradile sa drugim mladićima.

On je, međutim, kao nevidljiv ušao i tada u sobu gde su se savetovale i čuo sve što su govorile. Kao da mu je neko šapnuo na uho da će među njima biti govora o njemu.

Tada, kad je znao sve — a trebalo je da sve zna — ode do svojih dafina i reče onoj ružičastoj:

„Dafino, dafino,

zlatnom sam te motikom okopavao, iz zlatne sam te kante zalivao, svilenim te ubrusom brisao — daj mi da budem kao bojar i carević!"

Kao prošli put, niče i tada jedan pupoljak, naraste i razvi se u čaroban cvet. On uze cvet i stavi ga u nedra. Odjednom prodpadaše s njegova lica sve pege od žarka sunca i lik mu postade čist i ozaren kao da je tog časa rođen. Oseti da mu se i u mozgu dešava nešto neshvatljivo i primeti kako počinje da misli drukčije nego što je dotad mislio. Kao da mu se izoštrila pamet. A u isti čas vide i da je obučen u nekakvu odeću kakvu nose sinovi bojara i carevića.

Tada ode caru i zatraži da mu jedne noći čuva kćeri.

Caru bi žao njegove mladosti i uze ga savetovati, govoreći mu kako bi bolje bilo da gleda svoja posla nego da se žrtvuje. On ostade uporan i car ga primi. Car nije ni slutio da ima pred sobom baštovanova pomoćnika, tako se mnogo promenio.

Kad ga je pokazao kćerima i rekao im šta mladić želi, ni one ne poznaše u njemu mladića koji im je svakog dana spremao po kitu cveća. Poznala ga je samo najmlađa, čije se srce otkravilo i počelo da oseća ljubav.

Iduće noći, kad pođoše da igraju, povedoše sa sobom i njega. On je znao šta mu se sprema, ali se čuvao, kao zemljani lonac ugljevlja, da ne bude uhvaćen u zamku.

Stigli su do začaranog dvora, igrali, igrali do pred zoru, a onda posedali za trpezu. I njemu je bilo doneto piće što je trebalo da mu oduzme razum i osećanje te da i njega nestane kao što je nestalo jedanaest mladića pre njega.

On podiže čašu i, gledajući najmlađu carevu kćer suznim očima punim ljubavi, reče:

— Hoćeš li i ti da pijem? Evo da pijem i propadnem od ljubavi za tebe, ako imaš tako ledeno srce.

— Ne, nemam ledeno srce — uzviknu najmlađa careva kći — plamen tvoje ljubavi zagrejao ga je. Nemoj piti! Biću radije tvoja gradinarka nego carska princeza.

Kad je lepi mladić to čuo, prospe piće iza leđa, priđe najmlađoj carevoj kćeri i reče:

— Nemoj se, visočanstvo, bojati, nećeš biti gradinarka.

Svi prisutni su čuli njihove reči.

S izjavom ljubavi najmlađe careve kćeri uništena je moć začaranosti; začarana dvora nestade kao priviđenje, kao da ga nikad nije ni bilo na ovome svetu, i svi se odjednom nađoše pred carem u njegovu dvoru.

Kad ih je car video, začudio se i kao skamenjen od iznenađenja stajao držeći obadve ruke na bradi. Lepi mladić, dotad gradinarov pomoćnik, ispriča mu šta se događalo u noći i car mu da za ženu svoju najmlađu kćer.

Potom i ostale careve kćeri izabraše sebi muževe među carevićima i brojarskim sinovima i car im odobri da odu u domove svojih izabranika. Onda u svima krajevima nasta veselje, tako veliko da ga ne bi mogla iskazati ni stotina usta, a kamoli tek samo ova jedna, moja.

Pre nego što se venčaše, najmlađa careva kći upita svoga verenika kakvim je to moćima raspolagao kad je mogao da otkrije njihovu tajnu i čvor začaranosti kojim su one bile svezane kao lancima. On joj ispriča. Na to ona, da ne bi njen budući muž bio iznad nje, nego da budu jednaki, on — čovek kao i drugi, ode u gradinu, poseče dafine i baci ih u vatru.

Onda su se venčali i živeli srećnim životom, onako kako se živi na ovom našem šarenom svetu, dok se nisu zajedno istrošili u dubokoj starosti.

ILEANA SIMZIANA

Bio negda jedan silan car koji je pobedom u bojevima potčinio sve susedne careve i tako na sve strane proširio svoju carevinu novim, dalekim granicama. L svaki pokoreni car morao mu je dati jednog svoga sipa da u njegovu dvoru služi deset godina.

Ostao je, međutim, još jedan susedni car kojeg, dok je bio mlad, niko nije mogao pobediti. Kad bi ga ko napao, on bi pokretao i nebo i zemlju i, odbivši napadača, svagda bi se spasao nevolja što ih donosi poraz u boju.

Ali kad je ostario, ni on nije imao kud nego da se potčini silnom caru. Veliku brigu zadavao mu je samo zahtev toga cara da mu pošalje u službu jednog svog sina. Kako da mu pošalje sina kad nije imao muške dece nego samo tri kćeri? A onaj osvetoljubivi car mogao bi da ne poveruje u to i da nedolazak očekivanog taoca shvati kao čin zlonameran, pa da krene vojsku na njega.

Pomisao da bi mu zbog toga moglo biti uzeto carstvo i da bi on i njegove kćeri mogli umreti u bedi, poniženju i sramoti, mučila ga je toliko da je postao ćutljiv i zlovoljan.

Ne znajući uzrok njegovog neraspoloženja, njegove kćeri nisu znale šta da čine da bi ga razgalile. Kad su videle da mu ništa nije po volji, onda se jednog dana, za trpezom, najstarija osmeli i upita ga otvoreno zašto je u poslednje vreme stalno neraspoložen i ljut.

— Zar ti se — reče — naše vladanje ne sviđa? Ili su se, možda, podanici tvojeg veličanstva iskvarili i postali durnoviti, pa ti toliko briga zadaju? Reci, oče, i nama koja je to zmija što ti ne da mira i truje ti starost, a mi ti obećavamo da ćemo učiniti sve što možemo kako bismo ti smanjile brige i žalost. Jer samo si ti, oče, kao što i

sam dobro znaš, naša ljubav i mi se nikad dosad nismo ogrešile o tvoje savete i zapovesti.

— Da, kćeri — odgovori car — tako je kako kažeš, poslušne ste i ne mogu se na vas ni najmanje požaliti; nikad se dosad niste ogrešile o moje savete i zapovesti. Ali vi mi, drage moje, ništa ne možete pomoći da nestane brige koja mi muči dušu. Vi ste ženske, a samo sin, kojeg nemam, mogao bi me izvući iz nevolje u kojoj se nalazim.

— Ne razumem, oče — reče najstarija kći — zašto skrivaš od nas uzrok žalosti koja te muči? Otkrij nam ga, jer, evo, ja sam spremna da dam i život za tebe.

— Šta biste vi, drage moje, mogle i znale da uradite? — Kaže na to car. — Otkako ste na ovom belom svetu, vi ste imale posla samo sa preslicom, iglom i razbojem: umete presti, šiti i tkati. A mene bi mogao da spase samo junak koji bi znao vrteti buzdovan, vešto rukovati mačem i jahati konja kao zmaj ognjeni.

— Bilo šta da je — reče najstarija kći — kaži nam to, oče. Jer valjda se neće provaliti nebo, ako mi, tvoje kćeri, iz tvojih usta budemo čule odakle potiče zlo što te, tišti.

I kako mu kćeri ne prestajahu sa svojim molbama da im kaže uzrok zbog kojeg je žalostan i zlovoljan, car na naposletku reče:

— Evo, kćeri moje, da vam kažem zašto sam zabrinut i tužan:

— Vi znate da se, dok sam bio mlad, niko nije mogao dotaći moje carevine da ne bude potučen i postiđen vraćen odakle je došao. Sad sam starac, godine su mi oduzele svu negdašnju boračku veštinu, moja desnica je oslabila — ne može više mahati mačem da protivnik pretrne od straha kad se nađe preda mnom.

— Ostario je i moj konj, soko moj, za kojeg umalo te ne izgubih život kad sam ga za sebe osvajao. Sad je nikakav, jedva se sam vuče, tavoreći od danas do sutra, dok bi nekad, samo što bih se na njemu pojavio, neprijatelj već okretao pete.

— A danas? Šta da vam kažem, kćeri moje ... Vi znate da sam se potčinio najvećem i najsilnijem caru na zemlji, a u njega je tako da mu svaki potčinjeni car mora poslati jednog svoga sina da mu služi

deset godina. Kako da mu pošaljem sina kad imam samo vas, kćeri svoje?

— Idem ja, oče — reče najstarija — napregnuću sve svoje snage da taj zadatak izvršim na tvoje zadovoljstvo.

— Bojim se, kćeri — kaže joj na to otac — da ćeš se vratiti bez ikakva uspeha. Ko zna u kakve ćeš sve nezgode tamo upasti iz kojih te niko neće moći izvući.

— Sve što znam, oče, i što ti mogu obećati — reče najstarija — to je da te tamo neću osramotiti.

— Dobro, kćeri — pristade car naposletku — kad je tako, spremi se pa idi.

Očevom odobrenju da prerušena kao vitez pođe silnom caru u službu toliko se najstarija princeza obradovala da je sva sijala od zadovoljstva. Skakutala je, igrala i, vrteći se na jednoj peti, naređivala šta sve da joj se spremi za put. U carskoj staji izabrala je najboljeg konja, odabrala najlepša i najbogatija odela i naredila da se ponese namirnica za godinu dana.

Videvši je spremnu za polazak, car je očinski posavetuje kako joj se valja ponašati da se ne bi otkrilo da je devojka. Pouči je o svemu onom što treba da zna vitez u tako visokoj službi, opomene je da se kloni ogovaranja i ne upušta u spletke da ne bi izazvala mržnju i prezir carevića koji tamo služe. Naposletku joj reče:

— Pođi, kćeri, s blagoslovom i sećaj se mojih saveta!

Najstarija princeza projaha dvorištem kao munja — od radosti samo što nije poletela sa zemlje — i, u trenutku, je već više nije bilo na vidiku. Da se nije zaustavila i sačekala konjanike — bojare i kola sa namirnicama, bila bi se izgubila, jer je pratioci nikad ne bi stigli.

Car pođe krišom za njom udarivši prekim putem, dođe do pod kraj svoje države i na mestu gde mu je kći imala da prođe podiže most od bakra, pretvori se u vuka i čekaše je pod mostom.

Uto princeza stiže, a kad se približi mostu, iskoči vuk iskezivši se besno i škljocajući zubima da je bila grozota videti ga. Gledao je pravo u nju očima koje su se svetlele kao dna plamena i ustremio se na nju da je proždre.

Užasnutoj princezi sledi se krv u žilama i izgubi prisebnost; spasavši se skokom konja u stranu, da je vuk svojim strašnim šapama ne strgne sa sedla, ona pobeže natrag.

Car stiže kući pre nje, iziđe joj u sretanje i reče:

— Nisam li ti, kćeri, kazao da med ne prave muve?

— Tako je, oče — odgovori mu najstarija kći. — Nisam znala da mi se na putu ka velikom i silnom caru valja boriti sa pobesnelim zverima.

— Kad je tako — reče joj otac — onda ostani kod kuće pa gledaj svoja vretena i klupčad. A bog neka se smiluje i ne ostavi me da umrem u sramoti!

Nije prošlo mnogo vremena, kad srednja kći zatraži od oca odobrenje da ona pođe silnom caru u službu, a spojski će se, reče, truditi da povereni joj zadatak časno izvrši.

Na njezina uporna navaljivanja car joj naposletku ispuni želju i molbu, i ona ode. S njom se zbude isto što se zbilo sa starijom joj sestrom. Uplašila se od vuka i pobegla kući. Car iziđe pred nju i reče:

— E, kćeri moja, nisam li ti rekao da se ne jede sve što leti?

— Istina je, oče, da si mi tako rekao — odgovori mu srednja kći. — Ali onaj vuk je bio isuviše strašan, razjapio je čeljust kao da će me odjednom proždreti, a iz plamenih očiju kao da su mu sevale strele gađajući mi srce.

— Ostani kod kuće — kaže joj na to car — pa se drži metle i varjače.

Prođe još neko vreme, kad jednoga dana prozbori za trpezom najmlađa careva kći:

— Dopusti, oče, i meni ono što si dopustio mojim starijim sestrama: pusti me da pođem i u službi onoga cara okušam svoju sreću.

— Kad su tvoje starije i iskusnije sestre pobegle od prve tegobe na putu — odvrati joj otac — kako da ovaj težak zadatak izvršiš s uspehom ti, koja ne znaš ni kako se jede mamaljuga?

I car pokušavaše na razne načine da joj pokvari volju za odlazak. Ali se uzalud trudio, ona je ostajala pri svojem naumu, usrdno ga moleći za odobrenje i blagoslov. Još mu reče:

— Za tvoju ljubav, oče, nasrnuću i na samog đavola, samo da bih uspela. Ali ako ovaj zadatak ne budem mogla srećno kraju da privedem, vratiću se opet tebi, i ne postidna.

Car se ipak još neko vreme protivio i kolebao, dok ga nisu savladale njezine uporne molbe. Naposletku reče:

— Kad je tako, puštam te da pođeš i pokažeš šta umeš i možeš. Ala bih se smejao kad bih te video da se vraćaš pokunjena.

— Smejao bi se, oče, kao što si se smejao mojim sestrama, ne umanjujući time njihovu časnost — reče mu na to najmlađa kći.

Dobivši očevo odobrenje za odlazak, najmlađa princeza stade da razmišlja koga od starih bojara da povede sa sobom kao savetodavca.

Tako je misli preneše u dane viteških podviga svoga oca, pa se seti i svega onog što je pričao o svojem konju — Sokolu.

Ode u staju da izabere konja za sebe. Pogleda jednog, pogleda drugog, pogleda sve konje u staji redom, i nijedan joj ne zape za oko, mada su to bili najbolji konji u državi. Na kraju dođe i do konja kojeg joj je otac u mladosti jahao: nađe ga gde leži porebarke, satiran sakagijom, sav u čirevima i krastama. Posmatrajući ga nežno, za drža se pored njega.

Tada konj progovori:

— Vidi se, gospodarice, da me iz ljubavi što je osećaš za svog oca gledaš s toliko nežne pažnje. Junačina ti je bio otac u svojoj mladosti i mnoge smo pobede zajednički izvojevali. Otkako sam, pak, ostario, niko me drugi nije pojahao, i što me nalaziš ovako jadna to je zbog toga što nema nikog da me hrani onako kako me je on hranio. Da me danas neko tako timari kako mi prija, za deset dana postao bih drukčiji i vredeo bih kao deset ovih kraj mene.

Na to ga princeza zapita:

— A kako bi trebalo da budeš timaren i hranjen?

— Trebalo bi — odgovori konj — da se svaki dan kupam u neupotrebljenoj vodi (tj. u vodi donetoj pravo s izvora) i hranim

ječmom skuvanim u slatku mleku da bih ga mogao gristi, a, k tome, svakoga dana i sa po jednom mericom ugljevlja.

— Kad bih znala — kaže mu na to najmlađa careva kći — da ćeš mi biti od pomoći u izvršenju zadatka koji sam naumila da izvršim, gotovo da bih uradila onako kako misliš da bi ti valjalo.

— Gospodarice — reče konj — učini tako, i nećeš se kajati.

Ovaj carev konj je bio nazdravan.

Careva kći timarila ga je i hranila upravo onako kako je tražio.

Desetog dana konj se odjednom strese i postade lep, gojan i okrugao kao dinja i brz kao srna. Pogledavši veselo carevu kćer, reče joj:

— Neka ti, gospodarice, da bog sreću i uspeha! Timarila si me i učinila da još jednom u životu postanem onakav kakav sam želeo da budem. Sada mi samo reci svoju nameru, i naredi šta da činim.

— Hoću — odgovori mu princeza — da idem velikom i silnom caru, našem susedu, da ga služim, i treba mi neko kao savetnik. Kaži mi koga od bojara da izaberem i povedem sa sobom?

— Ako budeš pošla sa mnom — reče konj — ne brini se ni najmanje, nikoji ti drugi savetnik nije potreban. Služiću te kako sam služio tvoga oca; treba samo da me slušaš.

— Kad je tako, onda od danas za tri dana krećemo na put — kaže mu careva kći.

— Možemo poći već danas, ako narediš — reče konj.

Posle tih reči vilenoga konja careva kći poče da sprema sve stvari potrebne joj za put, uze čista odela, ali bez nakita, iziđe pred oca i reče:

— Ostaj, oče, zbogom, i da te, kad se budem vratila, zatečem zdrava.

— Srećan ti put, kćeri! — poželi joj car. — Iznad svega ostalog, imaj svagda na umu savete što sam ti ih dao i nikad ih nemoj zaboraviti.

Ona mu obeća da će tako činiti i pođe.

Kao i pri odlasku dveju svojih starijih kćeri, car ode prečicom i za najmlađom, stižs pre nje do pod kraj svoje države, podiže most od

bakra, pretvori se u vuka i čekaše je.

Uz put reče konj princezi kako joj je otac spremio zamku da bi ispitao njezinu odvažnost, i posavetova je da se drži hrabro i tako osvetla obraz.

Kad je stigla do pred most, iskoči odjednom golem vuk; oči su mu besno sevale, arlauknuo je tako da je podiđoše žmarci, a razjapio je čeljusti kao da je mesec dana gladovao. Ona se brzo pribra, potеže mač, i kad se vuk stremio na nju da je dokopa svojim strašnim šapama, obode konja i potera ga pravo ka zveri da je poseče. I da vuk nije odskočio u stranu, ona bi ga zaista i presekla nadvoje.

Bila joj je dužnost — milom ili silom — ukloniti s puta sve što joj je ometalo izvršenje primljenog zadatka. I s tim se nije bilo šaliti.

Gordo je, kao junak, prešla preko mosta.

Čudeći se neznanoj mu srčanosti svoje mezimice, car opet isprednjači i na jednom mestu podiže most od srebra, pretvori se u lava i čekaše kćer da naiđe.

Uz put reče konj princezi da joj je spremljena nova zamka i pouči je kako joj se valja držati da spase obraz te da s uspehom položi i taj drugi ispit.

Kad je stigla do srebrnog mosta, iziđe pred nju jedan strašan lav razjapljene čeljusti, da pomisliš kako će progutati i nju i konja; očnjaci su mu bili kao zubi u slona, kandže kao srpovi rika takva da su se šume tresle a odjeci rike razlegali se poljem da čoveku zagluhnu uši od njih. Dosta ti je bilo pogledati njegovu kao merica veliku glavu i nakostrešenu grivu, pa da se slediš od straha.

Obodrena rečima vilenoga konja, princeza se međutim, ustremi na divlju zver s golim mačem u ruci i lav bi bio isečen načetvoro da nije utekao pod most.

Princeza se zahvali bogu na pomoći i pređe preko srebrna mosta. Da li je čeka još koja očeva zamka, i ako je čeka, kakva je — to nije znala.

Careva kći, koja nije izlazila iz dvora otkako se rodila, često je zastajkivala diveći se lepotama predela kojima je prolazila. Dobivala je želju da sjaše, nabere koju kiticu iz mnoštva cveća što je prekrilo bregove i doline, a kakvo ona nikad dotad nije videla; želela je i da

sedne u hlad velikog granatog drveća na kojima hiljade ptica izvijahu raznovrsne divne pesme da bi te mogle čak i uspavati; htela je da se zadrži i kraj kojeg potoka što izviraše iz pećine na padini brega, da se nasluša žubora planinske kao suza bistre vode i da se nagleda vijugavog toka potoka između obala zastrtih cvećem i proletnjom zelenom travom.

Ali ju je konj opomenuo da se ne zadržava, nego da nastavi put. Junaci — reče — ne gledaju tako šta dok određeni zadatak ne privedu srećnom kraju.

Reče joj i to da je na putu čeka još jedna zamka njena oca i pouči je šta da čini pa da i treći put bude pobednik.

Princeza ga je slušala s najvećom pažnjom i uradila onako kako ju je konj učio, jer je bila uvidela nepogrešnost njegovih saveta i da se uvek sve dobro svršilo kad se njih držala.

Kao i dvaput ranije, njen otac isprednjači opet prekim putem, podiže most od zlata, pretvori se u balaura (aždaju), veliku i sa dvanaest glava, sakrije se ispod mosta i čekaše kćer da naiđe.

Kad je princeza stigla do pred most, iziđe pred nju balaur silovito šibajući repom, iz čeljusti mu je izbijao plamen, a jezici mu igrali kao usijane strele.

Videvši pred sobom tako strašno čudovište, princezu obuze ledena hladnoća, a kosa joj se od užasa sva nakostreši. Konj oseti da mu gospodarica gubi prisebnost i uze da je bodri i podseća na ono što ju je učio da čini. Ona se pribra. Steže levicom uzdu, obode konja i s mačem u desnici navali na balaura.

Jedan čas trajala je borba, a za sve to vreme konj se postavljao tako da je ona uvek mogla da napada balaura bočno i da ide za tim da mu odseče koju od njegovih dvanaest glava. Neman ih je, međutim, dobro čuvala i sve sačuvala. Naposletku pođe princezi za rukom da rani čudovište. Tada balaur skoči triput preko glave i stvori se u čoveka.

Careva kći jedva je mogla poverovati očima kad je pred sobom ugledala rođenog oca. Grleći je i poljubivši je u čelo, car joj reče:

— Vidim, kćeri moja, da si junak-devojka. Dobro si uradila što si izabrala ovog konja; da nisi uzela njega, vratila bi se kući i ti, kao što

su se vratile tvoje sestre. Sad se mogu pouzdati da ćeš dobro obaviti službu koje si se dobrovoljno primila. Samo imaj na umu moje savete i drži se uputstava ovog vilenoga konja kojeg si izabrala, pa da se opet vidimo u zdravlju.

— Neka te bog čuje, oče — reče princeza — i da te nađem u zdravlju!

I poljubivši oca u ruku, rastade se s njim.

Išla je i išla, i stigla do jedne velike, visoke planine. U planini naiđe na dva zmaja koji su se bili među sobom već devet godina a da jedan drugog nisu mogli pobediti. Borili su se na život i smrt. Ugledavši je i misleći da je muško i vitez, jedan od njih joj doviknu:

— Lepi mladiću, lepi mladiću, dođi ovamo i poseci ovog moga neprijatelja, a ja ću ti za to biti jednom od pomoći!

A i drugi je zovnu, govoreći:

— Lepi mladiću, lepi mladiću, priđi i spasi me ovog moga neprijatelja, a ja ću ti za to dati Sunčanog riđana, konja bez slezine.

Princeza upita svoga konja kojeg od ove dvojice zmajeva da spase. Konj joj kaže da spase onog koji joj je obećao Sunčanog riđana. — On mi je — reče — brat i vredi više no ja, jer je mlađi i snažniji od mene.

Tako se ona ustremi na onog drugog zmaja i jednim zamahom mača poseče ga nadvoje.

Videvši se oslobođenim, zagrli zmaj svoga spasioca i zahvali mu, a onda povede svojoj kući da mu tamo preda Sunčanog konja, kako je obećao. Zmajeva majka nije mogla da se stiša od radosti kad je videla da joj je sin ostao živ i nije znala šta sve da učini lepom mladiću kako bi mu pokazala svoju zahvalnost što joj je izbavio sina od smrti.

Careva kći izrazi želju da se odmori od prevaljena puta. Dadoše joj sobu i ostaviše je samu. Praveći se kako ide da nahrani konja, ode u staju i zapita ga da li će joj se štagod u noći desiti; konj je uputi šta da čini.

Zmajeva majka je naslućivala da je posredi nekakva obmana i reče sinu da njegov spasilac nije muško čeljade nego devojka, pa bi bilo dobro da mu takva junačka devojka postane žena. Sin joj

odgovori kako u tako šta ne veruje, jer — reče — nije moguće da ženska ruka vlada mačem s takvom lakoćom kakvom vlada lepi mladić.

Tada zmajeva majka reče kako će učiniti jedan opit: postaviće na uzglavlje i sinovo i njegova spasioca po kiticu cveća. Ako joj je sina spaslo muško čeljade, onda ni njegovo cveće neće ostati do zore sveže, kao što neće ni sinovljevo, a ako je devojka, biće u zoru potpuno sveže.

Po savetu svoga konja, princeza ustane pred zoru kad je san najslađi, ode na prstima u zmajevu sobu, stavi mu uz glavu svoju kiticu cveća. a njegovu uzme i metne na uzglavlje svoje postelje.

Čim se zmajeva majka ujutro probudila, otišla je u sobu svoga sina i našla svenulo cveće. A kad je ustala princeza, otišla je u njenu sobu pa i tamo našla uvenulo cveće.

Ona ipak ne poverova da je spasilac njenog sina zaista muškarac. Reče sinu kako to ne može biti, jer mu iz usta teku reči slatke kao med, a stas mu je sav od čara kakav ima samo devojka koju — tako ti doće — poželiš popiti u čašici vode.

— To je — reče sinu — devojka. Mekana i bujna kosa pada joj talasasto na pleća, lice joj je takvo da te privlači, oči su joj krupne i vesele, i mile da oboliš od čežnje za njima, ruka mala, a noga kao u vile. Na kraju, sve to zajedno može da bude u devojke, koja je samo pokrivena odećom viteza.

Onda zmajeva majka i zmaj odluče da učine još jedan opit.

Posle uobičajenog jutarnjeg pozdrava, povede zmaj princezu u gradinu. Tamo joj pokaza sve raznovrsno cveće što ga je imao, nutkajući je da uzabere i pomiriše ono koje joj se najviše sviđa.

Ali se ona seti saveta svoga konja i, prozrevši lukavstvo, obrecnu se na zmaja što mu je prva briga toga jutra bila da je kao kakvu ženu dovede u gradinu da mu svojim suvim rečima hvali njegovo cveće, umesto da je odvede u staju da vidi kako su timareni konji.

Sve to kaže zmaj majci, ali ona ni tada ne poverova da je spasilac njenog sina doista muško lice. Naposletku nagovori sina da izvrši još jednu probu. Neka, reče, odvede svoga spasioca u sobu u kojoj drži oružje i ponudi ga da tamo izabere za sebe što bude hteo. Ako bude

izabrao oružje okićeno dragim kamenjem, odaće se time da je devojka.

Posle ručka odvede zmaj svoga spasioca u sobu gde se nalazilo poređano najraznovrsnije oružje, od prostog, bez ikakvih ukrasa, do skupocenog, ukrašenog dragim kamenjem. Princeza razgleda gotovo sve oružje i izabra jednu zarđalu čeličnu sablju, koja se mogla saviti kao opruga. Potom reče zmaju da se dobro odmorila i da će idućeg dana nastaviti put.

Kad je zmajeva majka čula kakvo je oružje princeza izabrala, došlo joj je da pukne od besa što nije uspela da otkrije istinu. Sinu reče da se njegov spasilac u sve tri probe ponašao kao da je zaista muškarac, no ona, uprkos svemu tome, smatra da je devojka, i to od onih prepredenih.

Uvidevši da im drugo ne preostaje, zmaj i njegova majka odu s princezom u staju i predadu joj Sunčanog riđana. Ona se oprosti s njima i krene dalje.

Još na putu, dok je žurila da stigne u dvor velikog i silnog cara, konj joj reče:

— Gospodarice, dosada si me uvek slušala bilo šta da sam ti rekao, i sve je teklo dobro. Poslušaj me i sada, i nećeš pogrešiti. Ja sam star i počinje da me hvata strah da se o šta ne spotaknem. Uzjaši moga brata, Sunčanog riđana, p nastavi put s njim; poveri se njemu, veru1 mu opako kako si meni verovala i nećeš se kajati. On je mnogo mlađi od mene i okretniji, i naučiće te šta da radiš u času kakve nevolje, onako kako sam te ja dosad učio.

— Istinu govoriš — reče princeza — kad kažeš da sam uvek postigla uspeh kad god sam postupila po tvojim savetima. Da ne znam kako si bio odan mome ocu, sada te, bogme, ne bih poslušala. Ali ja to znam, i zato ću prihvatiti i ovaj savet. Kao što sam se poverila tebi, tako ću se poveriti i tvom bratu kad me bude uverio da mi želi dobro.

— Možeš mi se, gospodarice, spokojno poveriti — reče na to Sunčani konj — i znaj da ću se ponositi time što će me jahati takva junačina devojka kakva si ti. Trudiću se da ne osetiš odsustvo moga brata, utoliko više što želim da ga poštedim tegoba, nevolja i opasnosti na putu kojim ideš, jer je ostario. A treba da znaš da ćeš

mnoge tegobe imati, na mnoge nevolje naići i s mnogim se opasnostima suočiti. Ali ukoliko me budeš slušala, sve ćeš teškoće savladati i sve će se dobro svršiti.

Princeza se plačući rastane s očevim konjem, uzjaše Sunčanog riđana i s njim nastavi put. Išli su i išli, prešli velik deo puta, kad, odjednom primeti careva kći na zemlji jednu zlatnu kosicu, zaustavi konja i upita ga da li je dobro da je uzme ili da je ostavi.

Konj joj odgovori:

— Ako je uzmeš, kajaćeš se; ako je ne uzmeš, opet ćeš se kajati. Ipak je bolje da je uzmeš.

Princeza je uzme, stavi u nedra i pođe dalje.

Prešli su preko brda, preko planina i dolina, ostavili iza sebe šume guste i zelene, polja prošarana cvećem, kakvo careva kći nikad dotad nije videla, izvore bistrih i hladnih voda i naposletku stigoše u dvore velikog i silnog cara.

Drugi carevići, koji su tamo služili, izišli su pred nju da je dočekaju i svi su bili omamljeni njezinim likom i rečima; jedva su se rastali od nje.

Prikazana sledećeg dana caru, princeza izjavi kako je, kao sin njegovog potčinjenog suseda, došla da odsluži obaveznu službu pri dvoru njegova carstva. Veliki i silni car bio je ushićen pojavom dostojanstvena i lepolika viteza; jako su mu se svideli odgovori što ih je dobio na svoja pitanja; ocenio mu je kazivanje kao razumno, a držanje kao otmeno i smerno, kako priliči; odmah ga je zavoleo i odlučio da tako pametna mladića zadrži kraj sebe.

Princeza nije mogla da se sprijatelji sa svima carevićima koji su tamo služili, jer su većinom bili nastrani, nemarni i neozbiljna ponašanja. Takvima je bilo krivo što ju je car zavoleo, pa su u svojoj zavisti gledali da joj čime napakoste.

Jednoga dana zgotovila je sama sebi ručak i upravo sela za trpezu, kad joj dođoše u pohode dvojica carevića. Posedaše i oni i ručahu s c>om. Ručak im se toliko svideo da su, dok su jeli, i prste lizali; hvaleći njezinu umešnost u kuvarskom poslu rekoše joj kako u svome životu nikad nisu jeli tako dobro zgotovljena jela.

Kad se ova dva carevića nađoše s ostalima, ispričaše im da su ručali zajedno s carevićem koji je nedavno došao i da su za njegovom trpezom jeli tako izvrsno zgotovljena jela kakva se ni za carevu trpezu ne spremaju.

Onda je svi carevići zamoliše da im ona jednog dana zgotovi zajednički ručak.

Međutim, upravo toga dana dvorski kuvari bili su se izopijali — ili se tako desilo možda zbog čega drugog, ne bi znao pravo reći — tek u dvorskoj kuhinji nije bila ni vatra naložena. Tako svi navališe na nju s molbama da zgotovi ručak i za cara.

Ona se naposletku dade nagovoriti i zgotovi za ručak nekoja izvanredno ukusna jela. Kad su postavljena na carsku trpezu, car ih je s najvećom nasladom jeo i jeo. Onda je pozvao glavnog kuvara i naredio da mu ubuduće uvek sprema takva jela. A kad mu kuvar reče ko je tog dana gotovio ručak, car se zamisli.

Posle dođoše i drugi carevići, potvrdiše kuvareve reči, i još rekoše caru kako se njihov novi drugar, na jednoj terevenci u kojoj su svi učestvovali, hvalio da zna gde je Ileana Simziana, zlatna kosica i Cvetni vilin do, i da ima jednu kosicu iz njezine pletenice.

Kad je car to čuo, naredi da je pozovu preda nj i čim se pojavila, reče:

— Ti si znao za Ileanu Simzianu, a ništa mi o tom nisi rskao, mada sam ti ja ukazao ljubav i cenio te više od svih drugih carevića koji su mi u službi.

Pošto je zatražio i video zlatnu kosicu, reče:

— Evo ti moje zapovesti: naređujem ti da mi dovedeš gospodaricu ove zlatne kosice; ne budeš li je doveo: tamo gde ti stoje tabani, stajaće ti glava!

Sirota princeza zausti da nešto kaže, ali joj car ne dade izreći ni jednu jedinu reč.

Tada ona ode i ispriča konju sve što se dogodilo. Konj joj reče:

— Nemoj se bojati, carska kćeri! Brat mi upravo noćas donese vest da je jedan zmaj ukrao gospodaricu zlatne kosice, ali ona ni za živu glavu neće da mu postane ženom dok joj ne bude doterao njene kobile. Zmaj muku muči kako da joj ispuni tu želju. Ona se sada

nalazi zatočena u zmajevu dvoru, s one strane mora. Idi caru i uzmi najlepšu robu i utovari je u lađe.

Ne čekajući da joj to kaže dvaput, princeza ode smesta caru.

— Da živiš, svetli care, i da ti je lice poštovano! — pozdravi ga i nastavi — mogu ti reći da će zadatak što si mi ga odredio biti izvršen, ako mi budeš dao dvadeset lađa i novac da kupim najlepšu i najskupoceniju robu i utovarim je u lađe.

— Neka bude kako tražiš — odgovori car — samo da mi dovedeš Ileanu Simzianu!

Kad je sve bilo spremljeno i roba ukrcana, princeza sa Sunčanim riđanom uđe u najlepšu lađu i otisne se na pučinu. Ometali ih nisu ni vetrovi ni morski talasi i posle plovidbe koja je trajala nekoliko sedmica stigoše na drugu stranu mora.

Uzevši par čizmica, ispletenih od samih konaca a okićenih dragim kamenjem, iziđe princeza sa Sunčanim riđanom na obalu da razgleda kraj u koji su dospeli. Idući tako, primeti odjednom nekakav čudnovat dvor koji se okretao za suncem — a u tom zmajevu dvoru bila je zatočena Ileana Simziana — i pođe tamo.

Uz put sretne tri zmajeve robinje koje su čuvale zatočenicu. Videvši u princeze čizmice, robinje se toliko u njih zagledaše da su im oči gotovo poispadale od zurenja. Princeza im se prikaza kao trgovac koji je zalutao na moru.

Robinje se vrate u dvor i kažu zatočenici šta su videle. Ileana Simziana je s prozora već bila primetila došljaka i čim ga je ugledala, poče joj srce jače kucati. Ona ne bi znala reći zašto joj se srce tako uznemirilo, a uzburkalo se uistinu od radosti na samu pomisao da se, možda. nalazi pred spasenjem, utoliko pre što zmaj nije bio u dvoru, jer ga je poslala da joj dovede njene kobile.

Saslušavši ono što su joj robinje ispričale, ode trgovcu, koji ju je čekao pred vratima dvora, da i ona vidi neobične čizmice. A kad je čula da u lađi ima još mnogo lepše robe, ne mogade odoleti trgovčevim molbama, već se reši da pođe s njim i pregleda šta sve ima u njegovu tovaru.

Tako uđe u lađu.

Pregledajući i birajući robu, nije ni osetila da su veslači već bili otisnuli lađe na pučinu i, kako je bio pogodan vetar, da plove brzo kao strele. Kad je primetila da se nalazi daleko na pučini, Ileana Simziana pravila se kao da joj je krivo i stala karati trgovca što ju je prsvario, dok se u duši molila da se spase od zmaja.

Plovili su i plovili, i srećno stigli do druge obale, a kad tamo, šta da vidiš!

Čuvši od robinja da je Ileanu Simzianu ukrao nekakav trgovac i pobegao s njom i svima lađama, s kojima je bio doplovio, đavolica, zmajeva majka, dala se u poteru za njima i, besna kao razdražena lavica, razjapljenih čeljusti iz kojih je izbijala vatra, već ih je pristizala.

Čim se Ileana Simziana osvrnula, shvatila je ko je ta zloća što se nadala za njom i, briznuvši u plač, reče trgovcu, s kojim je jahala Sunčanog riđana, da ih progoni i da im je već blizu opaka zmajeva majka.

Princeza upita Sunčanog riđana šta da radi, jer je plamen iz čeljusti zmajeve majke već počeo da je peče. Riđan joj reče:

— Stavi ruku u moje levo uvo, izvadi iz njega brus i baci ga iza sebe i Ileane Simziane!

Princeza učini tako. Čim je ona hitnula brus, Sunčani riđan naglo pojuri, a iza njih uzdiže se visoko do neba jedna stenovita planina.

Zmajeva majka uradila je što je uradila: bauljajući pomamno, dospela je najzad do vrha, prešla planinu i ponovo se dala u gonjenje.

Videvši da će ih stići, Ileana Simziana reče to trgovcu, na što trgovac, to jest princeza, po savetu Sunčanog riđana, izvadi iz njegovog desnog uva četku i baci je iza sebe. Dok si okom trenuo, stvori se iza njih ogromna gusta šuma, tako gusta da kroz nju ne bi mogla proći ni najmanja zver.

Zmajuša je, međutim, savladala i tu prepreku: puzala se na drveće, prelazila sa grane na granu, skakala s jednog drveta na drugo, prešla šumu, a onda kao vihor pojurila za beguncima.

Kad careva kći vide da će ih zmajeva majka opet stići, zapita konja šta sad da učini. Sunčani riđan joj kaže da uzme verenički

prsten što ga Ileana Simziana ima na prstu i baci iza sebe i nje. Ona tako uradi, i odmah se iza njih stvori zid od kremena, visok do neba.

Na taj zid đavolska zmajeva majka nije se mogla popeti pa preći na drugu stranu, nije ga mogla srušiti, a nije ga mogla ni progristi. Ne znajući šta da radi, postajala je sve bešnja. Podigla se na vrh prstiju, tako da je ustima dosegla do male rupe od prstena na zidu i kroz tu rupu izbacivala plamen iz svojih poganih usta. Vatra bi stigla i sažegla begunce i da su odmakli u daljinu od tri časa hoda, no oni su bili prilegli uza sam zid, tako da ih njezina vatra nije ni osmudila.

Zmajuša je duvala i duvala, bacala iz sebe vatru i bacala, a kad je bila načisto s tim da ne može niti preći preko zida i dokopati se begunaca, nit ih svojom vatrom zahvatiti i sažeći, prsne joj od besa žučna kesica i ona se skljoka kao nečist.

Begunci sačekaše dok nije lipsala. Onda princeza, po uputstvu Sunčanog riđana, stavi prst u rupicu na zidu gde je bio prsten, te zida nestade kao da ga nije ni bilo, a verenički prsten Ileane Simziane ostade na princezinu prstu. Leš pogane zmajuše ostaviše za hranu gavranima i nastaviše put. Tako su mirno išli i išli, dok ne prispeše do carevog prestonog grada.

Stigavši u dvor, odu pred cara.

Car primi Ileanu Simzianu s puno poštovanja. Zaljubio se u nju čim je video i nije znao šta će od radosti, dok se Ileani Simziani uvukla u dušu tuga i nestalo joj spokojstva.

„Kako bih mogla“, govorila je samoj sebi, „da budem na rukama nekoga drugog koji mi je nemio, kad mi srce i oči neprekidno traže lepog mladića, trgovca, koji me je spasao iz gadnih zmajevih šaka?“

I kad je veliki i silni car htede primorati da se venča s njim, ona reče:

— Svetli care, neka te prati sreća da sačuvaš svoje carstvo, ali ja se ne mogu udati dok god mi ne budu doterali ovamo čopor mojih kobila s pastuhom.

Na te njezine reči car odmah pozove princezu i naredi:

— Idi i doteraj mi ovamo kobile s pastuhom moje voljene Ileane Simziane. Ako to ne učiniš — tamo gde ti stoje noge, stajaće ti glava.

Na to princeza reče:

— Tvoje carsko veličanstvo bilo mi je odredilo zadatak koji sam jedva izvršio i jedva spasao živu glavu. Ti na dvoru svojeg carstva imaš u službi toliko viteza carevića, i svi te smatraju za pravdoljubiva i bogobojažljiva čoveka, pa mislim kako bi sad bilo pravo i u redu da izvršenje ovog novog zadatka poveriš kojem od njih. Šta znam ja da činim i odakle da ti doteram kobile s pastuhom Ileane Simziane?

— Ne znam odakle — odgovori car ljutito. — Iz zemlje, iz zelene trave! Idi kud te oči vode i doteraj mi njezine kobile! A sad ni jednu reč više o tome!

Ona se pokloni i iziđe. Ode i ispriča Sunčanom riđanu šta joj je car naredio. Konj joj reče:

— Pođi caru i zatraži da ti da devet bivoljih koža, pa ih nakatraniši i njima me pokrij, jednom pa drugom, i tako redom, na kraju i poslednjom, devetom. Ne boj se, jer ćemo srećno izvršiti i ovaj zadatak što ti ga je zadao nepravični car. A treba da znaš da će mu na kraju doći glave njegova dela.

Careva kći učini onako kako ju je konj posavetovao, uzjaha ga i pođe na put.

Posle duga i teška puta, stigoše u predeo u kojem su pasle kobile Ileane Simziane. Tamo zatekoše zmaja, koji je bio ukrao Ileanu Simzianu, i sad kao pometen lunjao oko raštrkanih kobila ne znajući kako da ih okupi i otera do svojeg dvora. Princeza reče zmaju da Ileana Simziana nije više u njegovoj vlasti i da mu je majka lipsala od jada što je nije mogla oteti od otmičara.

Kad je zmaj to čuo, buknu u njemu srdžba kao požar i od besa obnevide. Razumeo je da se pred njim nalazi sam Ileanin otmičar, pa izgubivši od ljutine i gorčine razum i riknuvši kao lav, ustremi se na bodrenjem Sunčanog riđana ohrabrenu i potpuno prisebnu carevu kćer.

Konj je dobro čuvao svoju gospodaricu od zmajevih udaraca: kad god bi zmaj zamahnuo sabljom da udari princezu, riđan bi se uzdignuo iznad njega, tako da bi zmaj samo sekao vazduh, a kad bi princeza zamahnula mačem, uzdizao se iznad zmajeva konja i

njezin mač udarao bi uvek u živo meso. Tuča je bila tako žestoka da se moglo da pomisli: e, zemlja će se pod njima provaliti.

Ne znam kako je do toga došlo, tek u jednom trenutku nađe se princeza u pogodnom položaju da zmaja zahvati mačem malo iskosa i odseče mu glavu.

Onda ostavi strvinu gavranima i vranama za gozbu i pođe ka mestu gde su se nalazile kobile. Tamo konj reče carevoj kćeri da se popne na obližnje drvo i odande posmatra ono što se bude dešavalo.

Kad se princeza ispela na drvo i smestila u granju, zarza Sunčani riđan triput, na šta sve kobile dotrčaše i okupiše se oko njega. Uto, sav u peni i pomamno frkćući, dojuri i pastuh. Ugledavši među kobilama Sunčanog riđana, nasrte besno na nj i onda poče borba da te bog skloni i sačuva!

Tukli su se kopitima i nepoštedno grizli zubima. Kad bi pastuh bio glavom uz Sunčanog riđana, zagrizao bi bivolju kožu, a kad bi riđan bio glavom uz pastuha, zagrizao bi živo meso.

Tako su se tukli i tukli dok pastuh, ogrezao u krvi i malaksao, nije bio potučen i pobeđen. Sunčani, pak, riđan ostao je čitave kože, a samo bivolje kože na njemu bile su izgrizene.

Posle okončane borbe siđe princeza sa drveta, pojaše Sunčanog riđana i pođe s čoporom kobila pred sobom, dok se pastuh jedva vukao za njima.

Prispevši do dvora i uteravši kobile i pastuha u dvorište, ode i javi caru da je stigla!

Na tu vest iziđe i Ileana Simziana zovući kobile po imenu. Čim je čuo glas svoje gospodarice, pastuh se strese i postade odjednom onakav kakav je bio pre borbe sa Sunčanim riđanom — nikakve rane na njemu nisu se više videle.

Ileana Simziana reče tada caru neka naredi da se kobile pomuzu te da se njih dvoje okupaju u kobiljem mleku. Ali ko da pomuze kobile? Ritale su se i udarale kopitima. Kad car vide kako niko ne može da ih pomuze, naredi princezi da izvrši i taj zadatak.

Zdrobljena srca od tuge i žalosti što car uvek njoj i samo njoj određuje izvršenje najtežih poslova, princeza se skrušeno spusti na

kolena s verom u srcu da će izvršiti i ovaj zadatak.

I, odjednom, poče padati kiša kao iz kabla i voda doseže kobilama do kolena, a potom nastade takva studen da se sva voda zamrznu, te kobile ne mogaše ni mrdnuti zaleđene noge, ni s mesta se pomaći.

Videvši ovo čudo, princeza ode i pomuze kobile.

Car je sav goreo od želje da mu Ileana Simziana postane žena, ali ga ona nije ni gledala i, izmišljajući razne razloge, iz dana u dan je odugovlačila venčanje. Naposletku reče:

— Vidim, svetli care, da je izvršeno sve što sam tražila. Treba mi još nešto, i onda ćemo se venčati.

— Golubice moja — kaže joj na to car — svi u mojem carstvu i ja potčinjene smo tvoje sluge, spremne da izvršimo tvoja naređenja. Traži što imaš da tražiš, ali traži što pre, jer mene prosto nestaje od ljubavi. Dospeo sam dotle da budan sanjam kao da sam sulud; ne znam više šta da radim kad gledam tvoje lepe oči, tvoje lepe a tužne oči.

— Kad je tako — reče Ileana Simziana — onda da mi doneseš sasud za krštenje, koji se čuva u jednoj crkvici s one strane Jordana, pa ćemo se venčati.

Na to car odmah pozove princezu i naredi joj da radi šta zna da bi dobavila i donela mu ono što traži Ileana Simziana.

Saslušavši carevu naredbu, ode princeza Sunčanom riđanu, koji joj reče:

— To je poslednji i najteži zadatak što ti je određen da ga izvršiš. Nadaj se, gospodarice, i znaj da se caru bliži kraj.

Princeza se spremi te pođoše na put.

Sunčani riđan je znao sve što je bilo u vezi s poslednjim princezinim zadatkom, jer nije on uzalud bio konj nazdravan. I kad su već bili na putu, reče princezi:

— Taj sasud za krštenje nalazi se na stolu u jednoj crkvici, a čuvaju ga monahinje, a čuvaju ga i danju i noću. Jedan pustinjak dolazi im s vremena na vreme kao veroučitelj, i kad se on pojavi, sve, osim jedne, hitaju mu u sretanje da slušaju njegovo učenje; jedna ostaje u crkvici da čuva sasud. Ako budemo stigli upravo u

času pustinjakove nastave, biće dobro. Inače, ko zna koliko ćemo se vremena morati tamo zadržati. No drukčije se ne može.

Onda su išli, prešli reku Jordan i dospeli do crkvice. Stigli su, srećom, upravo u vreme kad je monahinjama prispeo pustinjak i one, na njegov poziv, otišle da slušaju nauku vere.

Samo jedna monahinja ostala je da čuva sasud. Ta se, pak, od dugotrajna sedenja bila umorila tako da ju je počeo hvatati san. Da se ne bi dogodilo nešto, legla je na sam prag otvorenih vrata crkvice i zaspala u uverenju da niko neće moći ući u crkvicu a da ona to ne oseti.

Sunčani riđan pouči princezu kako da postupi da bi se dokopala sasuda za krštenje. Ona tako i učini: idući na prstima, polako polako, pored crkvena zida, dođe do vrata, hitro i nečujno, kao mačka, preskoči prag ne taknuvši usnulu kaluđericu, pa uzevši sasud, iziđe iz crkvice isto tako nečujno kako je i ušla, usede na konja i pobeže.

Monahinja se uto prenu iza sna, skoči, i ne videvši sasud na mestu gde je uvek stajao, vrisnu i stade je lelek da se do neba čulo. Ubrzo dotrčaše sve kaluđerice i udariše u ridanje i zapevku. Kad je pustinjak čuo da je neko ukrao iz crkvice sveti sasud za krštenje i video u daljini konjanika kako jezdi, podiže ruke k nebu i, kleknuvši, izreče prokletstvo:

— Gospode, sveti gospode, učini da se bezakonik koji se drznuo da uzme iz ove crkvice sveti sasud za krštenje pretvori u žensko, ako je muškarac, a u muškarca, ako je žensko!

U istom času ispuni se pustinjakovo prokletstvo: careva kći postade krasan mladić da ti je, gledajući, ga, bio mio ceo svet.

Kad je stigla u carski dvor, začudila se i jedva poverovala svojim očima videvši kako se promenila. Njoj se na povratku činilo da nije više onakva kakva je bila kad je pošla po sasud za krštenje i da je prožima osećanje drukčije snage i srčanosti nego dotad, ali nije znala kako je došlo do tih promena.

Pruživši caru sasud za krštenje, reče:

— Svetli care, obavio sam posao što si mi ga odredio i mislim da sam sada ovim završio. Budi srećan i caruj u miru koliko ti bude suđeno!

— Zadovoljan sam tvojom službom — reče car — i znaj da ćeš posle moje smrti ti sesti na presto carstva, jer ja naslednika nemam. A ako mi da bog da dobijem sina, ti ćeš mu biti desna ruka!

Svi carevi savetnici i carevići bili su prisutni svedoci kad je car izrekao ove reči.

Videvši da joj je ispunjena i ova želja, Ileana Simziana rešila se da se osveti caru zato što je svagda slao njenog lepog mladića da izvršava teške zadatke koji su ga mogle stati glave; naposletku i zato što je trebalo da sam ode n donese sasud za krštenje, jer ga je on mogao lakše da dobavi no iko drugi, pošto su se njemu svi pokoravali.

I tako naredi da se zagreje mleko njenih kobila, da se ona i car u njemu okupaju. Onda uđe s carem u kupatilo, gde je, po njezinoj naredbi, bio uveden i njen pastuh da im u zagrejano mleko duva hladan vazduh. Ali je pastuh duvao nejednako: iz nozdrve koja je bila prema njoj duvao halapljivo vazduh, a iz druge nozdrve, prema caru, vreo, tako da su se careva creva skuvala te je ostao na mestu mrtav.

Glas o smrti velikog i silnog cara raščuo se munjevitom brzinom u celoj carevini; iz svih krajeva došli su ljudi na njegov pogreb i carski ga sahranili.

Posle pogreba, reče Ileana Simziana lepom mladiću:

— Ti si me ovde doveo, ti si mi doterao ovamo moje kobile, ti si ubio zmaja koji me je bio ukrao, ti si mi doneo sasud za krštenje, ti mi budi i muž. Hajde da se okupamo pa da se venčamo!

— Uzeću te kad si me izabrala — odgovori joj lepi mladić. — Samo znaj šta želim: u našoj kući ima da kukuriče petao, a ne kokoška!

Tako se saglase i uđu u kupatilo. Ileana dozva svog pastuha da zagreje mleko te da se u mleku okupaju, a novi car dozva svog Sunčanog riđana. Dva konja takmičila se ko će bolje da zagreje mleko da kupanje bude što prijatnije gospodarici i gospodaru.

Onda se venčaše, i novi car sede na presto.

Tri nedelje trajalo je svatovsko veselje i svi u carevini radovali su se što su dobili za cara viteza koji je izvršio tolike junačke podvige.

A on je carovao pravedno i mudro, čuvajući siromašne i ne potčinjavajući druge careve. Caruje možda i danas, ako nije umro.

POGOVOR

Pripovetke sadržane u ovoj knjizi odaju Rumuna kao vrsna narodnog pripovedača, dobra i kad priča bajke o carevima i carevićima do kojih je, kako se kaže u pripovetki Furga-Murga, dug put, a često i izvrsna, prisna i topla, kad su mu junaci bajki siromasi, njegovi prvi bližnji. Inače i jedne i druge spadaju u red pripovedaka za dom, zanimljivih za sve u domu, svu kućnu čeljad, stariju i mlađu, mušku i žensku; čedne su da se mogu bez zazora pričati pred svima, obrađene tako da decu ushite slikovitošću, omladinu podvizima junaka, žene požrtvovanošću majki junaka bajki, a sve koji ih slušaju ukrepe u veri o nadmoći dobra, pravde i vrline nad zlom, nepravdom i porokom.

Nosilac uloge junaka u rumunskim romantičnim bajkama, obično carević a katkad samo sin siromašnih roditelja, naziva se „Lepim mladićem" ili „Lepim momkom". Lepi mladić — na rumunskom „Ea(Jgitoz" — je termin sa istim značenjem što ga u francuskim bajkama ima „Rppse skagtap' (Dražesni Kraljević). Ženski, pak, ide je lepotica carevna, a u nekojim bajkama Ileana Simziana (u varijantama Ileana Konsinzeana), najlepša vila, lepotica nad lepoticama. Termin je i reč nazdravan, atribut vidovitih bića ili stvorenja koja znaju šta se događa, šta se dogodilo i šta će se dogoditi. Konj junaka bajke je redovno „nazdravan", a „nazdravansku" moć imaju često i druge životinje.

Od stvorenja mašte, rumunski narodni pripovedač uvodi u svoje bajke — pored vila, vilovnih konja, krava nazdravanki — đavola, suđaje, zmajeve, aždaje, majke vetrova, a od čuda zna i za premetanje junaka bajki preko glave, jedanput ili triput, da bi

privremeno postao nešto drugo nego što jeste, za preletanja na trupcu vila čarobnnca preko močvare, užarena katrana i za ptičje mleko (ili ptičje suze) kao spasonosnog leka (u bajki Dafir, Afir i carevna Kiralina); za preobražaj ženske prirode u mušku (u bajki Ileana Simziana). Ovo poslednje čudo (promena spola) sadrži i srpska bajka Otac i njegove kćeri (Veselin Čajkanović, Srpske narodne pripovetke, Beograd 1929, 62. pripovetka). Motiv istovetna preobražaja nalazi se u jednoj bajki Kataratnakare, čuvene zbirke pripovedaka indijskog književnika Hemavidžaje, napasane krajem XVI veka.

Bajke Ileana Simziana, Dvanaest carevih kćeri i začarani dvor n Mladost bez starosti i život bez smrti prevedene su iz zbirki rumunskih narodnih pripovedača što ih je 1872—1876. i 1882. godine objavio štampar i književnik, znameniti samouk Petre Isipresku; Zlatokosi lepi mladić uzet je iz trećeg izdanja zbirke koju je 1875. godine štampao Joan Fundesku; Čarobna krava iz knjige bajki što ih je skupio i 1885. godine izdao Dumutru Stančesku. Bajka Doktor Toderaš uzeta je iz zbirke Erdeljskih pripovedaka (1888) Joana PopRetegaiula, a pripovetke Pitika, Neželjeni naslednik, Pepeljuš Pvtru, Furga-Murga, Vrač pogaćač, Dafir, Afir i carevna Kiralina iz zbirke Narodnih pripovedaka iz Banata (1908) Borđa Katane. Dve bajke Nahod Jon i Jan Milea prevedene su s nemačkog; prva je uzeta iz zbirke nemačkog skupljača rumunskih narodnih pripovedaka u Erdelju Franca Oberta, a druga iz jedne nemačke antologije rumunskih bajki, bez navoda izvora.

Pisac ovih redaka duguje zahvalnost prof. Vioriki Ursulesku i publicisti Slavku Almažanu na prijateljskoj pomoći ukazanoj mu pri prevođenju s rumunskog.

M. C.

Pitik, Pitika znači na rumunskom malen sasvim malen, majušan; kepec.

2 Bojar — plemić, velikaš.

3 Nazive cveća, kao u ovoj bajci bužor i garofica — što znači božur i karanfilić — Rumuni uzimaju i za lična imena, većinom ženska, ali često i muška (kad je imenica na rumunskom muškog roda).

4 Vulpica — mala lisica, mali lisac, lisičić.